

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
INFORMĀCIJAS UN BIBLIOTĒKU STUDIJU NODAĻA

**NEREDZĪGO UN VĀJREDZĪGO CILVĒKU LASĪŠANAS
PARADUMI**

MAĢISTRA DARBS

Autore: **Sofija Širškova**

Studenta apliecības Nr.: ss05063

Darba vadītājs: Prof. Dr. phil. Jurgis Šķilters

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Maģistra darba „*Neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumi*” mērķis ir izpētīt neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumus, uzzināt kādiem daiļliteratūras žanriem šī mērķauditorija dod priekšroku. Problēma: mūsdienās ir ļoti daudz dažādu grāmatu, kuras nav pārveidotas Braila rakstā vai ierakstītas CD (audiogrāmatās), bet kuras ir vajadzīgas neredzīgajiem un vājredzīgajiem. Maģistra darbā tika izmantotas hermeneitikas-fenomenoloģijas filozofiskās teorijas un vidējā līmeņa nozares teorija – lietošanas un gandarījuma teorija.

Anketēts 41 neredzīgs un vājredzīgs cilvēks, kā arī intervēti LNB un LNerB bibliotēkas darbinieki. Rezultāti: daiļliteratūra sniedz cilvēkiem atpūtu, jaunas zināšanas u.tml., neredzīgie cilvēki vairāk dod priekšroku audiogrāmatām.

Atslēgvārdi: lasīšana, neredzīgums, vājredzīgums, Braila raksts

ANNOTATION

The aim of the master's thesis "*Reading Habits of Blind and Visually Impaired People*" is to study the reading habits of blind and visually impaired people, and to find out what kind of literary genres does this target audience prefer. Issue: today there are many different books that have not been converted into Braille or recorded to CD (audio book), but which are necessary for the blind and visually impaired people. In the master's thesis there has been used the philosophical theory – hermeneutic-phenomenology – and medium theory – uses and gratifications theory.

There have been questioned 41 blind and visually impaired people, as well as there have been interviewed the employees of the National Library of Latvia and the Latvian Library for the Blind. Results: the belles-lettres gives people relaxation, new knowledge, etc., the blind people prefer to listen to audio books.

Key words: reading, blindness, impaired vision, Braille.

SATURS

Anotācija.....	2
Apzīmējumu saraksts.....	5
Ievads.....	6
1. Terminu, jēdzienu izpratnes skaidrojums.....	11
2. Pētījuma teorētiskā bāze.....	14
2.1. Hermeneitika-fenomenoloģija.....	14
2.2. Lietošanas un gandarījuma teorija.....	17
3. Lasīšanas nozīme cilvēku dzīvē.....	23
4. Redzes traucējumu veidi.....	29
5. Cilvēkiem ar redzes traucējumiem pieejamie lasīšanas rīki.....	34
6. Izpētes pakāpes analīze.....	46
7. Empīriskais pētījums.....	54
7.1. Pētījuma metodoloģijas apraksts.....	54
8. Pētījuma rezultāti.....	58
8.1. Cilvēku ar redzes traucējumiem anketēšanas analīze par viņu lasīšanas paradumiem.....	58
8.2. Bibliotekāru interviju analīze – viedoklis par lasīšanas paradumiem lasītāju vidū...	70
Diskusija.....	76
Secinājumi un priekšlikumi.....	78
Pateicības.....	82
Izmantotie informācijas avoti.....	83
Pielikumi.....	91
1. pielikums Braila raksta latviešu alfabēts (No grām.: Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā 1889. – 1961.).....	92
2. pielikums Anketas paraugs.....	93
3. pielikums Atbildes uz jautājumu: Ko Jūsaprāt nozīmē lasīšana?.....	100
4. pielikums Atbildes uz jautājumu: Kādu grāmatu Jūs lasāt tagad?.....	103
5. pielikums Atbildes uz jautājumu: Jūsu mīļākā grāmata? (Kāda?).....	105
6. pielikums Atbildes uz jautājumu: Jūsu mīļākais rakstnieks? (Kurš vai kura?).....	107
7. pielikums Pētījuma anketas rezultātu apkopojums diagrammās.....	109
8. pielikums Intervija pa e-pastu ar Nr.1 respondentu.....	113
9. pielikums Intervija pa e-pastu ar Nr. 2 respondentu.....	115
10. pielikums Intervija pa e-pastu ar Nr. 3 respondentu.....	116
11. pielikums Intervija pa e-pastu ar Nr. 4 respondentu.....	117

12. pielikums Intervija pa e-pastu ar Nr. 5 respondentu	118
13. pielikums Intervija pa e-pastu ar Ilonu Laicāni.....	119
14. pielikums Intervija pa e-pastu ar Nr. 6 respondentu	121
15. pielikums Intervija pa e-pastu ar Janu Šlapaku.....	122
16. pielikums Intervija pa e-pastu ar Nr. 7 respondentu	124

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

LNB – Latvijas Nacionālā bibliotēka

LNerB – Latvijas Neredzīgo Bibliotēka

LU – Latvijas Universitāte

LU SZF – Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultāte

RCB – Rīgas Centrālā bibliotēka

SPSS – Statistical Package for the Social Sciences (Statistiskās programmatūras pakotne sociālajām zinātnēm)

IEVADS

Temata aktualitāte, temata norobežojums

Maģistra darba temats „*Neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumi*” ir aktuāls, jo svarīgi izpētīt mūsdienu cilvēku attieksmi pret daiļliteratūru. Lasīšana būtiski papildina zināšanas un paplašina redzesloku, bagātina valodu un spēju izteikties, kā arī attīsta kritisko domāšanu (Makotsi, 2005). Lasīšana dod jaunas zināšanas par bijušo, atklāto, izzināto, ievada cilvēku reālā un arī abstraktā pasaulē. Ne tikai no nozaru literatūras var uzzināt kaut ko jaunu, bet arī no daiļliteratūras. Sakarā ar to, ka ir palielinājusies dažādu tehnoloģiju attīstība, mūsdienu cilvēki biežāk vēršas pie interneta avotiem, kur var brīvpieejā atrast informāciju, nevis grāmatas (arī daiļliteratūra var būt informācijas avots).

Šajā pētījumā tika pētīti Latvijas Neredzīgo bibliotēkas un Latvijas Nacionālās bibliotēkas cilvēku lasīšanas paradumi. No bibliotekāru anketās un intervijās sniegtajām atbildēm tika noskaidroti lietotāju lasīšanas paradumi (jo bibliotekāri ikdienā saskaras ar lietotājiem un zina viņu lasīšanas paradumus). Pētījums tika orientēts uz daiļliteratūras lasīšanu, pētījumā tika analizēti lasīšanas rīki, kuri palīdz cilvēkiem ar redzes problēmām lasīt grāmatas vai citus teksta materiālus.

Problēmsituācija un pētījuma problēma

Invalīdi ar redzes traucējumiem ir īpaša grupa – personas ar individuālām vajadzībām, bet tajā pašā laikā viņi neatšķiras no pārējiem cilvēkiem. Neredzīgie un vājredzīgie cilvēki ir ļoti dažādi – ir tādi, kuri traumas dēļ redzi zaudējuši pavisam, vai tā zudusi tikai daļēji. Tāpat ir cilvēki, kuri ir neredzīgi vai vājredzīgi kopš bērnības. Ir daļa cilvēku, kuriem ir grūti iekļauties sabiedrībā, tā tas bija agrākos laikos, tā tas ir aizvien. Jo sabiedrība bieži nesaprot tādus cilvēkus, dominē kļāji negatīvi un reducējoši stereotipi, attēlojot cilvēkus ar invaliditāti kā žēlojamus un līdzjūtību raisošus vai pasīvas, apgādājamās bezdzimuma personas, vai arī, gluži pretēji, kā drosmīgus un varonīgus „superkropļus” (Barnes, Mercer and Shakespeare, 1999). Tik ierobežots un ierobežojošs skatījums uz invaliditāti ir radījis sabiedrībā priekšstatus, ko var raksturot diapazonā no radošām rūpēm līdz pat salkanai sentimentalitātei, vienaldzībai, noraidījumam un naidīgumam (Thomas, 1982, p. 4). Šāda diskriminējoša attieksme, kas balstās negatīvos stereotipos, reti tiek izrādīta publiski un bieži ir dziļi iesakņojusies un grūti pārvarama. Tāpēc dažiem neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem ir grūti atrast īstos draugus, iekļauties redzīgo cilvēku kolektīvā, integrēties sabiedrībā. Daiļliteratūrai ir liela loma cilvēku dzīvē, var teikt, ka tā ir invalīdu glābiņš, jo daiļliteratūras lielais piensums – scenāriji, kurus ir iespējams izdzīvot iztēlē, nevis dzīvē. Tā ir pozitīva pieredze, jo cilvēks, iejūtas literārā

darba varoņa lomā. Individīds izvēlas grāmatu, vadoties pēc personiskajām vajadzībām, atbilstoši tā brīža emocionālajam stāvoklim un savam mērķim. Lasīšana, kā izklaide vai atpūta ietver sevī potenciālu attīstību un iespēju lasītājam nostiprināt veselīgu attieksmi pret sevi, veicināt personiskā spēka sajūtu un veidot identitāti.

Neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem ir pieejamas bibliotēkas, kur viņi var atrast un saņemt grāmatas Braila rakstā, audiogrāmatas un citus materiālus – atbilstoši savām interesēm.

Bet problēma ir tā, ka mūsdienās ir ļoti daudz dažādas grāmatas, kuras nav pārveidotas Braila rakstā vai ierakstītas CD (audiogrāmatās). Invalīdi ir ļoti dažādi – ir tādi, kuriem nepatīk audiogrāmatas (nepatīk ieraksta balss vai intonācija), tiem labāk patīk taktila lasīšana, ir arī tādi, kuri nepārzina Braila rakstu. Uzzinot šo cilvēku lasīšanas paradumus, mēs varētu padomāt, ko darīt tālāk un kāda veidā nodrošināt bibliotēkas krājumu ar Braila raksta, liela izmēra drukas vai audiogrāmatām, kuras cilvēki ar īpašām vajadzībām vēlas izlasīt.

Izpētes pakāpe, novitāte

Lasīšana ir populārs pētījumu temats ne tikai LU, bet arī ārzemju akadēmiskajā vidē. Šo tēmu ļoti daudz pēta, bet papētot LU noslēguma darbu datubāzi var konstatēt, ka pārsvara tie ir pētījumi par bērnu un jauniešu lasīšanas paradumiem, lasīšanas veicināšanu, lasīšanas ātrumu, lasīšanu mācību procesā, ātrlasīšanu un tamlīdzīgi. Pavisam nedaudz ir pētījumu, kas ir tuvi šim pētījumam, piemēram „*Lasīšanas kultūra Rēzeknē: Antropoloģijas pētījums*”, kas tika izstrādāts SZF. Agneses Gusarovas maģistra darba mērķis bija noskaidrot rēzekniešu lasīšanas paradumus, grāmatu atlases principus un lasīšanas iemeslus, tāpat autore mērķis bija noskaidrot rēzekniešu mīļākos (ieciņātākos) populārās daiļliteratūras žanrus, un kā to lasīšanu ir ietekmējušas digitālās pārmaiņas - dažādi elektroniskie datu nesēji (Gusarova, 2013). Neskatoties uz to, kā darbā nav pētīti cilvēki ar īpašām vajadzībām, šis pētījums ir noderīgs, jo pētījumā ir ļoti līdzīgi jautājumi, ko autore pētījusi šajā pētījumā. Ievēribas cinīgs ir arī Evas Freidenfeldes bakalaura darbs „*Bērniem un jaunatnei domāto taktilo grāmatu grafiskā dizaina izveides iespējas*”. Autore pētījuma mērķis bija izpētīt taktilo grāmatu grafiskā dizaina funkcionālo un grafiskā noformējuma aspektus. Pētniecības laikā autore izveidoja taktilo grāmatu Māra Čaklā dzejolim „...Uz zemeslodes, zem saules”. Autore intervēja Latvijas Neredzīgo Bibliotēkas (LNerB) Braila raksta nodaļas vadītāju Guntu Biti (Freidenfelde, 2016). „*Redzes invalīdu bibliotēkārā apkalpošana izmantojot informācijas tehnoloģijas*” arī ir saistīts ar šo maģistra darbu, jo pētījuma gaitā autore izanalizēja, ka ir divu grupu lasītāji. Tie kuri izmanto bibliotēku, kā tradicionālo pakalpojumu veidu (lasa grāmatas, žurnālus, izmanto priekšā lasīšanas pasākumus), gan arī tie kuri līdztekus grāmatu un žurnālu lasīšanai izmanto pieejamas informācijas tehnoloģijas (Pavariņa, 2010). Vēl viens pētījums, kas sasaucas ar šo

maģistra darba pētījumu tematu ir Daigas Bērziņas pētījums „*Vieglā valoda un pakalpojumu sniegšana cilvēkiem ar īpašām vajadzībām pašvaldību publiskajās bibliotēkās*”. Autore izpētīja vieglās valodas teorētiskos un praktiskos aspektus dažādu sabiedrības locekļu lasītprasmes nodrošināšanai. Pētījumā tika analizēta ārvalstu: Zviedru, Dānijas, Lielbritānijas, Beļģijas un Somijas publisko bibliotēku pieredze un loma pakalpojumu sniegšanā cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Tāpat tika analizēts Latvijas pašvaldību publisko bibliotēku paveiktais, apkalpojot lasītājus, kam ir lasīšanas grūtības. Pētījums tika balstīts uz anketām – aptaujāti 62 Latvijas publisko bibliotēku bibliotekāri (Bērziņa, 2010). Arī Sondras Kokorēvičas maģistra darbs „*Latvijas neredzīgo bibliotēkas pakalpojumu kvalitāte lietotāju vērtējumā*” ir nozīmīgs šī maģistra darba tapšanā, jo S. Kokoreviča savā darbā pieskaras krājumam Latvijas Neredzīgo bibliotēkā (Kokorēviča, 2013). Šobrīd Latvijā vēl nav veikts pētījums par neredzīgo un vājredzīgo lasīšanas paradumiem.

Maģistra darbā ir arī analizēti ārzemju pētījumi: „*Cilvēku ar redzes traucējumiem lasīšanas intereses un vajadzības pēc informācijas Nigērijā*” („*Reading interest and information needs of persons with visual impairment in Nigeria*”) (Adetoro, 2010) un „*Neredzīgo un vājredzīgo pieaugušo cilvēku lasīšanas ietekmes novērtējums*” (*Assessing the Impact of Reading for Blind and Partially Sighted Adults*) (Creaser; Spacey, 2012), kuros analizēti tieši neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumi.

Detalizētāk šie pētījumi tiks izskatīti „*izpētes analīzes nodaļā*”.

Pētījuma mērķis un uzdevumi

Pētījuma mērķis

Izanalizēt neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumus. Uzzināt kādiem daiļliteratūras žanriem šī mērķauditorija dod priekšroku.

Pētījuma uzdevumi

- Apzināt teorētisko bāzi;
- Izpētīt līdzšinējos pētījumus, kuri ir saistīti ar lasīšanas paradumiem;
- Izstrādāt pētījuma metodoloģiju;
- Izstrādāt pētījuma anketas;
- Izstrādāt pētījuma intervijas jautājumus;
- Iegūt informāciju par neredzīgo un vājredzīgo cilvēku daiļliteratūras lasīšanas paradumiem, izmantojot datu vākšanas metodi – anketēšanu;
- Iegūt bibliotekāru viedokli par neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumiem, izmantojot datu vākšanas metodi – intervēšanu;
- Apstrādāt iegūtus datus;

- Analizēt un interpretēt rezultātus.

Pētījuma objekts un priekšmets

Pētījuma *objekts* – daiļliteratūras lasīšanas paradumi

Pētījuma *priekšmets* – Latvijas Neredzīgo bibliotēkas un Latvijas Nacionālas bibliotēkas cilvēku lasīšanas paradumi

Pētījuma jautājumi un/vai hipotēze

- Kādi ir lasīšanas paradumi Latvijas Neredzīgo bibliotēku un Latvijas Nacionālas bibliotēkas neredzīgo un vājredzīgo lietotāju vidū?
  - Ko Latvijas Neredzīgo bibliotēku un Latvijas Nacionālas bibliotēkas neredzīgajiem un vājredzīgajiem lietotājiem nozīmē lasīšana?
  - Vai Braila raksta grāmata mūsdienās joprojām ir pieprasītas, vai arī cilvēki dod priekšroku e-grāmatai, audiogrāmatai, jo šīs grāmatas atvieglo lasīšanas (daiļliteratūras uztveres) procesu?
  - Cik lielā mērā lasīšana ir viņu ikdienas dzīves sastāvdaļa?
  - Vai neredzīgiem un vājredzīgiem cilvēkiem ir kaut kādi (īpaši) lasīšanas rituāli?
  - Vai cilvēks lasīšanas procesā gūst prieku, izbauda atpūtu?
  - Kādai valodai (šie cilvēki) dod priekšroku?
  - Vai neredzīgie un vājredzīgie cilvēki lasa grāmatas svešvalodās?
  - Vai latvieši lasa grāmatas krievu valodā, bet krievvalodīgie – latviešu valodā?

Hipotēze

1) Neredzīgie un vājredzīgie cilvēki vairāk dod priekšroku Braila raksta grāmatām, jo, lai gan e-grāmatas un audiogrāmatās atvieglo lasīšanu, tās nesniedz ļoti svarīgas taktīlas izjūtas, bet ar taktīlam izjūtām informācija tiek uztverta daudz pilnīgāk.

2) Lasīšana spēlē ļoti lielu lomu neredzīgo un vājredzīgo cilvēku dzīvē, jo tā sniedz prieku, atpūtu, atvieglo zināšanu iegūšanu, nodrošina ērtu lasīšanu mājas apstākļos. Neredzīgie un vājredzīgie cilvēki bieži lasa grāmatas arī svešvalodās – latvieši lasa krievu valodā, bet krievvalodīgie – latviešu valodā.

Teorētiskā bāze

Maģistra darbā tika izmantotas divas teorijas. Filozofiskā teorija – hermeneitika-fenomenoloģija un vidējā līmeņa nozares/saskarnozares teorija – lietošanas un gandarījuma teorija.

Pētījumā tika izmantota filozofiskā teorija – hermeneitika-fenomenoloģija, šī teorija ir filozofiskā mācība par interpretāciju un zinātne par daiļliteratūras jēgas izpratni. Hermeneitikas-fenomenoloģijas uzmanības centrā ir ne tikai interpretācijas jautājumi, bet arī komunikācija, pieskaroties komunikācijai starp autoru un lasītāju.

Tāpat maģistra darbā arī tika izmantota lietošanas un gandarījuma teorija. Šīs teorijas piekritēji aktīvi pētīja motīvus, kāpēc auditorija izvēlas noteiktas radioprogrammas un periodiskus izdevumus. Bet šo teoriju var izmantot, lai pētītu lasīšanas paradumus.

Pētniecības metodes

Maģistra darbā tika izmantotas datu vākšanas metodes – sekundāro datu analīze, anketēšana un strukturēta intervija. Tika anketēti Latvijas Neredzīgo bibliotēkas un Latvijas Nacionālās bibliotēkas lietotāji, kā arī intervēti bibliotekāri.

Empīriskā bāze

Intervēti 9 bibliotekāri no Latvijas Nacionālās bibliotēkas, Latvijas Neredzīgo bibliotēkas un no Latvijas Neredzīgo bibliotēkas filiālbibliotēkām – Balvos, Cēsīs, Daugavpilī, Liepājā, Jelgavā. Tika savākta 41 LNerB un LNB lietotāju anketa.

Darba teorētiskā un praktiskā nozīme

Šis pētījums būs noderīgs citiem pētniekiem, kā arī bibliotēkām, kuru specifika ir saistīta ar neredzīgo un vājredzīgo cilvēku apkalpošanu, lai labāk saprastu, kādas grāmatas lasa viņu lietotāji, un, lai nepieciešamības gadījumā papildinātu bibliotēkas krājumu, kā arī uzzinātu, kādu grāmatu audio versijas būtu vērts ierakstīt.

Darba struktūra

Maģistra darbs sastāv no ievada, septiņām nodaļām, kam pakārtotas apakšnodaļas un secinājumiem: **pirmajā nodaļā** tika analizēti jēdzieni, kuri sastopami šajā pētījumā. **Otrajā nodaļā** tika iztirzāts izvēlētās teorētiskās bāzes raksturojums, kurā iekļautas divas maģistra darbā izmantotās teorijas. Filozofiskā teorija – hermeneitikas-fenomenoloģijas un vidējā līmeņa nozares teorija – lietošanas un gandarījuma teorija. **Trešajā nodaļā** tika analizēti dažādu zinātnieku veiktie pētījumi par lasīšanu nozīmi cilvēku dzīvē. **Ceturtajā nodaļā** - analizēti redzes traucējumu veidi. **Piektā nodaļā** tika analizēti pieejami lasīšanas rīki, tā skaitā Braila raksta alfabēts. **Sestā nodaļā** tika analizēti saistītie pētījumi, kas veikti Latvijā un ārzemēs saistīti ar šo pētījumu. **Septītā nodaļā** tika raksturota pētījuma metodoloģija. Astotā nodaļā aparastīta empīriskā pētījuma gaita un analizēti iegūtie dati.

1. TERMINU, JĒDZIENU IZPRATNES SKAIDROJUMS

Veicot pētījumu, nākas saskarties ar dažiem specifiskiem jēdzieniem un terminiem, kas ir pamats pētījuma veikšanai. Šie jēdzieni un termini tiek skaidroti, lai veidotos precīzāka izpratne par to lietojumu pētījuma kontekstā.

Neredzīgie cilvēki neredz un viņiem tika izveidots Braila raksts, lai viņi spētu lasīt, tas ir „reljefraksts. Starptautisko raksta sistēmu neredzīgajiem izgudrojis franču pedagogs L. Brails 1829. gadā. Braila raksta pamatā ir 6 reljefie punkti, kurus kombinējot iegūst 63 raksta zīmes (Sileniece; Vilks, 1991, 1. sēj.). Savukārt „Library and Information Science” vārdnīcā Braila raksts ir skaidrots, kā „taustes sistēmai piemērota reljefa druka, ko izgudrojis francūzis L. Brails 1829., un kurā alfabēta burtu vietā tiek izmantoti seši izliektie punkti, kuri ir izkārtoti kolonnās: trīs punkti vertikāli un divi punkti horizontāli, veidojot dažādas kombinācijas, lai ļautu neredzīgam personām lasīt pieskaroties tiem” (Reitz, 2016). „Populārā medicīnas enciklopēdijā” ir skaidrots aklums - „pilnīgs redzes zudums abās acīs, nespēja atšķirt gaismu no tumsas... No praktiskā un sociālā viedokļa aklumu saprot plašāk – cilvēku uzskata par praktiski aklu (neredzīgu), ja viņš nespēj orientēties apkārtējā vidē, kaut gan gaismas uztvere var būt saglabāta, t.i., cilvēks uztver gaismu un pat pareizi norāda virzienu, no kurienes tā nāk. Parasti aklums iestājas, ja redzes asums nepārsniedz 0,02 no redzes funkcijām (Jērāns, 1984). „Veselības enciklopēdijā” nav tāda jēdziena, kā aklums, tāpat nav minēts jēdziens redzes traucējums, kurš arī ir attiecināms uz jēdzienu neredzīgs, bet šajā enciklopēdijā ir jēdziens redzes zudums – pilnīga vai daļēja neredzība. Tālākajā šīs definīcijas skaidrojumā norādīts, ka „pilnīgs aklums ir tad, ja ir zudusi gaismas uztvere – cilvēks nespēj atšķirt dienu no nakts. Teorētiski aklums ir tad, ja labākās acs redzes asums ir $1/50$ no normāla redzes asuma. Eiropā viens no katriem 1000 cilvēkiem ir aklš” (Senkāns; Kārkliņa, 2009). Tāpat pie redzes zuduma attiecināms smags redzes zudums un būtisks redzes zudums. Smags redzes zudums – ja redzes asums ir starp $1/50$ un $1/20$ no normāla redzes asuma. Būtisks redzes zudums – ja redzes asums ir starp $1/20$ un $1/3$ no normāla redzes asuma (Senkāns; Kārkliņa, 2009). Protams, ka šo definīciju var attiecināt vairāk uz medicīnisku jomu, bet maģistra darba autorei šķiet, ka vajadzētu dot priekšstatu par to, kādi mēdz būt redzes asuma traucējumi. Savukārt citā enciklopēdijā termins aklums ir paskaidrots precīzāk, jo ir gadījumi, kad aklums ir ne tikai uz abām acīm (redzes zudums nav skāris abas acis), kā paskaidrots „Lielā medicīniskā enciklopēdijā” – „aklums (caecitas) ir ievērojams redzes samazinājums līdz pat tās zudumam skāris vienu vai abas acis. Kā medicīniski sociālais termins aklums nozīmē stāvokli, kurā ir krasi samazināta vai zaudēta redze abās acīs (Петровский, 1984). Vārdnīcās, medicīniskās enciklopēdijās gan arī

medicīniskā satura grāmatās, kuras aplūkotas šī pētījuma kontekstā, visur bija minēts termins aklums, tomēr sarunvalodā biežāk lieto vārdu neredzīgais. Vienīgi „*Latviešu valodas vārdnīcā*” ir termins neredzīgs „*tāds, kam nav redzes spēju; akls*” (Guļevska, Rozenštrauha, Šnē, (red.), 2006). Bet arī šajā jēdziena skaidrojumā var ieraudzīt terminu akls, bet neskatoties uz to, ka visos avotos lietots termins aklums, ne tikai sarunvalodā, bet arī zinātniskos darbos tomēr būtu jālieto termins neredzīgais.

Pētot lasīšanas paradumus, ir svarīgi analizēt arī tādus terminus, kā audiogrāmata, grāmata, e-grāmata, lasīšana, daiļliteratūra, žanri.

Definīcijas terminam audiogrāmata literatūrā minētas ļoti maz, tās pārsvarā var atrast ārzemju vārdnīcās. Tas ir pašsaprotami, jo ārzemes audiogrāmatas attīstījās daudz ātrāk nekā Latvijā. Piemēram, bibliotēku un informācijas zinātņu vārdnīcā audiogrāmata ir definēta, kā grāmata, ko skaļi lasa (klausāmgrāmata), un kuru ieraksta audiokasetē vai kompaktdiskā (CD), pārsvara to dara profesionālie aktieri vai lasītājs, vai arī pats autors (Reitz, 2016).

Terminam grāmata ir ļoti daudz definīciju, bet tikai reta definīcija ir mūsdienīga un atbilst tam ko mēs 21. gadsimtā saprotam ar jēdzienu grāmata – „*intelektuāls darbs, kas publicēts rakstītā, iespiestā vai elektroniskā formā, parasti ar numurētām lappusēm un veido fizisku vienību*” (Latvijas Nacionāla bibliotēka, 2016). Jo mūsdienās ar terminu grāmata tiek saprasts ne tikai „*neperiodisks teksta iespiests izdevums vairāk par 48. lpp*” (Суслова, 1986), bet gan arī teksts, kuru var lasīt arī elektroniskā formātā. Latvijas Nacionālās bibliotēkās „*Tiešsaistes terminu bankā: arhīvi, bibliotēkas, muzeji*” e-grāmatai; elektroniskai grāmatai ir dotas divas definīcijas: pirmā definīcija tiek skaidrota šādi: „*Grāmata digitālā formā ar licenci vai bez tās (parasti ar meklēšanas iespēju tajā) pēc analogijas ar iespiestu grāmatu (monogrāfiju)*. Arī otrā definīcija ir ļoti precīza un atbilst mūsdienu realitātei: „*E-grāmatu lasīšanai parasti nepieciešama speciālā ierīce un/vai lasītājs vai skatīšanās programmatūra. Tāpat „lietotājiem e-grāmatas var izsniegt portatīvajās ierīcēs (e-grāmatu lasītājos), vai arī saturu izmantošanai uz ierobežotu laiku var pārsūtīt uz lietotāja datoru vai ierīci*. Tāpat ar terminu e-grāmata – elektroniska grāmata – ir domāti bibliotēkās digitalizēti resursi (Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2016). No šīm definīcijām var izsecināt, ka pastāv iespēja mājas datorā no interneta lejupielādēt grāmatas elektroniskā versijā, jeb e-grāmatas. Tās ir iespējams arī nolasīt no pārnēsājamiem, grāmatai līdzīgiem ekrāniem.

Tā kā pētījums ir tieši par lasīšanu, tad ir svarīgi noskaidrot, kā vārdnīcās skaidrots termins lasīšana. Termins lasīt ir skaidrots, kā „*uztvert, saprast rakstu valodā (tekstu); uztverot, saprotot rakstu valodā (tekstu), runāt (to klausītājiem)*” (Latvijas PSR Zinātņu akadēmija Andreja Upīša Valodas un Literatūras institūts, 4.sēj., 1980). Savukārt cita vārdnīcā

vārda (*lasīt, lasīšana*) sākotnējā nozīme (lasīt ogas, sēnes) ir paplašināta. Lasīt grāmatas burtus tāpat kā sēnes (Karulis, 1992, 503. lpp.).

Tā kā pētījums balstīts tieši uz to, kādu daiļliteratūru lasa neredzīgie un vājredzīgie cilvēki. Svarīgi, kā tieši termins *daiļliteratūra* skaidrots vārdnīcās. „*Latviešu literārās valodas vārdnīcā*” *daiļliteratūra* skaidrota, kā „*mākslas veids, kurā dzīves tēlainā atspoguļojuma līdzeklis ir valoda ... Vārdu „literatūra” parasti lieto šaurākā, specifiskā nozīmē, ar to apzīmējot tikai daiļliteratūru – vienu no mākslas nozarēm, kurā tēla izveides galvenais līdzeklis ir vārds, valoda*” (Latvijas PSR Zinātņu akadēmija Andreja Upīša Valodas un Literatūras institūts, 2.sēj., 1980). Ja runa ir par daiļliteratūru, tad uzreiz ir asociācija ar *žanru*, vārdnīcā *žanrs* ir skaidrots, kā „*vēsturiski izveidojusies, stabila daiļrades forma, kas raksturo katra mākslas vai literatūras veida savdabīgās struktūras; literatūras un mākslas paveidu sīkāks nozarojums*”. Tālāk vārdnīcā minēti piemēri - „*mūzikas žanri, prozas žanru daudzveidība, psiholoģiskā romāna žanrs, sadzīves komēdijas žanrs*” (Guļevska, D.; Rozenštrauha, I.; Šnē, D. (red.), 2006.).

Pētījumā parādīsies arī tādi vārdi, kā *tifloloģijas nodaļa, tiflopsiholoģija, tiflotehnika. Tifloloģija* (no grieķu vārdiem „typhlos” – akls, neredzīgs un „logos” – mācība, zinātne) – defektoloģijas nozare, kas ir veltīta neredzīgo cilvēku pētīšanai (Lyons, n.d.).

Secinājumi

Kā zināms, definīcija atbild uz jautājumu „Ko tas nozīmē?”. Lai veiktu pētījumu, pētniekam vispirms vajadzētu apskatīt vārdnīcās terminus, kuri ir saistīti ar pētījumu. Ko autore arī izdarīja. Iegūstot un izprotot to skaidrojumu, iespējams pilnvērtīgāk veikt pētījumu. Pēc autore domām, terminu nezināšana nav attaisnojama, tāpat kā nav attaisnojama likumu nezināšana jurisprudencē.

2. PĒTĪJUMA TEORĒTISKĀ BĀZE

2.1. Hermeneitika-fenomenoloģija

Hermeneitika ir mācība par interpretāciju, tās teorijām un metodēm. Tās aizsākumi ir atrodamī antīkajā pasaulē. Hermeneitika tulkojumā no grieķu valodas nozīmē „izskaidrošanas māksla” – mācība par garīgās kultūras vērtību saturu un jēgas zinātnisko izpratni. Tradicionālā hermeneitika saistīta ar rakstīta teksta interpretāciju, īpaši literatūras, reliģijas un jurisprudences jomā. Mūsdienās hermeneitika aplūko visu, kas saistīts ar interpretēšanas procesu. Bet 20. gadsimtā bija trīs izcilāki hermeneitikas pārstāvji – Hanss Georgs Gadamers (*Hans-Georg Gadamer*) (1900-2002), Martīns Heidegers (*Martin Heidegger*) (1889-1976) un Pols Rikērs (*Paul Ricoeur*) (1913-2005) (Velde, 2009. 1. lpp.).

Runājot par literatūru, mūsdienās uzskata, ka jāanalizē nevis pats teksts, bet attiecības starp lasītāju un autoru, kā literatūras ražotāju un patērētāju. Hermeneitikas uzmanības centrā ir ne tikai interpretācijas jautājums, bet arī komunikācijas process. Komunikācija starp autoru un lasītāju. Lasītājs bieži, lasot grāmatu, līdzpārdzīvo, priecājas, bauda valodas spēli vai atsauc atmiņās sen zināmu, bet piemirstu, jūt līdzī autoru radītiem un neparastā kontekstā uzburtiem tēliem.

Jēgas veidošanās filozofija ir hermeneitikas centrālais jautājums. Hermeneitikas uzmanības lokā ir dažādu semantisku tekstu jēgas veidošanās interpretācija.

Vācu filozofs Edmunds Huserls (*Edmund Husserl*) (1859-1938) uzskata, ka jēgas konstitūēšanas ietekme veido subjekta pieredzi un vajadzības. Subjekta apziņa sintezē pieredzē esošo un identificē to, savukārt informācijas vērtības piešķiršana notiek saskaņā ar subjekta vajadzībām – tā tiek izvērtēta, balstoties uz „patīk”, „nepatīk”, „vajadzīgs”, „nevajadzīgs”. Tādējādi arī cilvēka pieredze un vajadzības ir literārā darba satura personiskās jēgas konstitūēšanās nosacījums – pieredze „piepilda” nozīmju saturu un ļauj atpazīt tekstā kodēto, bet vajadzības ietekmē uzmanības koncentrāciju, nosaka ieinteresētību par teksta saturu. Subjekts jēgu veido pārdzīvojumā – nepastarpināta tvērumā ar paliekošu saturu jeb „rezultātu, kurā no piedzīvotā pārējamības iegūta ilgstamība, svarīgums un nozīmība”. Fenomenoloģiskās psiholoģijas skatījumā, pārdzīvot, nozīmē ne tikai subjektīvi uztvert, bet izjust arī specifisku, nepastarpinātu, sarežģītu juteklisko tvēruma gammu. Subjektīvie pārdzīvojumi ir tēlu, domu un ideju nesēji, cilvēks tos kodē zīmju sistēmās, bet lai atkodētu, tās atkal tiek pārveidotas subjektīvā pārdzīvojumā (Freibergera, 2009).

Līdzīgi raksta pētnieks, kurš apgalvo, ka tad kad lasītājs saprot komunikatīvo materiālu, jeb grāmatas saturu, viņš piemēro savu pieredzi par pasauli un to, ko viņš jau zina par pašreizējo

tēmu, līdzīgi kā tas ir ar lēcām, caur kurām lasītājs interpretē un mēģina saprast kādu vēstījumu rakstnieks nodod lasītājam (Woolley, 2011).

Katrs lasītājs sapratīs tekstu savādāk, saskaņā ar savu neatkārtojamo individualitāti, un pateicoties savai unikālai dzīves pieredzei.

Jaunu pieeju mākslu fenomenu izzināšanas/neizzināšanas problēmas risināšanai piedāvā franču filozofs Pols Rikērs. Viņš apvienoja hermeneitiku un fenomenoloģiju. Par hermeneitiku, jau minēts nodaļas sākumā, bet kas ir saistīts ar fenomenoloģiju – P. Rikērs izmantoja šīs teorijas literatūras variantu, kura ietvaros tika skaidrota principiāla subjektivitāte uztverē un nespēja objektīvi rekonstruēt darba jēgu. P. Rikērs miksēja šīs divas teorijas, pēc P. Rikēra domām, teksts, ko lasa lasītājs, „piegādā” lasītājam „norādes” par to, kā tuvoties sev pašam. Lasīšanas rezultātā, lasītājs (atdarina varoni vai distancējas no tā) izstrādā jaunu dzīves pozīciju, maina savu attieksmi pret dzīvi, lai no jauna būvētu savu dzīves praksi. Literatūra it ka pārvērš, izveido no jauna lasītāju dzīves pieredzi. Lasīšanas aktā „Es” kā vienība, kļūst pieejama pašam lasītājam. Turklāt, teksts sniedz lasītājam arī narratīvas formas, kuras viņš izmanto, un kuras pastāsta par viņu pašu. P. Rikēra teorija skaidro literatūras tekstu lasītāja dzīvē (Турьшева, 2012).

Fenomenoloģiskā notikumu izpratne ietver to, ka teksta saturs nav paša tekstā, bet tikai parādās tajā brīdī, kad lasītājs nonāk saskarē ar tekstu. Notikumu nozīme atklājās tad, kad lasītājs sāk lasīt tekstu. Teksts pieder nevis teksta autoram, bet gan pašam lasītājam. Patiesībā, šajā „drosmīgajā paziņojumā” nav nekā drosmīga, un nekā jauna. Tas ir vienkārši un saprotami – „saprast tekstā to, kas šajā mirkli ir svarīgs”. Piemēram, lasītājs rūpīgi lasa daiļdarbu „par mīlestību”, lai uzzinātu, kā viņam veiksmīgi izvēlēties sievu. Nav šaubu, ka viņš nesapratīs tieši to, ko rakstīja F. Petrarka vai A. Puškina, vai arī kāds cits autors par mīlestību, un šajā gadījumā (tāpat kā parējos) ir taisnība, ka teksta saturam nebija jēgas līdz mirklim, kamēr lasītājs „nonāca kontaktā ar tekstu” (Богин, 2014).

Zīmju sistēma kļūst par tekstu tikai tad, ja tekstam parādās interpretators – lasītājs. Ja, tekstu nelasa, tas paliek tikai mēms artefakts. Teksta lasīšana ir saprašanas priekšnosacījums. Teksts ir kultūras nesējs tikai tajā gadījumā, kad to sāk lasīt. Interpretācijas process turpinās ne tikai lasīšanas laikā, bet visos cilvēka pieredzes aspektos, lasīšana ir spēle ar tekstu, lasītājs izvirza hipotēzes par teksta turpinājumu un vēro, kā tās piepildās vai nepiepildās. Daiļliteratūras lasīšanas laikā pasaule tiek radīta ar iztēles palīdzību, tas ir dziļi personisks process, kurā lasītājam ir jāidentificējas ar tekstu, nojaucot visas distances, kas varētu pastāvēt starp vēstījumu un lasītāju. Saprašana ir sevis izzināšana citā esamībā.

Dialogā ar daiļdarbu tiek interpretēta paša lasītāja iztēle, sākotnējais horizonts saplūst ar darba horizontu. Tā sauktajā hermeneitiskajā aplī cilvēks nonāk pie dziļākas izpratnes par to,

ko viņš bija pieņēmis jau pašā sākumā. Tā kā katram laikam ir savi jautājumi, šis jaunradīšanas process nekad netiek noslēgts, gan daiļdarbu, gan pašu savu eksistenci cilvēks vienmēr var saprast tikai savādāk, bet nekad – pilnīgi un galīgi. Lasītāja zināšanu horizonts ir svarīgs, jo katram ir sava pieredze un ļoti svarīga ir iepriekšējā pieredze. Lasītāja garīgais horizonts nozīmē to, ka cilvēks uztver tekstu garīgajā horizontā. Darbs pateiks tik daudz, cik cilvēks spēs tam pajautāt.

Pēc maģistra darba autores domām, Pola Rikēra teorija ir visatbilstošākā tieši šim pētījumam, jo kad cilvēks lasa daiļliteratūru, viņš meklē atbildes uz saviem jautājumiem grāmatā.

Arī vadošie hermeneitikas principi ļoti labi iekļaujas pētījumā, jo šie 8 principi ir saistīti ar grāmatas autoru un lasītāju.

1. Dialogu princips: garīgā dzīve koncentrēta daiļdarbā, ar noteiktam saitēm sasaista autoru un lasītāju (interpretētāju) ar tradīciju.
2. Emocionalitātes princips: interpretācija nav iespējama bez spējas sajust estētisku baudījumu saskarsmē ar literatūru. Kad lasītājs lasa grāmatu, viņš lasīšanas procesā gūst estētisko baudu. Protams, ne visa daiļliteratūra, ko mēs lasām, spēj dod mums estētisko baudu.
3. Kontekstuālais un kultūroloģiskais princips: «dzīves gara» apgūšana notiek, iegrimstot noteiktā kultūrvēsturiskā tradīcijā, bez kā nav iespējama interpretācija. Kad cilvēks lasa, it īpaši ja tā ir interesanta grāmata, ka viņš iegrimst grāmatā, kas var noturēt sava lasītāja uzmanību līdz pēdējai lappusei.
4. Selektivitātes princips: hermeneitiskā pieredze, ņemot vērā tradīciju, akcentē arī vēsturisko distanci, nošķirot rakstnieku no lasītāja (interpretētāja).
5. Veseluma princips: izprotot daiļdarbu, veidojas saikne starp saprašanu par daļām caur veselumu un veseluma – caur atsevišķu daļu saprašanu (daļu saprašana izprotot veselumu, un veseluma saprašana, saprotot atsevišķas daļas).
6. Mainīguma princips: hermeneitiskais aplis dod iespēju vairākkārt interpretēt vienu un to pašu daiļdarbu.
7. Personīga pieeja un tolerance: lasītājam ir pienākums atzīt autora autoritāti, kā arī, vadoties no paša ētiskiem un estētiskiem principiem, būt brīvam izvēloties mērķi, kontekstu, teorētisko valodas interpretācijas nosacītību.
8. Vienotības formu un saturu princips: daiļdarba analīzes mērķis nav atrast kopīgo starp formu un saturu, bet gan izveidot personisko sapratni starp literāro darbu un lasītāju (Бедзир, 2013).

Tāpat šai teorijai (hermeneitika-fenomenoloģija) ir tuva franču filozofa un semiotiķa Rolāna Barta (1915-1980) (*Roland Barthes*) doma, ka ir divi teksta veidi: baudas teksts un ekstāzes teksts. Baudas teksts, pēc autora domām ir „*teksts, kas apmierina, piepilda, sniedz eiforiju; teksts, kas nāk no kultūras, no tās nedistancējas un ir saistīts ar ērtiem lasīšanas paradumiem*”. Otrais veids par kuru autors raksta, ir ekstāzes teksts – „*teksts, kas uztiēpj zaudējuma stāvokli, kas sagādā neērtības (iespējams, pat līdz zināmai garlaicībai), izjauc lasītāja vēsturiskos, kultūras, psiholoģiskos pieņēmumus, viņa gaumes, vērtību, atmiņu nemainīgumu, izraisa krīzi viņa attiecībās ar valodu*” (Barts, 2012, 18. lpp.).

Maģistra darba autore nonāk pie secinājuma, ka lasīšana veicina empātiju un spēju just līdzī, lasītājs dziļi iegrimst piedāvātajā tekstā, tāda veidā sākot pārdomāt, analizēt un mēģināt izlasīto pielaiķot sev, attiecināt uz savu pieredzi. Lasot, cilvēks pamana, ka tieši autoru paņēmiēni, stila īpašības veido stāstu – padara grāmatu aizraujošu un unikālu.

2.2. Lietošanas un gandarījuma teorija

Pētījuma teorētiskā bāze ir balstīta uz lietošanas un gandarījuma teoriju. Lietošanas un gandarījuma teoriju (*the uses and gratifications (U&G)*) daudzos pētījumos izmanto, lai izpētītu patērētāju pieredzi – skatoties televīziju, izmantojot internetu, sociālas platformas, bet ir ļoti maz veikti pētījumi, lai izprastu paradumus, kas attiecas uz grāmatu lasīšanu. Maģistra darba autore ir pārliecināta, ka šo teoriju var izmantot pētīt lasīšanas paradumus.

Lietošanas un gandarījuma teorija – saskaņā ar šo koncepciju, auditorija sastāv no daudziem indivīdiem un katram no viņiem ir savas intereses un gaume. Un katrs no šiem indivīdiem no medijiem smeļas ziņas par to, kā veicināt apmierinātību un nest labumu sev.

Par šo teoriju sāka runāt tālajā 1940. gadā, kad pētnieki sāka aktīvi pētīt motīvus, kāpēc auditorija izvēlas noteiktas radioprogrammas un periodiskus izdevumus.

Motīvi, kāpēc cilvēki izvēlās noteiktas masu medijus (masu mediji jeb plašsaziņas līdzekļi: radio, televīzija, preses izdevumi) ir ļoti daudz pētīti. No pētījumiem, kuri tika veikti daudz un dažādos laika periodos var izcelt četrus nozīmīgākos motīvus, kāpēc cilvēki izvēlās noteiktus masu medijus:

- Informatīvais: padomu meklēšana, mācīšanās, vērtēšana un orientācija;
- Pašidentifikācijas: uzvedības modeļu meklēšana un sava „Es” nostiprināšana uz individuālo vērtību pamata;
- Integrācijas un sociālās mijiedarbības: noskaidrošana kādos apstākļos dzīvo citi, pielāgošana veikt individuālas lomas;

- Izklaides: relaksācija, novērts uzmanību no ikdienas problēmām, aizpildot brīvo laiku (Зосименко, 2013, стр. 119).

1944. gadā sociālais psihologs Herta Herzoga (*Herta Herzog*) (1910-2010) savā pētījumā, klasificēja iemeslus, kāpēc cilvēki izvēlas konkrētus mediju veidus. H. Herzoga intervēja ziepju operu fanus un izdalīja trīs gandarījumu kategorijas:

- Emocionāla atbrīvošanās – realizējas klausoties citu problēmas;
- Pieņemt vēlamu par esošo – aizstājoša apmierinātība ar varoņu rīcību;
- Mācīšanās – skatītāji uzzināja par šiem sociālajiem piemēriem un piemēro šīs zināšanas nākamajām iespējamām situācijām (West; Turner, 2007, pp. 392-398).

Šo H. Herzogas pētījumu var pielietot un interpretēt saistība ar lasīšanas paradumiem. Līdzīgi kā Herta Herzoga (*Herta Herzog*) izdalīt trīs gandarījuma kategorijas, tikai attiecinot tās uz lasīšanas paradumiem, nevis uz seriāliem:

- Emocionāla atbrīvošana – realizējas lasot grāmatu, kurā ir aprakstītas citu cilvēku problēmas;
- Pieņemt vēlamu par esošo – aizstājoša apmierinātība ar grāmatas varoņu rīcību;
- Mācīšanās – lasītāji uzzina par šiem sociālajiem piemēriem un piemēro šīs zināšanas nākamajām iespējamām situācijām.

1960.-1970. gados viens no pirmajiem, kurš pievērsās pētījumam par mediju izmantošanu bija amerikāņu pētnieks E. Katzs (*E. Katz*). Un viņš izvirzīja šādus pieņēmumus:

- Mediju izvēlē un saturs parasti ir racionāls un vērst uz to, lai sasniegtu noteiktus mērķus un apmierinātu īpašas vajadzības;
- Auditorijas dalībnieki apzinās, ka viņiem ir nepieciešamība pēc medijiem;
- Visi vai lielākā daļa no būtiskākajiem faktoriem, kas veido auditoriju (motīvi, uztverti vai iegūti gandarījumi, mediju izvēlēšana) var tikt izmērīti.

1969. gadā pētījuma autori J. Blamlers un D. Makveils (*Blumler, McQuail*) pētīja vēlēšanu norisi Apvienotajā Karalistē. 1964. gadā, izpētīja skatītāju motīvus, kas saistīti ar dažādu politisko programmu izvēli televīzijā, kategorizēja skatītāju vajadzības, lai saprastu, kāda ir potenciālā masu mediju ietekme uz vēlēšanu rezultātiem. Autoru pētījumu var izmantot lasīšanas paradumu pētījumā, lai izpētītu lasītāju motīvus, kāpēc cilvēki izvēlas konkrētu žanru daiļdarbus.

1972. gada D. Makveils, J. Blumlers un Brauns (*McQuail, Blumler, Braun*) modelēja mediju-cilvēka mijiedarbības sistēmu, kas atspoguļo gandarījuma teorijas konceptu, jeb skaidro, kāpēc indivīds izmanto medijus. Skaidrojuma pamatā bij četras kategorijas:

- Novēršana – izbēgšana no rutīnas vai problēmām, emocionālā relaksācija.
- Personiskās saistības – vajadzība pēc sabiedrības, sociālā lietderība. Indivīds medijus nomaina pret sabiedrību.
- Personiskā identitāte – šeit ietilpst sevis izzināšana, vērtību nostiprināšana, realitātes izpētīšana.
- Uzraudzība - vajadzība pēc informācijas (West; Turner, 2007, pp. 392-398).

Šīs četras kategorijas var attiecināt uz lasīšanu. Un pārfrāzēt no „kāpēc indivīds izmanto medijus” uz „kāpēc indivīds lasa grāmatas”. Četras kategorijas var attiecināt uz grāmatu lasīšanu. Jo kad cilvēks lasa grāmatu, viņš mēģina izbēgt no rutīnas vai problēmām, grāmata viņam sagādā emocionālu brīvību. Kad cilvēks lasa grāmatu, viņš izzina sevi ar varoņu palīdzību. Ne tikai zinātniskā vai populāri zinātniskā literatūra, bet arī daiļliteratūra kalpo par informācijas avotu.

Posmā no 1969. līdz 1974. gadam Makveilam, Blumleram un Braunam pievienojas E. Katzs, M. Gurevičs un H. Hāss (*E. Katz, M. Gurevitch, H. Haas*) ar mērķi, pētīt tālākos iemeslus, kāpēc lietotāji izmanto medijus (West; Turner, 2010, pp. 392-398).

Teorijas galvenie jautājumi:

- Kāpēc cilvēki lieto un izmanto medijus?
- Kā auditorijas vajadzības ietekmē pašus medijus?

Teorija skaidro, kāpēc un kā cilvēki aktīvi meklē konkrētus medijus, lai apmierinātu konkrētās vajadzības. Tāpat teorija palīdz atbildēt uz jautājumiem:

- Kā tieši cilvēki izmanto medijus?
- Skaidro kāda veidā mediji spēlē aktīvu lomu, lietotājiem izvēloties un izmantojot plašsaziņas līdzekļus;
- Lietotāji aktīvi piedalās komunikācijas procesā un ir mērķtiecīgi plašsaziņas līdzekļu vajadzību izmantošanā.
- Kā lietotājs sameklē mediju avotu, kas vislabāk atbilst lietotāju vajadzībām?
- Kāda alternatīva izvēle ir lietotājam, lai apmierinātu savas vajadzības.

Pēc maģistra darba autores domām (kā jau bija minēts šajā nodaļā), šo teoriju var izmantot pētot lasīšanas paradumus. Pamatideja ir tā, ka cilvēki meklē gandarījumu grāmatu

lasīšanas procesā, pamatojoties uz savām individuālajām vajadzībām un motivācijām.

Lietošanas un gandarījuma teoriju var iedalīt piecās kategorijās:

1. Kognitīvas vajadzības – iegūt informāciju, zināšanas, izpratni par mūsu sociālo vidi, zinātkāre, izpēte;
2. Emocionālas vajadzības – estētiskā un emocionālā pieredze, gandarījums;
3. Personiskā identitāte – personas stabilitāte, integritāte, sociālais statuss, vajadzības pēc pašcieņas;
4. Iekļaušana un sociālā mijiedarbība – ģimenes attiecībās un draudzība, un savienojums ar ārējo pasauli, vajadzības pēc piederības;
5. Eskeipisms vai psiholoģiska bēgšana no nepatīkamiem ikdienas notikumiem – nepieciešamība izvairīties, atbrīvoties no spriedzes, novirzīt uzmanību no nepatīkamā uz patīkamo.

Kentas Valsts universitātes, komunikācijas pētījumu skolas asociētie profesori Pauls Haridakis (*Paul M. Haridakis*) un Alans M. Rubins (*Alan M. Rubin*) ieteica citu klasifikāciju:

- Kavēt laiku (skatīties televizoru uzgaidāmajā telpā);
- Biedriskums (satīties ar draugiem, lai kopā skatīties futbolu);
- Eskeipisms – (skatīties televizoru, lai izvairītos no spiediena, stresa, no nepatīkama gadījuma, kas notika dienā);
- Bauda (daži cilvēki jūt prieku, vienkārši skatoties televīziju);
- Sociālā mijiedarbība (radās sajūta, ka mēs esam saistīti ar citiem cilvēkiem, ar kuriem skatāmies televizoru, piemēram, mēs varam apspriest televīzijas raidījuma saturu);
- Relaksācija (pēc darba vai pirms gulētiešanas);
- Informācija (nepieciešamība būt informētām par sociālajiem notikumiem);
- Uztraukums (skatoties vardarbīgu filmu, rodas uztraukuma sajūta) (Haridakis; Rubin, 2015, p. 29.).

Paula Haridakisa un Alana M. Rubina klasifikāciju var attiecināt uz grāmatu lasīšanu.

- Kavēt laiku (lasīt grāmatu uzgaidāmajā telpā).
- Biedriskums (satīties ar draugiem bibliotēkā, priekša lasīšana – kad cilvēkiem lasa priekšā grāmatas, tas ir ļoti cieši saistīts ar šo pētījumu, jo neredzīgie un vājredzīgie cilvēki mēdz satīties bibliotēkā, lai bibliotekārs viņiem palasītu priekšā grāmatu);

- Eskeipisms – (lasīt grāmatu, lai izvairītos no spiediena, stresa, vai nepatīkama gadījuma, kas notika dienā);
- Bauda (daži cilvēki jūt prieku vienkārši lasot grāmatas);
- Sociālā mijiedarbība (radās sajūta, ka cilvēks ir saistīts ar citiem cilvēkiem ar kuriem viņš lasa grāmatas, piemēram, viņš var apspriest grāmatas saturu);
- Relaksācija (palasīt grāmatu pēc darba vai pirms gulētiešanas);
- Informācija (nepieciešamība būt informētām par sociālajiem notikumiem, piemēram, lasīt avīzes, žurnālus);
- Uztraukums (lasot šausmu grāmatu, rodas uztraukuma sajūta).

Izklaide neapšaubāmi ir viena no lasīšanas procesa sastāvdaļām. Cilvēkiem patīk izklaidēties vai atrasties labā garastāvoklī.

Meklēt informāciju: Cilvēks meklē sev vajadzīgo informāciju grāmatās, lai uzzinātu kaut ko jaunu, smelties iedvesmu.

Socializācija ir vēlme satikties ar jauniem draugiem un uzturēt attiecības. Laikā, kad cilvēki pulcējas uz priekša lasīšanu, tā arī ir socializācija, piemēram, ja cilvēki iepazīstinās viens ar otru pirmo reizi. Pēc tām jau viņiem parādās kopīgas intereses, draugi.

Izglītība: viena no galvenajiem grāmatas funkcijām ir izglītēt cilvēku. Piemēram, psiholoģiskais romāns var kļūt par mācību līdzekli. Lasot jebkuru daiļliteratūras darbu var izglītoties.

Komunikācija: cilvēks komunicē ar teksta autoru (šeit var atrast likumsakarību ar hermeneitikas-fenomenoloģijas teoriju – lasot tekstu cilvēks iedziļinās teksta saturā – tas nav nekas cits, kā informācijas apmaiņa, kuru autors nodod lasītajam). Cilvēks var apspriest izlasīto grāmatu ar saviem radiem, draugiem, tā arī ir komunikācija.

Lasīšana visos laikos ir uzskatīta par procesu un domāšanas veidu. Ikviens cilvēks, kā saprātīga būtne, cenšas dzīvot un izglītoties, tādējādi attīstot savu prātu. Grāmata ir tā, kura sniedz cilvēkam vislabāko, tā attīsta prātu. Tāpēc lasīšana ir nepieciešama katram cilvēkam, dzīve bez lasīšanas vienmēr būs viduvēja. Grāmatas lasīšana ir vingrošana prātam un jūtu attīstības instruments, liekot cilvēkam būt zinošākam un vērīgākam, pieradina to vingrināt prātu un sajūtas. Grāmata ir cilvēku draugs, mierinātājs, vadītājs, tas ir tas, kas palīdz noformulēt domas, jūtas, kuras paliek neskaidras un nenoteiktas. Grāmatas baro ar savu saturu, sniedz garīgo atbalstu, tās arī veido personību. Cilvēks grāmatās meklē bieži to, kas notiek viņu dvēselē, dzīvē.

Secinājumi

Pēc maģistra darba autores domām, lai pētītu lasīšanas paradumus var izmantot gan hermeneitikas-fenomenoloģijas teoriju, gan lietošanas un gandarījuma teoriju. Šīs abas teorijas labi iekļaujas pētījumā, lai skaidrotu lasīšanas paradumus, jo skaidro to, kā cilvēki iegūst baudu, atpūtu, estētisko baudījumu, atbildes uz saviem jautājumiem grāmatu lasīšanas laikā.

Pola Rikēra teorija (hermeneitikas-fenomenoloģijas) skaidro daiļliteratūras teksta funkcionēšanu lasītāja dzīvē. Šeit jāuzsver, ka hermeneitikas-fenomenoloģijas teorija skaidro nevis pašu tekstu, bet gan autora darbu – tekstu. Teksta funkciju, kādu tām piešķir cilvēks, balstoties uz savu pieredzi. Daiļliteratūras lasīšanas laikā lasītājs piedzīvo noteiktus iespaidus, afektus, kas viņam izraisa daiļdarba valoda. Daiļliteratūras jēga veidojas tikai lasīšanas procesā – konkrēta lasītāja pagaidu uztveres laikā. Šeit ir minēts konkrētais lasītājs tāpēc, ka katram lasītājam reakcija uz vienu un to pašu tekstu būs atšķirīga. Tāpat šī teorija saka, ka cilvēks grāmatās meklē atbildes uz sev aktuāliem jautājumiem.

Cilvēks ne tikai meklē atbildes uz saviem jautājumiem, piedzīvo noteiktus iespaidus, bet arī gūst prieku, atpūtu, baudu no grāmatu lasīšanas. Gan neredzīgie, gan vājredzīgie cilvēki socializējas, kad apmeklē priekšā lasīšanas pasākumus. To visu palīdz skaidrot lietošanas un gandarījuma teorija.

3. LASĪŠANAS NOZĪME CILVĒKU DZĪVĒ

Jautājums: kāpēc cilvēks lasa? Atbilde: lai uztvertu teksta satura informāciju, un lai saprastu teksta jēgu. Atbilde ir pareiza, bet ne pilnīga.

Lasīšana nav tikai informācijas iegūšana. Nav šaubu, ka lasīšana paplašina redzesloku, padara cilvēku izglītotu, bagātina viņa vārdu krājumu, māca pareizi izteikties un rakstīt. Kā rakstīja franču filozofs, matemātiķis un zinātnieks Renē Dekarts (*René Descartes*) (1596-1650), „*lasīt labas grāmatas ir tikpat kā sarunāties ar aizgājušo dienu pašiem labākajiem ļaudīm. Šajā sarunā viņi mums izstāsta tikai savās labākās domas*” (Fleron, 1999).

Sen jau ir noskaidrots, ka lasīšana ir unikāls process: tas ir darbs, emocionāla atpūta, baudīšanas avots, dialogs ar neredzamo autoru. Padziļinātā lasīšana palīdz cilvēkam ieslēgt prātu un dvēseli – visu cilvēka iekšējo pasauli. Tās, protams, nenozīmē, kad cilvēks nelasa, tad viņš nedomā, vienkārši cilvēks bez grāmatām domā ļoti šauri, neskatās uz lietām globāli, var teikt, ka grāmatām piemīt svarīga loma cilvēku iztēles veidošanā, redzesloka paplašināšanā, tās uzlabo spēju redzēt mērķi un atrast nepieciešamos risinājumus, lai to sasniegtu. Lasīšana palīdz ieskatīties savas dvēseles dziļumos, palīdz labāk ne tikai saprast sevi, bet arī citus. Kā teica slavenais vācu rakstnieks Heinrihs Manns (*Heinrich Mann*): „*šo dienu grāmatas – tas ir rītdienas darbi*” (Gunnemann, 2003, p. 193.). To var saprast tā: cilvēka dzīves gaitās, var atrast izlasītās grāmatas, piemēram, to ko cilvēks izlasīja grāmatās viņš neapzināti pielieto sava dzīvē, pēc autores domām, lasīšana ne tikai māca, bet arī formē cilvēku personību, un bieži vien arī nosaka viņa rīcību.

Kā raksta amerikāņu filozofs un pedagogs, filozofijas pētnieciskā institūta dibinātājs, daudzu grāmatu un izglītojošo projektu autors, Mortimers Adlers (*Mortimer Jerome Adler*) (1902-2001) var, protams, dzīvot bez grāmatām, tomēr nekas cits, kā tikai grāmata palīdz lieliski pavadīt laiku un atslābināties. Turklāt, lasīšana ir brīnišķīgs veids, kā pilnveidoties, tāpat lasīšana dod nepieciešamās zināšanas, kas ir nepieciešams darbā un ikdienas dzīvē. Jo vairāk cilvēks sasprindzina smadzenes lasīšanas laikā, jo vairāk tā ir aktīvā lasīšana, pasīvas lasīšanas nav vispār, un tas ir fakts. Lasīšanas laikā cilvēks ne tikai iegūst noderīgu informāciju, bet arī strādā, jo kvalitatīva lasīšana prasa pastāvīgu piepūli un smadzeņu darbību. Pastāv vairāki iemesli, kuru dēļ cilvēks ņem grāmatu rokās: tā ir nepieciešamība iegūt informāciju, cilvēka vēlme atpūsties, vajadzība kaut ko saprast. Pamatojoties uz šiem iemesliem ir nepieciešams izvēlēties „pareizo” lasāmvielu. Piemēram, ja cilvēks ielūkosies sava bērna grāmatā, kurā būs daudz attēlu, iespējams, tāda veidā viņš nepaaugstinās savu intelektu, savukārt, ja cilvēks lasīs

automašīnas remonta rokasgrāmatu būs maz cerību, ka cilvēks iegūst lasīšanas baudu (Adler,; Doren, 1972).

Tas, ka lasīšana ir noderīga, ir uzskatams par aksiomu, bet šim apgalvojumam ir daudz „balto plankumu”. Lasīšanas process nebūt nav tik skaidrs, jo izmērīt lasīšanas „lietderību” ir ļoti grūti. Lielākā daļa secinājumu par labvēlīgu lasīšanas ietekmi uz cilvēku, balstās uz teorētiskiem pieņēmumiem, bet ne uz empīriskiem pētījumiem. Ir sabiedrības daļa, kura uzskata, ka daiļliteratūras lasīšana netrenē nekādas svarīgas prasmes, kuras var noderēt reālajā dzīvē, nesniedz svarīgu informāciju, un, ja attīsta kādas iemaņas, tad tā ir vienīgi iztēlē.

Britu zinātnieki no Liverpūles Universitātēs (*University of Liverpool*) Jose Bilingtons (*Dr Josie Billington*), Anna-Loise Hampeja (*Dr Anne-Louise Humphreys*), Kate Makdonele (*Kate Mc Donnell*), Andrei Jones (*Andrew Jones*) pētīja lasīšanas ietekmi uz dažādām cilvēku grupām, kuri cieš no hroniskām sāpēm. Izrādījās, ka lasīšana palīdz samazināt ciešanas no hroniskām sāpēm. Turklāt grāmata palīdz uz laiku aizmirst par slimību. Zinātnieki sadalīja brīvprātīgos, kas cieš no hroniskām sāpēm divās grupās. Pirmā cilvēku grupa (2-12 cilvēki) tikās katru nedēļu, lai kopīgi lasītu grāmatu. Otrā grupa izgāja kognitīvās psihoterapijas kursu, ko bieži izmanto ārstējot depresiju un trauksmes lēkmes.

Pirmā grupa kopīgi skaļi lasīja daudzveidīgu literatūru – īsus stāstus, romānus un dzeju. Tika ieturētas regulāras pauzes, lai rosinātu dalībniekus pārdomāt lasīto, lai pārrunātu kādas domas un atmiņas izraisīja lasītā grāmata vai dzejolis, vai kā lasītais sižets var būtu attiecināms uz viņu dzīvi. Grupas dalībnieki brīvprātīgi pauda savas domas, jūtas, pieredzi, kādas rosināja teksts, un pārrunāja to grupā. Literatūra izraisīja atmiņas un mudināja izteikties par savu dzīves pieredzi – par darbu, bērnību, ģimenes locekļiem, attiecībām, – kas attiecās uz visu mūžu, ne tikai laika periodu, kuru ietekmēja hroniskās sāpes, bet arī laiku periodu pirms tā. Pēc pētnieku domām, lasīšana pati par sevi rada terapeitisku efektu, palīdzot ne tikai slimam, bet arī veselam cilvēkam.

Kvantitatīvo datu analīze parādīja dažas pozitīvas izmaiņas pētāmo dalībnieku psiholoģiskā labklājībā, kā arī ietekmē uz hroniskām sāpēm. Jau pēc dažām nedēļām, grupa paziņoja, ka daudz mazāk izjūt ciešanas. Tāpēc zinātnieki ir secinājuši, ka skaļi pārrunājot savas pārdomas par literāro varoņu problēmām un likteņiem, neapzināti palīdz aizmirst par savām fizioloģiskajām problēmām. Zinātnieki nonāca pie secinājuma, ka literatūras lasīšana uzlabo dzīves kvalitāti, ietekmē aktivitāšu daudzveidību, kā arī tās ietekmē normalizējas tā galvas smadzeņu daļa, kas atbild par emocijām un aktivizējas paškontroles zonas. Izrādījās, ka kopīgie lasījumi stimulē smadzenes, sūtot signālus uz citām ķermeņa daļām, kas kļūst „brīvi no sāpēm”. Turklāt, lasot grāmatas, pieaugušā vecumā var pagarināt dzīvi par dažiem gadiem. Tomēr zinātnieki norādīja, ka tas attiecas tikai uz grāmatām, nevis uz žurnāliem vai avīzēm. Pētnieki

ieteica lietot pretšāpju metodi ar grāmatu palīdzību, īpaši tiem pacientiem, kuriem nav bijusi iespēja iegūt labu izglītību un veltīt laiku lasīšanai (Billington; Humphreys; Mc Donnel; Jones, 2016).

Šī metodika tika izveidota rehabilitācijas pacientiem ar stresa stāvokļiem un dažādām fobijām. Pēc autores domām, daiļliteratūras, jeb ārstniecisko grāmatu, var izvēlēties arī neredzīgs un vājredzīgs cilvēks, lai saņemtu terapeitisko efektu. Vajag tikai atcerēties galvenos biblioterapijas principus: daiļliteratūras darbam ir jābūt aizraujošam, lasīšanai ne tikai jā sagādā baudu, bet arī jā liek domāt.

Neskatoties uz to, ka iepriekšminētajā pētījumā nebija pētīts, kā lasīšana ietekmē tieši neredzīgos un vājredzīgos cilvēkus. Tomēr jāņem vērā, ka arī viņi cieš no hroniskas slimības.

Analizējot pētījumu par to, ka sāpēs var ārstēt ar grāmatu palīdzību, autore nonākusi pie secinājuma, ka grāmatu lasīšanai ir liela ietekme uz cilvēku emocionālo jomu – vienus tā nomierina, citus tonizē, trešajiem dāvā labu garastāvokli. Lasīšanas laikā cilvēks it kā aizmirstas, visas sāpīgas domas viņu atstāj.

Īpašu nozīmi neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem iegūst lasīšana, ka estētiskas baudas avots. Daži vizuālās mākslas veidi šiem cilvēkiem vai nu nav vispār pieejami, vai ir pieejami tikai daļēji. Glezniecību neredzīgais cilvēks uztver tikai tā, kā to apraksta redzīgie cilvēki, skulptūra neredzīgajam ir pieejama tikai tajā gadījumā, ja viņš var pieskarties tai ar rokām, teātra uzvedumu vai kinofilmu viņš var tikai dzirdēt. Savukārt grāmata pilnība saglāba visu domu bagātību, tēlus, ainas, un līdzīgi, kā ar mūziku tiek uztverta gandrīz pilnībā, līdzīgi kā to uztver redzīgs cilvēks. Grāmata ir nepieciešama neredzīgajam cilvēkam vairāk, nekā cilvēkam, kurš spēj redzēt, jo ar grāmatas palīdzību neredzīgajiem veidojas reālāks priekšstats pa apkārt notiekošo. Grāmatas atver jūtu un priekšstatu pasauli, kas līdzīga redzīgo pasaules uztverei. Tā rezultātā tiek paaugstināta grāmatas loma, kā pasaules izzināšanas līdzeklim, sazināšanās veidam starp cilvēkiem (Короткина (Сост.), 2012).

Grāmata sniedz iespēju iedziļināties fantāzijas, noslēpumainu notikumu, interesantu pārdomu pasaulē. Bez grāmatu lasīšanas, cilvēks nevar būt izglītots un interesants sev un citiem. Neviena atsevišķa grāmata nespēs iemācīt cilvēku pareizi domāt, izklāstīt savas idejas, bet lasot daudz grāmatu, cilvēku smadzenēs saglabājas visa informācija (kuru cilvēks savas dzīves laikā lasīja), kuras ietekmē cilvēks spēj radīt jaunas idejas. Grāmata – tā ir kā atslēga uz cilvēku dvēseli, jo biežāk cilvēks spēs izmantot šo atslēgu, jo vairāk uzzinās par sevi.

Vēl viens apliecinājums tam, ka lasīšana labvēlīgi ietekmē cilvēka intelektuālās un psiholoģiskās attīstības līmeni, ir Stenfordas inovatīvi starpdisciplināro studiju, neirobioloģijas ekspertu, radiologu un humanitāro zinātņu zinātnieku veiktais pētījums, pētot smadzeņu darbību lasīšanas laikā. Ideja veikt šādu pētījumu pieder Stenforda universitātes angļu

literatūras doktora grāda ieguvējai, kura ir angļu valodas asociētā profesore Mičiganas Universitatē Natālijai Philipsai (*Natalie Phillips*), kuras mērķis bija noskaidrot, kāds ir patiesais literatūras vērtējums. Pētnieci interesēja, vai no lasīšanas ir jūtams labums, un vai to ir iespējams kaut kādā veidā izvērtēt, bez tiešā veidā iegūtām zināšanām, kas saistītas ar konkrēta daiļliteratūras darba lasīšanu? Pētījuma gaitā ir pierādījies, ka grāmatu lasīšana organismam dod ne mazāk labuma, kā sportošana, jo lasīšanas procesa laikā, cilvēks trenē smadzenes. Eksperimenta laikā pētnieki ievietoja pētījuma dalībniekus magnētiskās rezonanses tomogrāfijas aparātā (MRT) un lūdza nolasīt nodaļu no Džeinas Ostinas romāna „*Mensfildas parks*”, dalībnieki varēja redzēt tekstu monitorā tomogrāfijas aparāta kameras iekšpusē.

Eksperimenta dalībniekus lūdza to darīt divos veidos: vienā – tā, itkā viņi lasītu savam priekam, otrā - kritiski analizējot tekstu, kā tas parasti tiek darīts pirms eksāmena. Magnētiskās rezonanses tomogrāfijas (MRT) aparāts ļāva zinātniekiem novērot galvas smadzeņu asins cirkulāciju lasīšanas laikā. Izrādījās, ka pārejot no lasīšanas savam priekam uz kritisko informācijas uztveri, cilvēka smadzenes notiek izmaiņas nervu sistēmā un asinsrites raksturs mainās. Atkarībā no tā, kādam nolūkam tiek lasīta grāmata, cilvēka organisms iesaista dažādus neiroloģiskus mehānismus, kas ļauj trenēt izziņas spējas smadzenēs. Katrs neiroloģisks slodžu veids nes savu labumu cilvēka smadzenēm, kļūstot par sava veida vingrinājums tām. Kad cilvēks lasa, asinis nonāk tajās smadzeņu daļās, kas ir saistītas ar koncentrēšanās un izziņāšanas spējām. Pētnieki pierādīja, kad cilvēkam lasot ieslēdzas „niršanas” efekts grāmatā, kad cilvēks garīgi iztēlojas sevi varoņu vietā, smadzenēs sāk darboties tās zonas, kuras citā laikā nav iesaistītas (Goldman, 2012).

Cilvēki, kuri daudz lasa, labāk spēj formulēt savas domas, vēlmes un mērķus. Attiecīgi, viņi labāk veido komunikāciju ar citiem cilvēkiem un labāk spēj tikt galā ar savām jūtām. Savukārt, pateicoties pieredzei, kuru viņi ir ieguvuši no grāmatu varoņiem, viņi vieglāk un precīzāk var prognozēt dažādu darbību sekas, tāpat lasīšana palīdz saprast citu cilvēku domas un sajūtas. Pētnieki pētījuši Ņujorkas Jaunās universitātes (The New School) studentu attieksmi pret lasīšanu, un ir atraduši pierādījumus, ka daiļliteratūra uzlabo lasītāja spēju saprast to, ko citi domā un sajūt. Sociālais psihologs Emanuels Kastana (*Emanuele Castano*) kopā ar PhD kandidātu Deividu Kidu (*David Comer Kidd*) ir veicis piecus pētījumus, kuru laikā sadalīja dalībniekus dažāda skaita grupās (sākot no 86 līdz 356) un deva viņiem dažādus lasīšanas uzdevumus: fragmenti no dažādu žanru (populāras) literārajiem darbiem, daiļliteratūras klasikas, zinātniskās literatūras vai arī nedeva neko. Pēc tam, kad studenti bija pabeiguši lasīt tekstu, viņiem iedeva aizpildīt testu, kurš mēra viņu spēju secināt un saprast citu cilvēku domas un emocijas. Pētnieki atklāja, ka ir ļoti liela starpība starp tiem pētījuma dalībniekiem, kuri lasa daiļliteratūru un tiem, kuri lasa citu žanra darbus. Kad pētījuma dalībnieki lasīja fragmentus no

daiļliteratūras viegli uztveramo žanru darbiem, tādus kā, piemēram, Danielas Stilas „Mātes grēki” (The Sins of the Mother), viņu rezultāti bija nenozīmīgi. Savukārt, kad viņi lasīja cita veida daiļliteratūru, tādu ka Luīzes Erdričas (Louise Erdrich) „Apaļais nams” (The Round House) rezultāti ievērojami uzlabojās – viņu spēja just līdzīgu citu cilvēku problēmām palielinājās.

Pēc pētnieku domām, populārā daiļliteratūra bieži attēlo situāciju, kad autors mēģina veidot sižetu tā, lai ņemtu lasītāju līdzīgu aizraujošā piedzīvojumā, bet jāsaprot, ka populārā daiļliteratūrā nepalielina spēju just līdzīgu. Bieži vien personāži ir attēloti neskaidri, bez sīkākām detaļām un lasītājam pašam jāaizpilda tukšums vietas, lai saprastu varoņu nodomus un rīcības motīvus. Šis žanrs prasa, lai lasītājs iztēlojas introspektīvus varoņu dialogus. Šī psiholoģiskā izpratne tiek pārceļta reālajā pasaulē, kur ir ļoti daudz sarežģītu cilvēku personību, kuru iekšējo pasauli ir grūti saprast. Lai gan daiļliteratūra mēdz būt daudz reālistiskāka nekā populārā literatūra, tās varoņi ietekmē lasītāju vēlnes, grauļ aizspriedumus un stereotipus. Pēc pētnieku domām, grāmatas varoņi atbalsta un māca lasītājus sociālas uzvedības normu vērtībām, piemēram, cik svarīgi ir izprast tos, kas ir atšķirīgi no pārējiem cilvēkiem. Pētījumā rezultāti liecina, ka daiļliteratūras lasīšana pozitīvi ietekmē cilvēku socializāciju (Kidd; Castano, 2013).

Pēc maģistra darba autores domām, neskatoties uz to, ka šajā pētījumā nebija pētīti neredzīgie un vājredzīgie cilvēki un viņu sakarība ar daiļliteratūru, sociālo psihologu Emanuela Kastana (*Emanuele Castano*) un Deivida Kida (*David Comer Kidd*) veikto pētījumu var attiecināt uz maģistra darba pētāmo mērķauditoriju. To ļoti labi apraksta Baltkrievijas Valsts universitātes kultūras un mākslas menedžmenta informācijas-dokumentu jomas katedras docente Natālija Petuško (*Наталья Петушко*) uzsverot, ka grāmata ļauj neredzīgajiem un vājredzīgajiem lasītājiem izziņāt jūtas un parādības, kas ir saistītas ar pasaules vizuālo uztveri. Rezultātā palielinās grāmatas loma, tā kļūst par izziņas līdzekli. Tajā pašā laikā, grāmatu lasīšana var palīdzēt cilvēkam izprast psiholoģisko un fizioloģisko reakciju, papildināt vai uzlabot zināšanas par savu psiho-funkcionālo stāvokli, tādējādi veicinot emocionālo fonu. Lasīšana konkrētai auditorijai kalpo kā viens no redzes defektu kompensācijas faktoriem, savā veidā to var salīdzināt ar psiholoģisku korekciju. Pēc N. Petuško domām, lielākā mērā, to veicina daiļliteratūras lasīšana, kurai piemīt tādas unikālas ietekmēšanas spējas, kā spēja attīstīt augstākās psihiskās funkcijas neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem, tā arī ietekmēt viņu iekšējo pasauli, izlīdzināt emocionālo – gribas sfēru. Tāpēc ir nepieciešams runāt par lasīšanas nozīmi, galvenokārt par daiļliteratūras lasīšanu, kurai piemīt atjaunojošs un izlīdzinošs raksturs. Ar kompensāciju šajā gadījumā jāsaprot lasīšana, kas veicina gan jutekliskās pieredzes aizpildīšanu, gan iekšējo psiholoģisko stāvokli, gan arī ārējo dzīves situācijas atlīdzību neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem (Петушко, 2003, стр. 1.).

Pētot augšminētos pētījumus, autore secināja, ka ir līdzība ar biblioterapiju, jo tieši biblioterapija tulkojumā no latīņu valodas „biblio” – grāmata un grieķu valodas „therapia” – dziedināšana. Bibliotērapija, kā patstāvīgs darbas virziens, rādās psihiatrijas, psiholoģijas un bibliotēkzinātnes krustpunktā. Bibliotērapija – ārstnieciska iedarbība uz slimo cilvēku psihi ar grāmatas lasīšanas palīdzību. Šo terapiju īsteno, lietojot specialī izvēlētu grāmatu klāstu, kas papildina ārstniecisko procesu medicīnā un psihoterapijā. Izvēloties dažādu veidu un žanru literatūru, galvenokārt daiļliteratūru var panākt terapeitisko efektu (Дрешер; Латыпова, b.g.). Bet šī pētījuma mērķis nav pētīt biblioterapiju, jo tā ir atšķirīga pētījuma joma.

Secinājumi

Grāmatu lasīšana ir svarīga dzīves sastāvdaļa, to apliecina augšminētie pētījumi. Lasīšana ir īpaši svarīga neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem, jo tai ir ārstnieciska iedarbība. No vienas puses lasītājs lasīšanas procesā atpazīst sevi daiļliteratūras varonī, tāda veidā projicējot savu dzīves situāciju lasāma tekstā vai arī iedzīvojas varoņa tēlā, identificējot sevi ar viņu lasīšanas laikā. Bet no otras puses, lasītājs iedomās distancējas no savāmm esošajām problēmām un slimībām, it kā „aizplūstot” literārā darba sižetā, ieceļot sevi personāža vietā. Lasīšanu var nosaukt par ārējo psiholoģisko aspektu, jeb par katra cilvēka personīgo psihologu, kurš palīdz jebkurā situācijā. Daži pētnieki ir pārliecināti, ka ne visa veida un žanru daiļliteratūra spēj uzlabot cilvēka labsajūtu, bet to visslābāk spēj tikai klasiskā daiļliteratūra. Literatūras darbiem ir liela ietekme uz cilvēka garīgo pasauli un fizisko stāvokli. Teksts, kuru lasa lasītājs, spēj izraisīt visdažādākās emocijas: bēdas un skumjas, laimi un prieku.

4. REDZES TRAUCĒJUMU VEIDI

Pēc Pasaules Veselības organizācijas (*World Health Organization – WHO*) datiem 82% neredzīgie cilvēki ir vecumā no 50 gadiem un vecāki. Pasaules mērogā galvenie redzes traucējumu iemesli ir nekoriģētas refrakcijas anomālijas, bet valstīs ar vidējiem un zemiem ienākumiem, to galvenais iemesls tam, ka cilvēks kļūst neredzīgs, ir katarakta. Saskaņā ar pasaulē veiktajiem aprēķiniem, pēdējo 20 gadu laikā to cilvēku skaits, kas cieš no redzes traucējumiem infekcijas slimību dēļ ir ievērojami samazinājies. 80% no visiem redzes traucējumu gadījumiem tiek novērsti vai izārstēti (World Health Organization, 2014).

Kā zināms, cilvēks iepazīst apkārtējo vidi ar maņu orgāniem – ķermeņa daļām, kas palīdz uztvert pasauli. Cilvēkam ir piecas galvenās maņas: oža, tauste, garša, dzirde un redze. Maņu orgānu sistēma sastāv no receptoriem, nerviem un smadzeņu reģioniem, kas apstrādā uztverto kairinājumu. Garšas un taustes orgāni kairinājumu uztver no tieša kontakta, bet redzes, dzirdes un ožas orgāni – attālināti. Spēju redzēt nodrošina redzes orgāns, jeb redzes analizators. Šis ir pats svarīgākais cilvēka maņu orgāns, jo ar redzi cilvēks gūst priekšstatu par priekšmetu lielumu, formu, krāsu, to novietojumu, tādējādi iegūstot spēju orientēties telpā. Kā raksta acu ārste Kristīne Baumane:

Redze ir bioloģisku norišu kopums, ar kurām notiek apkārtējas vides priekšmetu izstarotās vai atstarotās gaismas uztvere un analīze. Redzes sajūtas sniedz informāciju par priekšmetu formu, lielumu, krāsu un dod organismam iespēju pareizi orientēties ārējās vides apstākļos. (Baumane, 2002, 11. lpp.).

Ar acīm tiek uztverts vairāk nekā 80% informācijas. Ar acīm var saskatīt ļoti tālus priekšmetus, piemēram, zvaigznes, un, gluži pretēji, bez īpašas piepūles var saredzēt arī sīkas un tuva priekšmeta detaļas. „*Acij piemīt spēja redzēt ļoti labā apgaismojumā un arī gandrīz pilnīgā tumsā. Abas acis kopā rada telpiskas redzes sajūtu. Tāpat grāmatas „Redze un brilles” autore Kristīne Baumane raksta: „tā nav acu īpašība, bet gan galvas smadzenēs saņemto impulsu apstrādes rezultāts. Redzes sajūta rodas, acij uztverot un pārveidojot gaismas kairinājumus (elektromagnētiskos viļņus, kuru garums ir 400 – 760 nm)”* (Baumane, 2002, 15. lpp.).

Mēdz teikt, ka acis ir dvēseles spogulis. Bet acis ir ne tikai dvēseles, bet arī veselības spogulis. Redzes process ir saistīts ar vairāku acs daļu, nervu un smadzeņu vienotu darbību. Pēc sertificētas neiroloģes un algoloģes (sāpju speciāliste) Ilzes Supes domām, redzes asuma samazināšanās (ambliopija) vai redzes zudums (amauroze) „*rodas, ja ir daļēji vai pilnīgi*

traucēta vadīšana pa redzes nerva šķiedrām (Supe, 2003, 39. lpp.). Redzes nervs savieno acs ābolu ar smadzenēm. Tas sākas no redzes nerva diska un, izejot cauri acs orbītas redzes nerva atverei, ieiet smadzenēs (Baumane, 2002, 15-18. lpp).

Cilvēku acis ir visvērtīgākā un apbrīnojama dabas dāvana, māksla redzēt ir cieši saistīta ar fizisko un psihisko organisma stāvokli. Vecumdienās redze pasliktinās ikvienam, taču daudzus cilvēkus redzes problēmas piemeklē arī spēka gados un jaunībā, ir cilvēki, kas piedzimst ar redzes problēmām vai pat akli.

Redzes problēmas vai tās trūkums ir psiho-fizisko traucējumu sekas, kas izpaužas kā vājredzība vai neredzība.

Redze ir indivīda spēja uztvert objektu lielumu, formu, savstarpējo izvietojumu un attālumu starp tiem – to sauc par telpisko redzi, priekšmetu krāsu – par krāsu uztveri un spēja atšķirt tumsu no gaismas ir gaismas jutība (Mališeva, 2009, 11. lpp.). Tikai 10-15% no tiem, kuriem ir redzes traucējumi, „redz” pilnīgu tumsu. Lielākajai daļai neredzīgo ir zināms redzes atlikums, jeb ir saglabājusies spēja uztvert gaismu, krāsas vai formu (Washington State Department of Services for the Blind, 2010). Redze spēle svarīgu lomu cilvēku dzīvē. Ar redzes palīdzību cilvēks seko veicamo darbību precizitātei. Piemēram, kad cilvēks raksta, viņš ar acu palīdzību seko tam ko viņš raksta. Neredzīgs cilvēks to nevar izdarīt, viņš izmanto roku lai sekotu rakstītam. Šis apstākļi ievērojami apgrūtina rakstību (Литвак, 1998, стр. 5).

Redzes traucējumus iedala divās grupās – stipri bojājumi (aklums) un vāja redze. Cilvēkiem ar stipriem redzes bojājumiem redzes asums ir līdz 0,05. Šeit jāpaskaidro, ka redzes asums 1,0 nozīme 100%, tā ir perfekta redze. Bet, ja redzes asums ir 0,1, kas procentos būtu 10%, 0,3 – 30%, 0,4 – 40%, 0,6 – 60% un tamlīdzīgi. Redzes asuma standarta robeža ir 1,0. (Latvijas Universitātes Optometrijas un redzes zinātnes nodaļa, 2011-2013, 2. lpp.). Savukārt acu ārste K. Baumane rakstā ka *“par aklumu runā, ja redzes asums nepārsniedz 0,02 normālās redzes”*.

Zaudēt redzi ir tik vienkārši – slimības dēļ vai nelaimes gadījumos. Acu slimības var attīstīties vairāku iemeslu dēļ arī kā sekas *“organisma vispārējas slimības...”* gadījumā (Baumane, 2002, 14. lpp.). Pat ekoloģiskā situācija, apkārtējās vides stāvoklis ietekmē redzes asuma stāvokli. Ārste un rakstniece I. Mališeva raksta, ka acu redzes asumu un to pilnīgu zudumu var izraisīt *“ekoloģiskā situācija, apkārtējās vides stāvoklis: ar uzturu un ūdeni mūsu organismā iekļūst liels daudzums kaitīgu ķīmisko savienojumu, smago metālu (varš, dzīvsudrabs u.c.) un dažādu organisko vielu, kas var izraisīt ne tikai redzes asuma samazināšanos, bet pat pilnīgu redzes zudumu”* (Mališeva, 2009, 15. lpp.). Arī „grāmatā par aprūpi” ir rakstīts, ka redzes bojājumu iemeslu var būt daudz. Gan iedzimti faktori vai bojājumi, kas radušies dzemdībās vai drīz pēc piedzimšanas, katarakta, glaukoma un tīklenes

slimības, smadzeņu traumu bojājumu rezultātā var tikt traumēts arī redzes nervs vai redzes centrs (Baka; Grunevalds, 1998, 88. lpp.). Pēc Latvijas Ārstu biedrības prezidenta, Pasaules Ārstu asociācijas žurnāla *Wolds Medical Journal* galvenā redaktora Pētera Apiņa domām „*acs ābola un tā muskuļu, acs dobuma, asaru aparāta un plakstiņu slimības, kā arī refrakcijas anomālijas (tuvredzība, tālredzība, acs astigmātisms)... Iegūtās acs slimības var būt infekciozas un neinfekciozas, akūtas vai hroniskas. Acs slimības var skart vienu aci vai abas acis*” (Apinis, 1998, 371. lpp).

Pasaules Veselības organizācijas ziņojumā ir minēts, ka vadošie cēloņi hroniskam aklumam ir katarakta, glaukoma (12.3%), vecuma makulas deģenerācija (centrāla tīklenes distrofija) (8,7%), radzenes apduļķošanās (5,1%), diabētiskā retinopātija (biežākā acu komplikācija, kas saistīta ar diabētu) (4,8%), trahoma (acs infekcija hroniska) (3,6%). Pasaulē arvien plašāk sastopams aklums, kas attīstās ar vecumu, kā arī aklumu izraisa nekontrolēts cukura diabēts. No otras puses, veselības aizsardzības darbības rezultātā samazinās aklumu gadījumu skaits, kas ir radies infekciju dēļ (World Health Organization n.d.).

Cilvēkiem ar stipriem redzes bojājumiem, redzes lauks ir ierobežots zem 10 grādiem. Cilvēks nevar saskaitīt pirkstus, kas ir pacelti 2 metru attālumā. Daudzi ir atkarīgi no stipri palielinošiem palīgīdzekļiem vai Braila raksta. Šiem cilvēkiem ir apgrūtināta orientēšanās, īpaši tad, ja ir ļoti sašaurināts lauks. Tāpat „*skaņu (lentēs, diskos, kasetēs ierunātas) grāmatas, laikraksti un radio ir svarīgi informācijas avoti cilvēkiem ar stipriem redzes bojājumiem*” (Baka; Grunevalds, 1998, 87. lpp.).

Aklums ir pārejošs vai paliekošs redzes trūkums. Absolūtais aklums ir tad, kad nevar pilnībā saskatīt gaismu, bet var būt arī funkcionālais aklums, kad gaismas uztvere ir saglabāta, bet cilvēks vienalga nespēj orientēties telpā. Aklums nekompensē citas maņas. Citu maņu pastiprināšanās notiek gadījumā, ja cilvēks laika gaitā iemācās tām pievērst lielāku uzmanību. Piemēram, dzirde pēc redzes zaudējuma organiski neuzlabojas (Washington State Department of Services for the Blind, 2010). Vājredzīgiem un neredzīgiem cilvēkiem ir attīstītas sajūtas un uztvere. Grāmatā „*Speciālā psiholoģija*” ir aprakstīti sajūtas un uztvere vājredzīgiem un neredzīgiem cilvēkiem:

Vājredzīgajiem galvenais sajūtas veids paliek redze;

- Tāpat viņiem saglabājas redzes, kustības un dzirdes uztveres tips;
- Samazināts redzes asums un redzamā precizitāte;
- Traucēta viengabalaina uztvere;
- Samazināta selektivitātes uztvere;
- Telpiskie uztveres traucējumi;

- Samazināta vai nav redzes kontrole pār ķermeņa stāvokli telpā un vestibulārā aparāta lomas palielināšanās. (Бочарова, 2009, стр. 68-69).

Savukārt **neredzīgajiem** dominējoša ir taustes uztveres spēja;

- Zaudēta redzes funkcija tiek aizstāta ar taustes darbību;
- Dzirdes uztvere nav traucēta;
- Paaugstināta roku uztveres aktivitāte, uztverot apkārtējos cilvēkus;
- Samazināts jūtīguma sliekšnis, kas veicina ātru un smalku kairinājumu izšķiršanu;
- Palielināta taustes, dzirdes, muskuļu un locītavu jutība;
- Ādas virskārtas spēja reaģēt uz gaismas un krāsu kairinājumiem (ādas-optiskā sajūta, „ādas redzes” fenomens);
- Palielināts ožas un garšas jūtīgums (Бочарова, 2009, стр. 68-69).

Kā par vājredzīgajiem cilvēkiem rakstīts „*Grāmatā par aprūpi*”, viņiem ir orientēšanās redze, bet bieži šiem cilvēkiem sagādā grūtības izlasīt ielu nosaukumus, ēku vai sabiedriskā transporta numuru (Baka; Grunevalds, 1998, 87. lpp.).

Pēc Kembridžas institūta „Labāka redze” (*Better Vision*) prezidenta un dibinātāja Martina Susmana (*Martin Sussman*) domām, cilvēkiem, kuriem ir redzes problēmas ieteicams skatīties televizoru un lasīt grāmatas tikai sēžot. Ja, cilvēks to darīs guļus, tas radīs nevajadzīgus papildus traucējumus un spiedienu uz redzes sistēmu (Sussman, 2004).

Kā rāda pieredze, neredzīgie, kuri zaudējuši redzi brieduma gados, ar lielām grūtībām adaptējas jauniem izaicinājumiem, viņiem sagādā milzīgas grūtības dažādas darbības (piemēram, pārvietoties pa māju, ielu, atpazīt dažādus sīkus priekšmetus, ieliet sev tēju). Daudz vienkāršāk tādiem pārbaudījumiem pielāgojas tie, kuri neredzīgi kļuva bērnībā vai jaunības gados. Īpaši tas ietekmē apgūšanas procesu, kas ir saistīts ar taustes uztveri, lasīšanu un rakstīšanu Braila rakstā, spēju patstāvīgi orientēties apkārtējā vidē (Акимущкин; Моргулис, 1980, стр. 14).

Taustes uztvere parasti notiek ar galveno tās orgānu – roku, kas apvieno ādas un muskuļu sajūtas. Ar taustes palīdzību, pieskaroties priekšmetiem, cilvēks uztver priekšmetu daudzveidīgās pazīmes un īpašības: izmēru, tvirtumu, blīvumu, temperatūru, attālumu, ātrumu, svaru, formu un tamlīdzīgi. Kā rakstīja krievu apgaismotājs un fizioloģisko skolu dibinātājs I. M. Sečenovs (*И.М. Сеченов*) „plauksta, līdzīgi, kā ar acs dod apziņai priekšmetu formu – neredzīgie lasa izliektus burtus ar pirkstu spilventiņiem. Roku kustība, līdzīgi kā acs kustība, dod priekšstatu par priekšmetu lielumu un formu. Redzīgais cilvēks ir izlutināts ar redzi tāda ziņā, ka viņš zina formu, lielumu, stāvokli un spēj saskatīt apkārtējo priekšmetu pārvietošanu.

Tāpēc viņš neatīsta roku spējas, kas dotu viņam tādas pašas izjūtas kā neredzīgajiem. Savukārt, neredzīgais ir spiests gādāt, lai viņa roka būtu jutīga un lai tā varētu aizstāt acis (Акимушкин; Моргулис, 1980, стр. 25). Neredzīgajiem cilvēkiem ir instruments – roka, kura dod iespēju kompensēt zaudēto redzi. Lai neredzīgais cilvēks varētu lasīt, viņam jāattīsta apakšdelma/rokas mehāniskās un taustes maņu orgānu sistēmās.

Pateicoties taustāmībai, redzes invalīdi veiksmīgi apgūst reljefu – punktu sistēmu, kas domāta, lai viņi varētu rakstīt un lasīt. Šī sistēma tiks sīkāk analizēta nākošajā nodaļā.

Secinājumi

Cilvēka redze ir viena no ļoti nozīmīgām organisma sastāvdaļām, ar kuras palīdzību cilvēks spēj uztvert apkārtējās vides informāciju. Redzes sajūtas sniedz informāciju par priekšmetu formu, lielumu, krāsu, tāpat arī par gaismu nun tumsu, kā arī dod organismam iespēju pareizi orientēties sarežģītos un mainīgos ārējās vides apstākļos.

Redzes traucējumus iedala divās grupās – stipri bojājumi (aklums, redzes asums līdz 0.05 dioptriju vai redzes laiks mazāks par 10 grādiem) un vāja redze (redzes asums no 0.05 līdz 0.3 dioptriju).

Iemesli, kāpēc cilvēks zaudējis redzi ir ļoti daudz – tie var būt iedzimti (bērns var pārmantot vecāku redzes defektu), kā arī iegūti dzīves laikā. Biežākie cēloņi hroniskam aklumam mēdz būt trahoma (hroniskā acs infekcija), glaukoma, katarakta, vecuma makulas deģenerācija (centrāla tīklenes distrofija), radzenes apduļķošanās, diabētiskā retinopātija (biežākā acu komplikācija, kas saistīta ar diabētu).

Ļoti svarīgi gūt priekšstatu par acu slimībām, tāpēc autore šajā nodaļā analizē dažādus faktorus, kāpēc cilvēki zaudē redzi, vai arī viņiem tā pasliktinās. Tāpat autore apskatīja atšķirīgas sajūtas un uztveres asumu vājredzīgiem un neredzīgiem cilvēkiem.

5. CILVĒKIEM AR REDZES TRAUCĒJUMIEM PIEEJAMIE LASĪŠANAS RĪKI

Pēc Pasaules Veselības organizācijas datiem, visa pasaulē apmēram 285 miljoni cilvēku cieš no redzes traucējumiem, no tiem 39 miljoni ir neredzīgi, bet 246 miljoniem ir pazemināta redze (World Health Organization, 2014).

21. gadsimts ir uzskatāms par tehnoloģiju un informācijas gadsimtu. Paradās lasīšanas rīki, kuri atvieglo cilvēkiem ar redzes traucējumiem dzīvi.

Bibliotekāriem, kuri apkalpo cilvēkus ar nopietniem redzes traucējumiem, ir būtiski saprast, ka svarīgi ir pielāgot sadzīves apstākļus, vidi un materiālus šādiem cilvēkiem. Redzes funkcionēšanu ir iespējams optimizēt, veicot specifisku vides vai materiālu pielāgošanu. Šie pielāgojumi veicami individuāli, atkarībā no konkrētās personas redzes un vispārējās attīstības īpatnībām. Līdz ar to, vienam, lai viņa redze funkcionētu efektīvi, var būt nepieciešama neliela atsevišķu faktoru pielāgošana, bet citiem – nozīmīgas izmaiņas daudzās jomās. Iespējamās jomas, kurās varētu būt nepieciešami pielāgojumi redzes efektīvākai funkcionēšanai, iedalāmas šādās grupās:

- Krāsa un kontrasts;
- Apgaismojums;
- Telpa un izvietojums;
- Lielums un distance;
- Vājredzības palīglīdzekļi;
- Speciāli materiāli, piemērota šrifta izvēle;
- Darba vietas modificēšana;
- „Lielas” telpas modificēšana;
- Laiks, lai izlasītu grāmatu (Bishop, 1996, p. 72).

Krāsa un kontrasts ir nozīmīgi faktori, kuru optimizēšana daudzos gadījumos ir noteicoša redzamības uzlabošanai. Bieži vien efektīvi ir spilgtas, piesātinātas, labi saskatāmas vai savstarpēji kontrastējošas krāsas, lai izceltu aplūkojamo objektu. Tomēr jāņem vērā, ka noteiktu krāsu efektivitāte dažādiem cilvēkiem variējas atkarībā no viņu redzes spējām. Tāpat redzamības uzlabošanai nozīmīgs faktors ir objekta kontrasts attiecībā pret fonu (piemēram, gaiši objekti uz tumša fona, tumši objekti uz gaiša fona).

Tāpat liela loma ir **burtu kontrastam** uz lapas, tas var uzlabot redzes funkcionēšanu. Mūsdienā apstākļos, kad lasīšanas procesā plaši tiek izmantotas jaunās tehnoloģijas, svarīga ir iespēja mainīt fonu datorā, panākot ļoti augstu kontrastu. Šo kontrastu noteikti izvēlēsies katrs

lietotājs individuāli, atkarībā no redzes diagnozes, novērtējot, vai šis pielāgojums viņam patiešām palīdz.

Ir ļoti būtiski, lai cilvēkam būtu piemērots **apgaismojums**, kas samazinātu redzes noguruma iespējas un nodrošinātu optimālu redzes funkcionēšanu. Tāpat svarīgi atzīmēt, ka apgaismojuma apjomam ir jāatbilst cilvēka individuālajām vajadzībām, turklāt, dažiem cilvēkiem šīs vajadzības var mainīties dažādos diennakts laikos. Atkarībā no diagnozes, var būt nepieciešamība pēc pastiprināta vai reducēta apgaismojuma. Vājredzīgajiem cilvēkiem ir ļoti svarīgas labi apgaismotas darbavietas. Ļoti svarīgi, lai gaisma būtu efektīva tajās telpās, kur cilvēki ar bojātu redzi uzturas un strādā. Labs apgaismojums nozīmē:

- Lai tas neapžilbina;
- Pietiekamu gaismas stiprumu aktuālajam nolūkam;
- Labu un vienmērīgu gaismas sadalījumu un pareizu gaismas krišanas leņķi (Baka; Grunevalds, 1998, 91. lpp.).

Krāsu izvietojums apkārtnē arī spēle lielu lomu, jo stipri kontrasti var kalpot par ceļa norādēm, kas palīdz orientēties un labāk uztvert telpu. Dažādas krāsas, kā arī grīdas un sienu apdares materiālu faktūras arī palīdz nodrošināt kontrastus, kas atvieglo cilvēkam orientēšanos telpā. Tukšas virsmas, kas atstaro gaismu, pasliktina saskatīšanas iespējas un reizēm var apžilbināt tik stipri, ka vājredzīgais rīkojas kā aklais. Ļoti svarīgs moments ir brīdis, kad tiek izveidots apgaismojums un izraudzīts krāsojums darba vietai, kurā cilvēks lasa. Šeit jāņem vērā, kādi redzes traucējumi ir personai, kas to izmantos, cik vecs ir cilvēks, kāda ir tās krāsu izjūtas un tamlīdzīgi jautājumi (Baka; Grunevalds, 1998, 91. lpp.).

Diemžēl neredzīgiem cilvēkiem ir liegtas daudzas dzīves baudas. Nerunāsim par banālām ikdienišķām lietām – redzēt varavīksni, baudīt saullēktu, redzēt bērna smaidu. Viņi nevar bez citu personu palīdzības izlasīt grāmatu. Bet mūsdienu tehnoloģijas cenšas padarīt neredzīgo cilvēku dzīvi vienkāršāku. Pirms 20-30 gadiem neredzīgo un vājredzīgo cilvēku arsenālā bija tikai balti spieķi, suņi-pavadoņi un vienkāršas elektroniskās ierīces ar balss funkciju. Bet šodien mēs dzīvojam digitālajā pasaulē. Neredzīgajiem cilvēkiem ir pieejami parasti portatīvie un stacionārie datori.

Lai parastais dators kļūtu pieejams neredzīgajiem cilvēkiem, datorā jāinstalē tikai divas programmas:

- Ekrānlasītājs (screen reader) – tā ir programma, kura lasa visu, kas notiek lietotāja ekrānā;
- Balss sintezators – tā ir programma, kas pārvērš digitālo informāciju, kuru nolasa ekrāna lasītājs (screen reader), mutvārdu valodā.

JAWS (Job Access With Speech)

Eksistē vairākas ekrānlasītāju programmas. JAWS (Job Access With Speech) ir pasaulē populārākais ekrānlasītājs, kas izstrādāts datora lietotājiem, kuriem ir redzes traucējumi un kuri šo traucējumu dēļ neredz ekrāna saturu, lai viņi varētu šo saturu noklausīties, JAWS ir iebūvēts balss sintezators (Freedom Scientific, n.d.).

NonVisual Desktop Access (NVDA)

Tāpat ir NonVisual Desktop Access (NVDA) – bezmaksas ekrānlasītājs, kurš ļauj neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem izmantot datoru. Šī programma lasa datortekstu. Cilvēks var kontrolēt, ko lasīt. Viņš vienkārši iezīmē attiecīgo tekstu, kuru viņš vēlas, lai programma atskaņo. NonVisual Desktop Access var arī konvertēt tekstu Braila rakstā, ja cilvēks pārzina ierīci, kuru sauc „Braila displejs” (nvaccess, 2017).

Braila displejs

Elektromehāniska ierīce, uz kuras atrodas nelielu caurumu josla. Kad dažos no tiem uz augšu izbīdās noapaļotas adatiņas, izveidojas nelielas izciļņi (pumpiņas), kas veido Braila raksta reljefos punktus jeb burtus. Braila displejs, kurš novietots parastās tastatūras vietā, ļauj neredzīgajiem cilvēkiem ar taustes palīdzību izlasīt tekstu, kas redzams datorā.

Braila rindai var būt 20 līdz 80 šūnas (6 punktu kopas, kas pielīdzināmas vienai rakstu zīmei). 80 šūnas ļauj pārvērst Braila rakstā vienu veselu rindu, kas redzama monitorā un kurā tobrīd atrodas kursori. Kad rinda izlasīta, Braila rakstā uz displeja tiek parādīta nākamā ekrānā redzamā rinda. Braila displejam ir navigācijas taustiņi, kas ļauj pārvietot kursoru pa ekrānu. Dažiem modeļiem kursora atrašanās vietu var noteikt, pateicoties punktiņu vibrācijai uz displeja.

Ar Braila displeja palīdzību var ne tikai lasīt, bet arī kontrolēt informāciju, kas tiek ievadīta datorā ar parastās klaviatūras palīdzību. Braila displeju var pievienot jebkuram galda vai klēpja datoram pie nosacījuma, ka tam ir uzinstalētas ekrānlasošās programmas, tādas kā JAWS vai citas (Reading Sight, n.d.a).

Braila raksts

Cilvēkiem, kuri nevar redzēt ir paredzētas speciālās grāmatas, kuras lasāmas ar tausti, ar pirkstu galiem. Dzejoļu grāmatīnā „*Es būšu tev acis*” uz pirmā vākā ir tādas rindiņas: „*pirksti pāri aprakstītai lapai skrien – visur punkti/ punkti/ punkti/ punkti vien*” (Salējs, 2012). Šajās rindiņās rakstīts par Braila rakstu – Braila sistēmu. Tauste neredzīgiem cilvēkiem ir tas pats, kas redze redzīgajiem.

Braila raksts tiek dēvēts par „*atslēgu uz iespēju*”, „*emancipācijas līdzekli, vislielāko dāvanu neredzīgajiem*”, „*dzīvotspējīgu analogu drukātiem materiāliem... ļoti elastīgu un*

pielāgojamu”, un „*šis brīnišķīgais līdzeklis... [tā] ir īsta atslēga uz lasītprasmi un neatkarību*” (California Department of Education, 2006).

Grāmatas, kuras domātas neredzīgajiem, tiek iespiestas ar īpašu šriftu (sk. 1. piel.) – izliektu, ar reljefu. Neredzīgie cilvēki pateicoties Luija Braila izstrādātajai metodei var lasīt grāmatas. Tieši L. Brails izdomāja šo šriftu. Luijs Brails (*Louis Braille* (1809-1852)) dzimis Francijā, trīs gadu vecumā pilnībā zaudējis redzi. Kad zēnam apritēja 11 gadi, vecāki aizsūtīja viņu mācīties uz Parīzes Neredzīgo Bērnu Institūtu. Un pēc četriem gadiem 1825. gadā šis zinātkārais un talantīgais puisis izstrādāja rakstību neredzīgajiem. Izdomāja, kā no sešiem izliektiem punktiem izveidot kombinācijas, kas aizvietotu visas burtu zīmes, pieturzīmes un pat notis. Šīs kombinācijas dod iespēju uzrakstīt burtus dažādās valodās, pieturzīmes, ciparus, formulas, nošu zīmes un citas ortogrāfijas zīmes (Gaile (Sast.), 1998, 7. lpp.). Kā rakstīts grāmatā „*Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā 1889. – 1961.*”

Rakstīt un lasīt iemāca ar taustes palīdzību. Viņiem ir savas grāmatas, kur burti ir lieli un uz āru izspiesti, tā ka aklaiss velk ar pirkstu pa rindām un lasa. Tagad vairs tik daudz neizdrukā un neizspiež veselus burtus, bet lieto pa lielākai daļai Braila tā saucamo punktu rakstu... [Braila] punktu rakstam par pamatu ir sešējādi uz āru izspiesti punkti, ar kuriem, kad tos dažādā skaitā un kārtībā sastāda, var apzīmēt visu ābeci, skaitļus un notis (Gaile (Sast.), 1998, 7. lpp.).

Savukārt citā avotā ir minēts, ka šī metode ļāva neredzīgajiem gan lasīt, gan rakstīt. Luijs Brails „*turpināja to attīstīt līdz izveidoja arī pierakstu matemātikai un mūzikas notīm*” (Gaile (Sast.), 1998, 3. lpp.). Vienkāršā un ērtā Braila sistēma kļuva neredzīgajiem par līdzekli ar kuras palīdzību viņi var iegūt informāciju un fiksēt savus iespaidus un zināšanas. Pateicoties sistēmai, neredzīgiem pavērās iespēja plašāk iepazīt kultūras bagātības. Viņi varēja iegūt ticību, ka dzīvo pilnvērtīgu dzīvi.

Latvijā, kad radās vajadzība pēc grāmatām neredzīgo rakstā, tos sāka pārrakstīt ar roku, izmantojot vācu alfabētu. Pavisam jaunu lappusi neredzīgo izglītošanas vēsturē pavēra 1922. gads, kad Neredzīgo skolas skolotāji P. Eihe un A. Rutkis izstrādāja neredzīgo raksta latviešu alfabētu. A. Rutkis mācīja literatūru, gramatiku, vēsturi, ģeogrāfiju, aritmētiku un vingrošanu. Savukārt P. Eihe mācīja dabaszinības un tāpat kā P. Rutkis ģeogrāfiju un vēsturi. Pie latviešu alfabēta izstrādāšanas viņiem aktīvi palīdzēja neredzīgie K. Kauliņš, A. Grigors un redzīgais esperantists I. Čāče. Tā paša gada oktobrī valdība atvēlēja naudas līdzekļus inteligēnto bezdarbnieku nodarbināšanai pie neredzīgo grāmatu pārrakstīšanas darbiem. (Gaile (Sast.), 1998, 26, 28. lpp.). Grāmatu pārrakstīšana neredzīgajiem turpinājās 20. un 30. gados, lai apmierinātu visizvēlīgāko lasītāju. Bija pārstāvēti visi literatūras veidi. Pārrakstīšanai bija izvēlētas latviešu, angļu, franču, vācu, ebreju, krievu, poļu, zviedru, austrāliešu, amerikāņu un citu valstu autoru darbi. Neredzīgie lasītāji tika iepazīstināti ar monogrāfijām par dažādu

rakstnieku dzīvi, ceļojumu aprakstiem, apcerējumiem par vēsturi, mākslu un filozofiju. Pārrakstītas tika arī bērnu grāmatas. Daudzas inteligento bezdarbnieku pārrakstītās grāmatas pārbaudījuši un pieļautās kļūdas labojuši arī neredzīgie (Gaile (Sast.), 1998, 36. lpp.).

Cilvēkam kurš var redzēt ir ļoti grūti saprast Braila rakstu, jo mēs, lasot tekstu, esam pieraduši redzēt burtus un salikt tos vārdos. Cilvēks parasti redz ar acīm, bet neredzīgs cilvēks „redz” ar pirkstu palīdzību. Pēc krievu psihologa Ļ. Vigotska domām, lasīt ar rokas palīdzību, kā to dara akls bērns, vai lasīt ar acīm, tie ir divi dažādi psiholoģiskie procesi, neskatoties uz to, ka viņi veic vienu un to pašu kultūras funkciju bērna uzvedībā un tiem pamatā ir līdzīgs fizioloģiskie mehānismi (Выготский, 1983, стр. 24).

Lai gūtu priekšstatu par grāmatu Braila rakstā, piedāvāts citāts no Latvijas Neredzīgo bibliotēkas Braila nodaļas vadītājas Guntas Bites grāmatas:

Ikvienas Braila raksta grāmatas tapšana sākas ar tekstu pārrakstīšanu atbilstoši oriģināla tekstam. Sākumā korektors grāmatas oriģinālizdevumā veic nepieciešamās atzīmes, kas norāda uz specifiskiem paņēmieniem, kā teksti pielāgojami. Liela nozīme ir grafisko attēlu pareizai modulēšanai, lai tie nezaudētu savu jēgu, jo Braila rakstā zīmējumu atveides iespējas ir niecīgas. Bieži vien grāmatas tiek sadalītas vairākos sējumos, jo vienā lapā maksimāli ietilpst vien 1600 Braila zīmes. Redaktors, saņemot tekstu izdrukā Braila rakstā, to pārbauda un vēlāk kopā ar korektoru veic to salīdzināšanu ar oriģinālizdevumu (Bite, 2015, 8. lpp.).

Zīme, kas attēlo ar reljefu punktu kombināciju ir 0,6 mm garumā, diametrā – 1,4 mm, tā ierakstās 4,2 mm x 7 mm izmēra šūnā. Uzrakstīts šāda veidā, teksts ar noteiktu prasmi viegli atpazīstams ar tausti. Viegla zīmju lasīšana un to kompakts ļauj neredzīgajam lasītājam pietiekami ātri lasīt tekstu (Joroc, 2002). Neredzīgie lasa ar abu roku rādītājpirkstu spilventiņiem, kas viegli un raiti virzās no kreisās uz labo pusi teksta rindā, knapi manāmi vibrējot no augšas uz leju un atpakaļ, tā cieši nosedzot lasāmas zīmes. Rakstzīmju uztvere sākas ar kreisās rokas rādītājpirksta palīdzību, atrod rindas sākumu, pēc tām pie kreisās rokas rādītājpirksta novieto labās rokas rādītājpirkstu un teksta daļu lasa ar abiem pirkstiem. Rindiņa tiek izlasīta līdz galam ar labās rokas palīdzību. Tajā pašā laikā kreisā roka atgriežas uz rindas sākumā, tas ir, pārvietojas uz kreiso pusi, pāriet uz nākamo rindiņu un sāk lasīt nākamās rindas pirmo trešdaļu. Kad rindiņa ir izlasīta ar labās rokas palīdzību, tās rādītājpirksts atkal tiek novietots pirms kreisās rokas rādītājpirksta, un daļa teksta atkal tiek lasīta ar abām rokām. Vidējais pirksts, zeltnešis un mazais pirkstiņš palīdz noturēt rindu un noteikt vārda garumu (teikumu) – palīdz orientēties lasāmajās rindās. Īkšķi, kas lasīšanas procesā novietojas vienu rindu zemāk, jāuztver nodaļas vai lappuses beigas. Lasot Braila rakstu, lasītājs uztver tikai vienu zīmi (burtu) atšķirībā no lasītāja, kurš redz tekstu, kura uztveres vienība ir vesels vārds vai pat frāze (Проглядова, 2016). Brailu rakstā raksta no labās uz kreiso pusi, bet lasa tāpat kā,

piemēram, latīņu alfabēta rakstu – no kreisās uz labo pusi. Lasot Braila rakstu, katra zīme gulstas zem lasītāja pirksta spilventiņa, kas pie pareizas roku novietojuma ļauj lasīt un rakstīt diezgan ātri.

Straujāk Braila raksta sistēma dažādās valstīs sāka attīstīties, kad parādījās vairāki rakstāmmašīnu modeļi neredzīgajiem. Pamazām samazinājās iekārtu izmēri, tika vienkāršoti konstrukcijas un drukas veidi, pieauga efektivitāte (Акимушкин; Моргулис, 1980, стр. 29). Labāku lasīšanas rīku meklēšana un pilnveidošana turpinās līdz pat šodienai. Nav šaubu, ka Braila rakstam neredzīgo dzīvē ir milzīga nozīmē. Ar savu atklājumu L. Brails deva nenovērtējamu ieguldījumu neredzīgo cilvēku sociālajā un kultūras dzīvē, ne tika Francijā, bet arī visā pasaulē. Neredzīgajiem šī sistēmā ir un paliks nozīmīgākā un uzticamākā atslēga, kura atver durvis grāmatu pasaulē.

Lasīšanas ierīce Anagraphs

Tomēr grāmatām, kuras ir iztulkotas Luisa Braila sistēmā ir viens nozīmīgs trūkums – tās ir ļoti apjomīgas. Risinājumu piedāvāja komanda, kurā iesaistīti zinātnieki no Fraunhoferas institūta (*Fraunhofer Institute of Photonic Microsystems*) Vācijā un privātie uzņēmēji, kā arī speciālisti, kuri strādā pie nākamās paaudzes lasīšanas ierīces *Anagraphs* (sk. 5.1. att.). Šī ierīce, kas ļauj savienot jebkuru e-grāmatu vai personālo datoru, izmantojot rezistentu sensoru ekrānu, lai ar vaska palīdzību izveidotu Braila punktus. Braila rakstā punkti tiek aktivizēti ar rezistences siltuma vaska tehnoloģiju, izmantojot infrasarkanu staru, lāzera starojums izplātas pa displeju, tāda veidā ļaujot iegūt Braila tekstu (damngeeky, 2015).

5.1. att. Lasīšanas ierīce *Anagraphs*

Lasīšanas ierīce HandSight

Vēl vienu mūsdienīgu risinājumu piedāvā amerikāņu zinātnieki no Merilendas Universitātes (*University of Maryland*), prezentējot pavisam jauna tipa ierīci. Pētnieku darbs tika publicēts žurnālā „*ACM Transactions on Accessible Computing*”. Ar jaunās ierīces palīdzību, neredzīgie cilvēki varēs lasīt grāmatas, žurnālus un laikrakstus, kā arī citus tekstus, neizmantojot Braila sistēmu. Ierīce dots *HandSight* (sk. 4.2. att.) nosaukums un tā jau tikusi testēta pateicoties 19 neredzīgo brīvprātīgo atsaucībai. *HandSight* tiek uzlikts uz rādītājpirksta, ar kuru cilvēks virzās pa lasāmo rindu uz papīra drukātā tekstā. Iebūvēta mikroskopiska kamera (kādai līdzīgas izmanto medicīniskajās zondēs), kas uzstādīta speciālā uz rādītājpirksta uzvelkamā korpusā, nolasa vārdus, ko tālāk nodod procesoram, kurā balss sintezators drukāto tekstu pārveido runā, un tad atskaņo to austiņās. Ja pirksts pēkšņi atkāpjas no trajektorijas, vai novirzās uz citu rindiņu, *HandSight* darīs to zināmu lietotājam ar vibrācijas signālu, jo korpusā līdzas lasītājam ir ievietots arī vibrācijas motors. Lasīšanas ātrums, lietojot jauno ierīci, ir 80 vārdu minūtē, bet lasot Braila raksta – tikai 20 vārdi minūtē (Stearns, n.d.; Комаров, 2016).

5.2. att. **HandSight** ierīce, kura neredzīgajiem palīdz lasīt grāmatas, žurnālus, laikrakstus

Audiogrāmatas

Neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem dzīvi atvieglo arī audiogrāmatas. Piemēram, kādā pētījumā tika minēts, ka audiogrāmatas, jeb runājošās grāmatas (talking books), ir biežāk lietotais lasīšanas veids, kuru izmanto cilvēki ar redzes traucējumiem. Karaliskais Neredzīgo Nacionālais Institūts (RINB (Royal National Institute for the Blind)) izpētīja, ka 80% respondentu, kas apmeklē bibliotēku, galvenokārt lasīšanai izvēlās audiogrāmatas. Tika izpētīts, ka arī Izraēlas Centrālajā Neredzīgo Bibliotēkā 2003. gadā lielākais pieprasījums bijis pēc audiogrāmatām (90%) (Getz, 2003).

1877. gadā Tomass Edisons (*Thomas A. Edison*) izgudroja pirmo skaņu ierakstīšanas ierīci – fonogrāfu. Pirmais, jebkad ierakstītais teikums, skanēja šādi: „Mērijai bija jēriņš”. Savā rakstā „*Fonogrāfa nākotne*” („*The Phonograph and its Future*”) T. Edisons uzskaitīja vairākas jomas, kurās varētu tikt izmantots viņa izgudrojums. Kā otrās T. Edisons minēja „fonogrāfa

grāmatas”, ko varētu klausīties visi – gan cilvēki, kuriem ir viss kartībā ar redzi, gan tie, kuriem ir problēmas (Edison, n.d.).

1931. gadā ar neredzīgo fonda atbalstu, ASV Kongresa bibliotēkas grāmatu projektā neredzīgajiem, tika izveidota „*Runājošo grāmatu programma*”, kas bija paredzēta, lai nodrošinātu lasāmvielu ievainotajiem Pirmā Pasaules kara veterāniem un citiem vājredzīgajiem. Pirmos tekstus ierakstīja 1932. gadā, iekļaujot nodaļu no populārās Helēnas Kellerses (*Helen Keller*) grāmatas „*Midstream*” un Edgara Alana Po „*Krauklīša*” (*The Raven*) (Rubery, (ed.), 2011, p. 38). Pamazām, tā dēvētās runājošās grāmatas pārvērtās miljarda vērtā industrijā, jo pierādījās, ka tās ir daudz praktiskāks un efektīvāks zināšanu apguves līdzeklis, nekā sākumā tika prognozēts.

Kopš tā laika, tehnoloģijām attīstoties, parādījās vinila plātes (uz kuriem varēja ierakstīt ne tikai mūziku, bet arī tekstu), tad magnētiskas lentes, kasetes, kompaktdiski (CD). Vinila plāšu trūkums bija tāds, ka tās varēja viegli sabojāt saskrāpējot. 20. gadsimta deviņdesmitajos gados plātes sāka aizvietot jauns ierakstu formāts - kompaktdiski (CD). Tie bija ērtāk lietojami un mazāki izmērā, turklāt digitālās un lāzera tehnoloģijas piedāvāja precīzāku ierakstu un labāku skaņas kvalitāti.

1954. gadā Latvijas Neredzīgo bibliotēkā (Latvijas Padomju Sociālistiskā republikā) parādījās pirmie sadzīves spoļu magnetofoni un tika izlaista pirmā magnētiskā lente. Viens no pirmajiem sadzīves magnetofoniem bija „Dņepra – 3”, ar šī aparāta palīdzību pirmo reizi magnetofona lietotājs varēja pats ierakstīt, vai arī pārkopēt skaņu ierakstu. Šo aparātu izmantošanas iespējas īpaši nozīmīgas bija vājredzīgiem un neredzīgiem cilvēkiem (Martinsone (sast.), 2002, 19. lpp.).

50. gadu otrajā pusē, līdzās informatīvajiem ziņu raidījumiem, radiomezģla pārraidēs sāka lasīt arī daiļliterāuru, kas deva iespēju iepazīties ar jaunām grāmatām. Daļa neredzīgo reizēm sanāca kopā nelielā pulciņā, uzaicināja kādu priekšā lasītāju, lai kopā noklausītos izvēlēto grāmatu. Latvijas Neredzīgo bibliotēkas pirmajam direktoram Staņislavam Miklaševičam un Rīgas Vājredzīgo un Neredzīgo Bērnu internātskolas neredzīgam skolniekam Jānim Dimantam kādā tikšanās reizē radās ideja, ieskaņot grāmatas magnetofona lentēs. 1961. gada pavasarī Neredzīgo pansionātam piederošajā ēkā ar ilggadējās Neredzīgo pansionāta direktores Izoldes Vītolas atbalstu tika izveidota eksperimentāla grāmatu ierakstu studija. Sadarbībā ar Neredzīgo bibliotēku un tās materiālo atbalstu tika iegādāta nepieciešamā aparatūra – magnetofoni „Melodija” un „Dņepra-11”. Par pirmo ieskaņoto grāmatu kļuva somu rakstnieka E. Sinervo grāmata „Mītenis Viljami”, kuras audioierakstam tika izgatavotas 3 kopijas. (Martinsone (sast.), 2002, 19.-20. lpp.).

Plaukstdators „BrailleNote Touch”

Lai atvieglotu dzīvi vājredzīgiem un neredzīgajiem, un lai viņi varētu izmantot jebkuru tekstu vai grāmatu, kura nav Braila rakstā, tika radīts plaukstdators „BrailleNote Touch”. Plaukstdators „BrailleNote Touch” darbojas kā operētājsistēmas Androids. Šī ierīce ir Google sertificēta, tas nozīmē, ka šajā ierīcē var lejuplādēt dažādas programmas, kuras pieejamas Google veikalā. Šim datoram nav parasto datu ievadīšanas ierīču un displeja, – to vietā ir Braila raksta tastatūra un ekrāns Braila raksta nolasīšanai, kas parasto tekstu pārveido ar tausti nolasāmā rakstā. Ar portatīvā datorā „BrailleNote Touch” starpniecību iespējams noklausīties audiofailus izplatītākajos formātos – tādos kā MP3 un WMA, strādāt ar elektronisko pastu un lietot internetu. Šī ierīce interneta tīmekļa vietnes saturu automātiski pārveido Braila rakstā, savukārt elektronisko vēstuļu tekstu nolasā sintezatora balss.

Braila planšete insideONE

Tika izgudrota taktila Braila planšete insideONE. Šī planšete ir pasaulē unikāls produkts, kas sevī apvieno modernu dizainu, tehnoloģiskos sasniegumus un kinētiskās komunikācijas (kinētisks – kas attiecas uz kustību, ir ar to saistīts (Vardnica.lv, 2017) iespējas. Attēlā 4.3. ir redzams, kā iespējams darboties ar šo planšeti. InsideONE ir pirmā taktila Braila planšete pasaulē (insidevision, 2016).

5.3. att. Braila planšete insideONE

Braila printeris

Braila printeris izdrukā nepieciešamo informāciju Braila rakstā. Printeris ir savienojams ar datoru, tādā pašā veidā, kā parastais teksta printeris. Braila printeri lieto kopā ar Braila raksta pārveidošanas programmatūru, kas pārveido drukāto tekstu Braila rakstā. Drukājot Braila rakstā, papīrā tiek iespiesti uz iekšu iedziļināti vai uz āru izvirzīti cilņveida punktiņi (Reading Sight, n.d.b).

Likumā pieejami redzes palīgīdzekļi

Bez iepriekš minētajiem lasīšanas rīkiem, vēl ir pieejami tiftotehikas vai redzes palīgīdzekļi, kas atvieglo dzīvi cilvēkiem ar redzes traucējumiem. LR Ministru kabineta noteikumos Nr. 1472 „Kārtība, kādā Latvijas Neredzīgo biedrība un Latvijas Nedzirdīgo savienība sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un nodrošina tehniskos palīgīdzekļus – tiftotehniku un surdotehniku” ir atrodams tiftotehikas saraksts, kurā uzskaitīti neredzīgo un vājredzīgo cilvēku palīgīdzekļi. Tas ir:

- Baltie spieķi (salokāmie vai nesalokāmie);
- Atskaņotāji un diktofoni (diktofoni tiem, kuri strādā vai mācās);
- Palielināmie stikli (lupas bez gaismas avota vai ar gaismas avotu) un elektroniskās lupas;
- Runājošie asinsspiediena mērītāji;
- Runājošie termometri (ķermeņa un gaisa);
- Pulksteņi (rokas vai galda, runājošie, Braila, vājredzīgo)
- Programmatūra mobilajiem telefoniem, kas palielina tekstu vai atskaņo to (tikai programma, bez telefona);
- Braila raksta rāmji, Braila rakstāmmašīnas;
- Acu protēzes;
- Svāri ar runas funkciju (virtuves un ķermeņa);
- Krāsu noteicēji ar runas funkciju;
- Teleskopi;
- Binokulārās brilles;
- Datorprogrammas redzes invalīdiem (strādājošiem vai tiem kuri mācās);
- Gaismas absorbcijas brilles un tamlīdzīgi (Ministru kabinets, 2009).

Baltais spieķis ir ne tikai starptautiskā neredzīgo atpazīstamības zīme, bet arī svarīgs palīgīdzeklis, lai cilvēks spētu droši pārvietoties patstāvīgi. Baltie spieķi ir dažādi – tievāki, resnāki, salokāmi (saliktā veidā tie aizņem apmēram tikpat daudz vietas kā saliekamais lietussargs), nesalokāmi, ar uzgaļiem un bez tiem. Balto spieķu izmantošana ikdienā atvieglo pārvietošanos, kā arī rada drošības sajūtu. 1964. gadā ASV tika parakstīta Kongresa rezolūcija, pilnvarojot ASV prezidentu Lindonu Džonsonu (*Lyndon B. Johnson*) (1908-1973) pasludināt 15. oktobri par Baltā spieķa dienu (*White Safety Day*) un Baltais spieķis ieguva simbolisku nozīmi neredzīga cilvēka neatkarībai (Johnson, 1964).

Atskaņotāji un diktofoni – neredzīgām un vājredzīgām personām, kurām tehniskais palīgīdzeklis nepieciešams izglītības iegūšanai vai darbam. Jo šiem cilvēkiem ļoti grūti vai pat

neiespējami pierakstīt konspektus lekciju laikā. Viņiem nepieciešams atskaņotājs, kas ir pielāgots speciāli redzes invalīdiem. Šajā magnetolā ir iespēja klausīties radio, kompaktdiskus (CD) un izmantot USB atmiņu. Pogas uz magnetolas ir iekrāsotas dzeltenā krāsā, kas palīdz vājredzīgiem cilvēkiem tās labāk saskatīt, neredzīgiem cilvēkiem izmantot šo magnetolu Braila punktiņi uz pogām. Diktofons sniedz iespēju saglabāt ierakstīto tekstu un pēc tam to atskaņot atkārtoti, pārtinot nevajadzīgo teksta materiālu vai atgriežoties vajadzīgajā ieraksta vietā. Mācību procesā arī tuvinieki var palīdzēt – ierakstot diktofonā materiālus, kuri nepieciešami mācībām. Šī ierīce var palīdzēt gan studentiem, gan skolēniem vieglāk piekļūt vajadzīgai informācijai.

Palielināmie stikli, montējami uz brillēm (piemēroti cilvēkiem, kuriem nepieciešams, lai rokas būtu brīvas un ar tām varētu veikt kādu noteiktu darbu (lasīt, šūt, adīt un tamlīdzīgi). Rokās turami kompakti optiskās korekcijas palīglīdzekļi var lieliski nolasīt ēdienkarti, bet ne apjomīgu grāmatas tekstu, jo cilvēkam ilgstoši ar to darbojoties varētu nogurt roka. Savukārt, galda lupas ir piemērotas, lai veiktu elementāras darbības – lasīšanu un rakstīšanu. Elektroniskās lupas (e-lupas) ir kompakti optiskās korekcijas palīglīdzekļi rokas somiņas formātā. Aprīkoti ar ekrānu palielinošu un lasošu palīgprogrammu, elektroniskā lupa ar kameru nofotografē kādu teksta fragmentu vai objektu, un, pēc tam, to palielinājumā parāda iebūvētajā displejā. Salīdzinājumā ar optiskajām lupām e-lupas attēlu var ne tikai palielināt, bet arī to saglabāt atmiņā, lai lietotājs attēlu varētu apskatīt atkārtoti. E-lupas ir pieejamas ne tikai melnbaltā, bet arī krāsainā režīmā/formātā. Dažādu krāsu kontrastu iestatīšanas funkcija ir ļoti noderīga, tā ļauj piemērojot ierīci atšķirīgām vājredzības pakāpju vajadzībām (Ash: Vision for living, n.d.).

Augšdelma automātisks **asinsspiediena mērītājs ar runas funkciju** Latvijā ir pieejams latviešu, krievu un lietuviešu valodā. Asinsspiediena mērītājs mēra apakšdelma, augšdelma spiedienu, kā arī sirds pukstu ātrumu. Visi mērījumu rezultāti tiek paziņoti sieviešu balsī ar skaidru dikciju (Lācis, 2010).

Runājošie termometri (ķermeņa un gaisa), **pulksteņi** (rokas vai galda) – šīs ierīces ir pieejamas ar iebūvētu runas funkciju. **Vājredzīgo rokas pulkstenis** ir ar lieliem cipariem un spilgta kontrasta ciparnīcu (balts fons, melni cipari). **Braila rokas pulkstenis**, kas ir īpaši pielāgots neredzīgiem cilvēkiem. Pulkstenim ir metāla siksnīņa un no augšpuses attaisāma ciparnīca Braila rakstā precīza laika noteikšanai.

Specializētas palīgprogrammas mobilajiem telefoniem, kas palielina tekstu vai atskaņo to. Ekrāna lasītājs *Talks* un ekrāna palielinātājs *Zooms*, šīs abas palīgprogrammas ļauj neredzīgam vai cilvēkam ar redzes traucējumiem izmantot gandrīz visas mobilā telefona funkcijas.

Braila raksta rāmis un grifeles izmantojamas ikdienā pierakstu veikšanai vājredzīgiem vai neredzīgiem cilvēkiem. Tām ir dažādi izmēri – 4/26; 9/21; 27/30. Grifele ir līdzīga īlenam ar rokturī ievietotu metālisko stieni, kas atgādina rupju adāmadatu ar trulu galu. Lai varētu rakstīt ar grifeli pēc Braila sistēmas, tiek izgatavots speciāls biezs papīrs. Šīm papīram piemītošas īpašības ļauj nodrošināt ar grifeles palīdzību caurdurto veidojumu un reljefo punktu (punktu augums ir 0,5 mm) ilgstošu saglabāšanu (Проглядова, 2016).

Daudzfunkcionāla Braila rakstāmmašīna, kura tiek izmantota, lai cilvēks spētu Braila rakstu veidot mašīnrakstā un radīto tekstu pēc tam nolasīt.

Acu protēzes – tehniskais palīglīdzeklis cilvēkam, kuram nepieciešams aizpildīt acs dobumu ar kādu no acs protēzes veidiem.

Runājošs krāsu noteicējs, kurš ar balss sintēzi nolasa krāsu. Spēj noteikt līdz pat 150 krāsu toņiem.

Specializētas datorprogrammas redzes invalīdiem, kas pārvērš tekstu skaņā vai Braila rakstā – *JAWS*, un tekstu palielinoša datorprogramma *Magic*.

Gaismas absorbcijas brilles, kas tiek pielāgotas katram cilvēkam individuāli, atkarīgi no redzes saslimšanas veida (Latvijas Neredzīgo biedrība, 2017).

Binokulārās brilles piemērojamas cilvēka individuālām vajadzībām, jo to nēsātājs pats var piergulēt vajadzīgo asumu ar sānu ritentiņiem robežās no -3 – +3 dioptrijas, pie katras acs atsevišķi (Eschenbach Optik, 2015).

Secinājumi

Šajā nodaļā tika apskatītas dažādas lasīšanas ierīces, kuras ir paredzētas gan neredzīgajiem, gan vājredzīgiem. Lasīšanas ierīču klāsts ir plašs un katru dienu tiek radītas un laistas pasaulē jaunas ierīces, kuras varētu atvieglot dzīvi cilvēkiem ar redzes problēmām.

6. IZPĒTES PAKĀPES ANALĪZE

Saistīto pētījumu meklēšanai un atlasīšanai tika izmantota Latvijas Universitātes noslēgumu darbu datubāze, jo autore uzskata, ka ir svarīgi apskatīt par šo tēmu jau veiktos pētījumus. Tika apskatītas vairākas ārzemju abonētās un brīvpieejas datubāzes, piemēram, Lfboro universitātes repozitorijs (*Loughborough University Institutional Repository*), LiASA – Dienvidāfrikas Bibliotēku un Informācijas zinātnes žurnāls (*South African Journal of Libraries and Information science*), EBSCO, Emerald un daudzas citas.

Kā maģistra darbam tematam atbilstoši, tika izvēlēti pieci pētījumi no LU noslēguma darbu datubāzēs, viens pētījums no „*Bibliotēkzinātne: Bibliotēka un sabiedrība*” (Latvijas Universitātes raksti, 699. sēj.), kā arī divi ārzemju pētījumi, kuros ir pētīti neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumi.

LU SZF Komunikācijas studiju nodaļas studente Agnese Gusarova izstrādāja maģistra darbu „*Lasīšanas kultūra Rēzeknē: Antropoloģiskais pētījums*” (Gusarova, 2013). Pētījuma mērķis bija noskaidrot rēzekniešu lasīšanas paradumus, grāmatu atlases principus un lasīšanas iemeslus, tāpat autore vēlējās noskaidrot rēzekniešu mīļākus populārās daiļliteratūras žanrus, un pētīt, kā to lasīšanu ir ietekmējušas digitālās pārmaiņas (dažādi elektroniskie datu nesēji).

A. Gusarova izvēlējās daļēji strukturētu interviju. Intervija tika veikta, lai uzzinātu rēzekniešu interesi par daiļliteratūru, pētījuma gaitā tika intervētas gan bibliotekāres, gan grāmatu veikalu vadītājas un pārdevējas. Intervētas tika Rēzeknes Centrālās bibliotēkas un no Rēzeknes 2. Bibliotēkas. Grāmatu kioska pārdevēja, kā arī veikalu „Zvaigzne ABC”, „Avots”, „Liesma”, tirdzniecības punkta un tirdzniecības centra „Džeta” darbinieces.

Autore veica iedzīvotāju aptauju, kurā piedalījās 69 sievietes un 31 vīrietis vecumā no 15 līdz 90 gadiem. Autorei izdevās savākt 100 anketas, neskatoties uz to, ka anketās jautājumu apjoms (anketa sastāvēja no 33 jautājumiem, no kuriem vienu trešdaļu sastādīja atvērtie jautājumi) aizbiedēja dažus respondentus.

Analizējot lasīšanas regularitāti, autore noskaidroja, ka 25% respondentu lasa daiļliteratūru ik dienu, 24% vismaz reizi vienā vai divās nedēļās, 20% to dara reizēm, piemēram, vienu grāmatu mēnesī, 23% - pāris grāmatas gadā. Ļoti liels skaits respondentu (85%) vislabprātāk lasa mājās – pie rakstāmgalda vai gultā. Noskaidrots, kā ir izmainījušies lasīšanas paradumi – 47% lasa retāk, 25% lasa biežāk, bet 28% respondentu uzskata, ka lasīšanas paradumi nav mainījušies. Aptaujātie cilvēki pārsvarā lasa grāmatas latviešu valodā (69%), kā min autore, 6% latviešu tautības pārstāvju labprātāk izvēlas lasīt daiļdarbus svešvalodā. Iemesli, kāpēc cilvēki lasa citās valodās ir dažādi, 7% – lasa citā valodā ar mērķi uzlabot svešvalodas

zināšanas, 6% uzskata, ka attiecīgajā valodā sastopams lielāks vārdu krājums, kas bagātina literatūras materiālu, 5% lasa grāmatas to oriģinālvalodā, jo viņuprāt tulkotais materiāls nekad nebūs tik iespaidīgs. Tikai viens respondents atzīmēja, ka krievu valodā nopērkamais materiāls ir lētāks. 70% respondentu izjūt nepieciešamību norobežoties no apkārtējās vides, laikā kad viņi lasa grāmatu, bet 30% uzskata, ka nevajag norobežoties.

Autore noskaidroja, ka žanru topa pirmo trijnieku sastāda - romantiskie romāni (19%), psiholoģiskie romāni (19%), vēsturiskie romāni (16%) un detektīvromāni (16%). Romantiskos un psiholoģiskos romānus vislabprātāk lasa sievietes. Vēsturiskos un detektīvromānus daudz lasa gan sievietes, gan vīrieši. Kā tika noskaidrots, vīrieši priekšroku dod fantastiskai literatūrai.

Noskaidrots, ka rēzekniešu vidū mīļākie autori un daiļdarbi pēc respondentu anketēšanas rezultātiem ir tādi autori, ka P. Koelju (sešas reizes), mīļāka grāmata ir E.L. Džeimsas „50 Greja nokrāsas” (septiņas reizes), Stīga Lārsona triloģija „Meitene ar pūķa tetovējumu” (četras reizes), Ēriha Marijas Remarka „Rietumu frontē bez pārmaiņām” (trīspadsmit reizes), Kolīnas Makkalovas „Dziedoņi ērkšķu krūmā” (septiņas reizes), Šarlotes Brontē „Džeina Eira” (sešas reizes), Imanta Ziedoņa dzeja (sešas reizes), Trigves Gulbransena „Mūža meži šalc” (piecas reizes), Mārgaretas Mičelas „Vējiem līdzi” (picas reizes). Respondentu mīļāko autoru vidū ir arī Džeina Ostina, Ernests Hemingvejs, Ļevs Tolstojs, Ojārs Vācietis, Aleksandrs Čaks, Rūdolfis Blaumanis, Robina Šarma, Sesīlija Aherna, Darja Doncova un Aleksandra Mariniņa. Vislielākais pieprasījums ir pēc latviešu, krievu un amerikāņu autoru oriģinālliteratūras darbiem, bet vispieprasītākā ir krievu oriģinālliteratūra.

Autore noskaidroja, ka ir cilvēki, kuri lasa daiļliteratūru ar datoru palīdzību. 54% aptaujāto leļupielādē grāmatas par brīvu, 33% lasa grāmatu fragmentus vai īsus daiļdarbus kultūras portālos, 13% nopērk daiļdarbus digitālajās grāmatnīcās.

Autore pētīja plašu jautājumu loku, kas attiecas uz lasīšanas paradumiem. Taču izpētes pakāpes analīzes mērķis bija atrast pētījumus, kuri ir saturiski ļoti tuvi šim veiktajam pētījumam. Tā kā daži aptaujas anketas jautājumi ir ļoti līdzīgi, tad tie tika analizēti detalizētāk, lai tos varētu salīdzināt ar šī maģistra darba ievaros gūtajiem pētījuma rezultātiem.

Evas Freidenfeldes bakalaura darbs „*Bērniem un jaunatnei domāto taktilo grāmatu grafiskā dizaina izveides iespējas*” tika izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē Izglītības bakalaura studiju programmā *Mākslas* (Freidenfeldes, 2016). Autores pētījuma mērķis bija izpētīt taktilo grāmatu grafiskā dizaina funkcionālo un grafisko noformējuma aspektu. Savā darbā autore analizēja bērnu grāmatas, kuras ir pieejamas LNerB un pētīja lasīšanu Braila rakstā. Autore intervēja LNerB Braila raksta nodaļas vadītāju Guntu Biti.

Pētniecības gaitā autore izveidoja taktilo grāmatu Māra Čaklā dzejolim „...*Uz zemeslodes, zem saules*”. Pēc grāmatas izveides, autore šo grāmatu parādīja skolniekiem klasēs. Pēc tām, kad skolnieki bija iepazinušies ar grāmatu, autore lūdza aizpildīt anketu par šīs grāmatas saturu, noformējumu un ilustrācijām. Pētījumā piedalījās 3. klases – 24 respondenti (vecums 9 gadi), 4. klases – 30 respondenti (vecums 10 gadi), 8. klases - 13 respondenti (vecums 14 gadi).

Daigas Bērziņas pētījums „*Vieglā valoda un pakalpojumu sniegšana cilvēkiem ar īpašām vajadzībām pašvaldību publiskajās bibliotēkās*”. Šis pētījums tika publicēts LU rakstu krājumā „*Bibliotēkzinātne: Bibliotēka un sabiedrība*” (Bērziņa, 2010).

Bibliotēku dienesta vadītāja Daiga Bērziņa izpētīja vieglās valodas teorētiskos un praktiskos aspektus dažādu sabiedrības locekļu lasītprasmes nodrošināšanai. Pētījumā tika analizēta ārvalstu: Zviedrijas, Dānijas, Lielbritānijas, Beļģijas un Somijas publisko bibliotēku pieredze un loma pakalpojumu sniegšanā cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Tāpat tika analizēts Latvijas pašvaldību publisko bibliotēku realizētais, apkalpojot lasītājus, kam ir lasīšanas grūtības. Iemesls tam, ka pārlieku maz respondentu vēlējās piedalīties aptaujā un atklāti paust savas domas par reālo situāciju Latvijas pašvaldību publiskajās bibliotēkās, ir bibliotekāru zemais informētības līmenis par grūtībām darbā ar šo bibliotēkas lietotāju grupu. Pētījums tika balstīts uz anketām. Tika aptaujāti 62 Latvijas publisko bibliotēku bibliotekāri. 31 anketa bija saņemta no RCB un tās filiālēm, bet vēl 31 no citiem Latvijas reģioniem. Respondentiem vajadzēja atbildēt uz jautājumiem par bibliotēkas 2003. un 2004. gada pieredzi darbā ar cilvēkiem, kuriem ir lasīšanas grūtības. D. Bērziņa nonāca pie secinājuma, ka iemesls tam, ka maz respondentu piedalījās aptaujā un atklāti puda savas domas par reālo situāciju Latvijas pašvaldību publiskajās bibliotēkās ir bibliotekāru zema informētība par darba formām ar šo lasītāju grupu. Tas liecina tikai par to, ka bibliotekāri nav pietiekami informēti un apmācīti saistībā ar invalīdu apkalpošanu, kā arī viņi nevēlas atzīt savu nepietiekami kvalitatīvi padarīto darbu. Bibliotēkas materiālu tehniskā bāze neatbilst ne lasītāju vajadzībām, ne valstī noteiktajām prasībām. Bibliotēkas nav nodrošinātas ar piktogrammām vai lielu burtu norādēm vienkāršā valodā, ar datortehniku, kas paredzēta cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, ar zemiem plauktiem dokumentu izvietošanai, kā arī ļoti trūkst īpaši apmācīti bibliotekāri, kas apkalpo cilvēkus ar lasīšanas grūtībām.

Sondras Kokorēvičas maģistra darbs „*Latvijas neredzīgo bibliotēkas pakalpojumu kvalitāte lietotāju vērtējumā*” (Kokorēviča, 2013) tika izstrādāts SZF Informācijas un bibliotēku studiju nodaļā. S. Kokoreviča sava darbā nedaudz pieskaras krājumam Latvijas Neredzīgo bibliotēkā. Tika noskaidrots, ka lietotāji vēlas, lai krājums bibliotēkā būtu vērtīgs un nozīmīgs, izsaka nepieciešamību palielināt to, lai bibliotēkā varētu iegūt augstas kvalitātes

informāciju. Tāpat pētījumā tika noskaidrots, ka lietotāji vēlas, lai būtu vairāk ieskaņotu interesantu audiogrāmatu (CD), aizraujošu sieviešu romānu, vecākas paaudzes cilvēki vēlas mācību grāmatas svešvalodās, lai būtu tematiski plašāka audiogrāmatu izvēle, ne tikai daiļliteratūrā. Cilvēki izteica arī vēlmi, lai tiktu atjaunots latviešu klasikas krājums. Maģistra darbā absolvente noskaidroja, ka bibliotēkas krājumā nepietiek grāmatas, piemēram, vairāki respondenti teica, ka viņiem pietrūkst jaunu grāmatu, jo visu ko varēja viņi jau ir izlasījuši, pietrūkst audiogrāmatas latviešu un krievu valodā vai tamlīdzīgi. S. Kokoreviča noskaidroja, ka cilvēki vēlas, lai atjaunotu vecās Braila raksta grāmatas, un interesējas, kur palikušas Braila raksta grāmatas svešvalodās - pilnraksts/īsraksts, kur tagad nonāca vecas Braila raksta grāmatas, kas ir sūtītas no Vašingtonas un Nīderlandes bibliotēkam.

„*Redzes invalīdu bibliotēkārā apkalpošana izmantojot informācijas tehnoloģijas*” autore šo bakalaura darbu izstrādāja LU SZF Informācijas un bibliotēku studiju nodaļā (Pavariņa, 2010). Savā darbā autore noskaidroja, kā ir divu grupu lasītāji. Tie kuri izmanto bibliotēku, kā tradicionālu pakalpojumu veidu (lasa grāmatas, žurnālus, izmanto priekšā lasīšanas pasākumus), gan arī tie, kuri līdztekus grāmatu un žurnālu lasīšanai izmanto pieejamās informācijas tehnoloģijas. Pētījums tika balstīts uz anketēšanu (tika aptaujāti bibliotēkas lietotāji) un intervēšanu (intervēti bibliotekāri). Intervijas mērķis bija noskaidrot vai bibliotēkas apmeklētāji ir kļuvuši aktīvāki, pateicoties jaunajām informācijas tehnoloģijām, un vai tās ir atvieglojušas bibliotēkārā darbu. Anketēšana tika veikta 2010. gada aprīlī un maijā. Tika aptaujāti 80 respondenti (vecumā no 10 līdz 86 gadiem) no LNERB un tās septiņām filiālbibliotēkām (Balvi, Cēsis, Daugavpils, Jelgava, Liepāja, Rēzekne un Ventspils). Katrā filiālbibliotēkā tika aptaujāti 10 respondenti. Anketēšanā piedalījās 51% sievietes un 49% vīrieši, no kuriem 63% ir vājredzīgi un 37% neredzīgi bibliotēkas lietotāji. Autore uzdeva lietotājiem jautājumu *Kādiem nolūkiem izmantojat bibliotēku?*, uz kuru lielākā daļa (bezdarbnieki un pensionāri) 66% atbildēja, ka to izmanto izklaidei. 19% izmanto bibliotēku mācībām un 14% - darba vajadzībām. Rezultāti parādīja, ka lietotāji visbiežāk izmanto palielinošās datorprogrammas. Dators ar runas sintēzi, kas paredzēts neredzīgiem lietotājiem tiek izmantots visai bieži, salīdzinot ar pārējām informācijas tehnoloģijām. 8% lietotāju izmanto datoru ar Braila rindu.

Šī maģistra darba autore ir apskatījusi tikai tos jautājumus, kuri ir saistīti tieši ar šo pētījumu un nepievērsās citiem jautājumiem, kuri tika pētīti augstāk minētos pētījumos. Kā redzams, ir ļoti maz ir pētījumu par vājredzīgajiem un neredzīgajiem lasītājiem, kas ir veikti Latvijā.

Tika analizēti arī ārzemju pētījumi, lai apskatītu, kas notiek citās valstīs saistībā ar neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumiem.

„*Neredzīgo un vājredzīgo pieaugušo cilvēku lasīšanas ietekmes novērtējums*” (*Assessing the Impact of Reading for Blind and Partially Sighted Adults*) (Creaser; Spacey, 2012) pētījumu izstrādāja Klaira Krezer (*Claire Creaser*) un Reišela Spakeija (*Rachel Spacey*) no LISU (starptautiskais plaši pazīstams pētnieciskais bibliotēku informācijas un informāciju pakalpojumu centrs) Lāfboro Universitātēs.

Lai veiktu pētījumu, tika uzdots galvenais pētnieciskais jautājums: *Kā lasīšana savam priekam ietekmē neredzīgo un vājredzīgo pieaugušo cilvēku dzīvi?* Pēc attiecīgo literatūras pārskata bija veiktas strukturētas intervijas ar 108 neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem. Intervijas tika veiktas pa telefonu un personīgi tiekoties ar respondentiem. Tāpat aptauja tika izveidota tiešsaistē un to ir aizpildījuši 186 respondenti. Kopā pētījumā piedalījās 294 neredzīgo un vājredzīgo lasītāju. Pētījumā piedalījās 57% sieviešu un 43% vīriešu. Lielākā daļa respondentu bija no Anglijas (83%), 10% no Skotijas, 4% no Velsas un 2% no Ziemeļīrijas. Pētījuma dalībnieku vecums bija no 20 līdz vairāk nekā 80 gadiem. Tie, kuri aizpildīja anketu tiešsaistē bija gados jaunāki grupas pārstāvji. Kopumā 5% aptaujāto bija vecumā no 20 līdz 34 gadiem, 14% vecumā no 35 līdz 49 gadiem, 37% vecumā no 50 līdz 64 gadiem, 29% bija vecumā starp 65 un 79 gadiem, bet 15% bija 80 gadu vecumā un vecāki.

Anketās iegūtie rezultāti liecināja, ka 95% respondentu (270) lasa sava prieka dēļ, vairāk nekā reizi nedēļā. Turklāt, vairāk nekā puse (163 respondenti, jeb 55%) lasa vairāk par 10 stundām nedēļā. Pētījums skaidri parāda, ka neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem lasīšanai ir ļoti svarīga loma viņu dzīvē, liels skaits respondentu (236, jeb 82%) ir atbildējuši, ka lasīšana savam priekam ir „ļoti svarīga” viņu dzīvē. Galvenais iemesls, kādēļ tas ir svarīgi 200 lasītāji, jeb 69% respondentu norāda, ka lasīšana ir patīkams process un liek viņiem justies labi. Lasīšana liek viņiem uzzināt par jaunām lietām (160 atbildes, jeb 55%), tā dod ieskatu citu tautu dzīvē un kultūrā (144 atbildes, jeb 50%), tas samazina stresu (126 atbildes, jeb 44%) un lasīšana ļauj aizbēgt no reālās dzīves fantāzijas pasaulē (115 atbildes, jeb 40%). Šis pētījums atklāj, ka ievērojams skaits respondentu lasa, lai iegūtu informāciju, pilnveidotu savas zināšanas vai ieinteresētības dēļ (58, 49 un 41% attiecīgi). Pētījumā nebija atrasti nekādi pierādījumi, ka lasīšana ietekmētu dažādu līmeņu redzes zudumu pakāpi neredzīgiem un vājredzīgiem. Nebija atrasti arī fakti par to, vai cilvēkam pasliktinājusies redze dažādos dzīves posmos, atkarībā no tā, cik daudz viņš ir lasījis.

65% no respondentiem uzskatīja, ka viena no labākajiem lietām pasaulē ir piederēt kādai grupai un socializēties. Lasīšana grupās kļūst par galveno atbalstu zināšanu un prasmju attīstībai. Pētījums demonstrē, ka lasīšana grupās ir sociālā mijiedarbība, kas liek cilvēkiem sajūst, kā viņi ir daļa no kopienas.

Pētījums arī atklāj, ka lielākā daļa neredzīgo un vājredzīgo cilvēku pārmaiņus izmanto vairākus lasīšanas formātus. Divi visbiežāk izmantoti formāti – *DAISY (Digital Accessible Information System)* audio un audiogrāmatas (CD) (71 un 66% attiecīgi). E-grāmatu izmanto tika 5% no respondentiem, bet vairāki respondenti teica, ka apsverot domu tos izmantot nākotnē. Respondenti iegūst grāmatas no dažādiem avotiem – Nacionālo pakalpojumu bibliotēkā (*RNIB National Library Service*) (80%), publiskās bibliotēkās (45%), Kalibru audio bibliotēkā (*Calibre Audio Library*) 30%, tāpat viņi grāmatas lejuplādē no interneta (26%) un saņem dāvanu veidā (25%). Cilvēki arī izmanto vietējās pašvaldības un valsts dotētās „runājošās” avīzes, bezmaksas tiešsaistes tekstus, piemēram, tādus ko piedāvā Gūtenberga projekts (*Project Gutenberg*).

Pētījums liecina, ka daudziem neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem nespēja lasīt radītu destabilizējošu tukšumu dzīvē.

„*Cilvēkiem ar redzes traucējumiem lasīšanas intereses un vajadzības pēc informācijas Nigērijā*” („*Reading interest and information needs of persons with visual impairment in Nigeria*”) (Adetoro, 2010) pētījumu izstrādāja Nirans Adetora (*Niran Adetoro*) Bibliotēku un Informācijas zinātnes departamenta, Tai Solarin Universitātes (PhD) lektors. Kā kvantitatīvā pētniecības metode tika izmantota anketēšana. Tika saņemti dati no pieaugušajiem redzes invalīdiem (*Visually Impaired Adult Questionnaire (VIAQ)*) (negative predictive value=0.73) un studentiem (*Visually Impaired Student Questionnaire (VISQ)*) (negative predictive value=0.78). Aptauja tika veikta četrpadsmit bibliotēkās: divās nevalstiskās bibliotēkās, četrās publiskajās bibliotēkās, divās vispārizglītojošo izglītības iestāžu bibliotēkās un sešās vidusskolas bibliotēkās. No 563 anketām pētījumā bija derīgas tikai 401 (71,3%). Šajā pētījumā tika izvirzīti vairāki mērķi:

1. Noteikt lasītāju skaitu ar redzes traucējumiem izvēlētajās bibliotēkās;
2. No lasītājiem ar redzes traucējumiem uzzināt, ko viņi vēlas lasīt;
3. Noteikt informācijas avotus, apspriežot tos ar personām, kuriem ir redzes traucējumi:

Aptauja tika veikta dienvidrietumu Nigērijā – pētījumam dienvidrietumu ģeopolitiskā Nigērijas zona tika izvēlēta, jo tā ir vienīgā zona šajā valstī, kur ir bibliotēkas, kas rūpējas par personām ar redzes traucējumiem. Aptaujas jautājumi tika nolasīti respondentiem un pētnieks ar saviem asistentiem atzīmēja/ierakstīja vajadzīgo atbildes variantu.

Pētījumā piedalījās – 256 (67,1%) vīrieši, 136 (32,9%) sievietes, 104 (26%) vidusskolas vecuma skolnieki, 297 (74%) pieaugušie. Lielākā daļa respondentu bija vientuļi 303 (75,5%), 98 (24,4%) bija precēti. Dati arī liecina, ka 224 (54,3%) respondentu bija

neredzīgie, bet 177 (45,7%) – vājredzīgie. Pētījumā tika izmantoti frekvenču skaits un procenti, kā arī vidēja (mean (x)) un standarta novirze (Standard Deviation (SD)).

Respondentiem tika lūgts norādīt, kādam lasīšanas interesēm viņi dod priekšroku brīvajā laikā vai atpūtas brīžos, un kādas viņiem ir akadēmiskās vajadzības. Pētījumā konstatēts, ka pieaugušajiem ar redzes traucējumiem bija augstas lasīšanas interese par reliģiju un ar to saistītiem jautājumiem ($x=3,62$; $SD=0,82$), par biznesu un uzņēmējdarbību, īpaši par grāmatām un materiāliem, kur stāstīts kā gūt panākumus biznesā ($x=3,40$; $SD=0,89$), par izklaides materiāliem, piemēram, žurnāliem un periodiskajiem izdevumiem ($x=3,40$; $SD=0,84$). Lasīšanas interese bija arī par dažādām rokasgrāmatām ($x=3,39$; $SD=0,86$), par vispārīgiem un specifiskiem informācijas avotiem ($x=3,30$; $SD=0,94$), par dažādu personu biogrāfijām ($x=3,23$; $SD=1,20$), par dzeju ($x=3,05$; $SD=0,90$).

Cilvēkus interesē raksti, kas ļauj seko politiskai dzīvei ($x=2,18$; $SD=1,22$) – politiskie notikumi un ar politiku saistītie raksti, kas palīdz sekot vietējās kopienas notikumiem ($x=2,49$; $SD=1,15$), interesēties par tehnoloģijām un sasniegumiem šajā nozarē ($x=2,51$; $SD=1,10$), sekot ziņām par sportu ($x=2,54$; $SD=1,06$). Respondentiem mazāk interesē grāmatas, kuras ir saistītas ar zinātni, piemēram, ar fiziku, ķīmiju un bioloģiju ($x=1,86$; $SD=1,00$), cilvēki lasa detektīvistāstus ($x=2,52$; $SD=1,02$), grāmatas un materiālus, kas saistīti ar sociālajām zinātnēm ($x=2,54$; $SD=0,87$).

Vidusskolu respondentu atbildes uzrādīja bija augstas lasīšanas interese par mākslu (vēsture, literatūra, valoda un tamlīdzīgi ($x=3,27$; $SD=0,84$)), uzzīņu materiāliem ($x=3,04$; $SD=1,06$), rokasgrāmatām ($x=3,04$; $SD=0,95$), stāstiem par dzīvniekiem vai par kādas īpašas sugas dzīvniekiem, raksti par ģimenes dzīvi, un par problēmām, kas saistītas ar ģimeni un skolu ($x=2,91$; $SD=1,06$); ($x=2,91$; $SD=1,01$). Skolniekiem patīk lasīt dabas zinātņu grāmatas, piemēram, fizikā, ķīmijā un bioloģijā ($x=1,52$; $SD=0,91$), fantastikas grāmatas ($x=1,80$; $SD=0,98$) un grāmatas par karu ($x=2,10$; $SD=1,04$). Respondentiem patīk vēsturiskās fantastikas grāmatas un noslēpumaini stāsti, dzejoļi un darbi, kurus viņi lasa klasē, attiecīgi ($x=2,33$; $SD=1,10$); ($x=2,47$; $SD=1,10$); ($x=2,51$; $SD=1,16$).

Pētījuma dati demonstrē, ka visvairāk aptaujāto priekšroku dod Braila raksta materiāliem 261 (58,3%). Tālāk seko audiogrāmatas vai audio ierakstu materiāli 125 (38,2%), bet tikai 15 (3,4%) respondenti dod priekšroku materiāliem lielajā drukā.

Pieaugušie respondenti dod priekšroku lasīšanai Braila rakstā 125 (72,4%), savukārt vidusskolas respondenti dod priekšroku audiogrāmatām un citiem audio ierakstiem 55 (53%).

Lielākai daļai respondentu, kas piedalījās pētījumā, bija iedzimti redzes traucējumi, citiem dzīves laikā iegūti redzes traucējumi.

Secinājumi

A. Gusarovas pētījumā ir ļoti līdzīgs izskatīto jautājumu loks ar šī maģistra darbā izskatītām problēmām. Līdzīgi ir gan A. Gusarovas pētījumā analizētie lasīšanas paradumi, gan respondentiem uzdotie jautājumi. Pētītās mērķauditorijas nesakrīt, taču tieši tas ir interesanti un ļauj salīdzināt neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradums ar to cilvēku paradumiem, kuriem nav redzes traucējumu. Pie tam, A. Gusarovas pētījums tika veikts Rēzeknē, bet šis maģistra darba pētījums – Rīgā.

Protams, maģistra darba izpētes pakāpes analīzē nav ieteicams iekļaut bakalauru darbus, tomēr izņēmumi pieļaujami, ja tā pētījuma tēma saskan ar maģistra darbā apskatīto jautājumu loku. Tāpēc darbs tika iekļauts maģistra darba izpētes pakāpes analīzē.

Visos pētījumos, kur veikta neredzīgo un vājredzīgo anketēšana, pētnieki klātienē ir tikušies ar respondentiem, lai viņus anketētu. Kopumā visos pētījumos izmantota jaukta metožu pieeja, gan kvalitatīvā, gan kvantitatīvā pieeja.

Jāsecina, kā nav jaunu pētījumu par neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumiem. Ir ļoti daudz pētījumu, kuri tika veikti ļoti senākā pagātnē. Tas ir pārsteidzoši, jo šī tēma ir globāla (skar ne vien vienu valsti, bet visu pasauli) un visos laikos bijusi ļoti aktuāla un vajadzīga. Ja pētnieki neveiks šādus pētījumus, tad sabiedrība nevarēs uzzināt, ko cilvēki lasa, vai viņi izmanto jaunākās tehnoloģijas, kas atvieglo lasīšanas procesu. Pētījumi palīdz saprast šīs mērķauditorijas paradumus un iespēju robežas palielināt bibliotēku krājumus atbilstoši šīs lasītāju grupas vēlmēm un vajadzībām.

7. EMPĪRISKAIS PĒTĪJUMS

Kā pētniecības metodes ir izvēlētas gan aptauja, kuras mērķis bija no bibliotēkas lietotājiem uzzināt viņu lasīšanas paradumus, gan pētījumā izmantotā bibliotēkas darbinieku intervēšana, kuras mērķis bija uzzināt viņu viedokļi par lasītāju paradumiem, ne tikai to, kādas grāmatas lasa viņu lasītāji, bet arī noskaidrot, kādi tehniskie palīglīdzekļi ir pieejami bibliotēkās.

7.1. Pētījuma metodoloģijas apraksts

Aptauja

Maģistra darba izstrādē kā pētniecības metode ir izvēlēta aptauja jeb anketēšana. Aptauja tiek definēta kā īsa intervija, vai diskusija ar cilvēku par konkrētu tēmu. Termins aptauja nozīme „iegūt informāciju” (Kowalczyk, n.d.). Aptauja ir viena no visbiežāk izmantojamām kvantitatīvajiem metodēm sociālo zinātņu pētniecībā. Par aptauju (angl. *questionnaire*) var uzskatīt rakstisku jautājumu kopu, kuru cilvēki aizpilda paši – bez citu palīdzības, - tiešsaistes aptaujas anketa, telefona intervija, intervija klātienē (*face-to-face*) – kad precīzi, kā tie rakstīti anketā, tiek nolasīti jautājumi, un, pēc tam, respondentu atbildes fiksētas anketā. Aptauja, kā metode, ir jāskata diapazonā no pilnībā strukturētas līdz atvērtai aptaujai (Mārtinsons; Piperes; Kamerādes (Red.), 2016, 216-237. lpp).

Ar šīs pētniecības metodes palīdzību ir iespējams savākt maksimāli daudz un dažādas respondentu atbildes. Pētījumā tika izvēlēta aptauja, lai no bibliotēkas lietotājiem uzzinātu, kādas grāmatas viņi lasa, un kādus bibliotēkas pakalpojumus viņi izmanto, kā arī kādiem daiļliteratūras žanriem viņi dod priekšroku? un tamlīdzīgi. Pētījuma gaitā sīkāk tika analizētas respondentu atbildes. Šī pētījuma ietvaros tika izstrādāta anketa un šī anketa bija izmantota, kā:

- Klātienē intervija, jeb aptauja (*face-to-face*), kuras laikā notika pētnieces (autores) un respondenta tieša kontaktēšanās (satiekoties bibliotēkā);
- Cilvēku pašrocīgi aizpildīta anketa;
- Tiešsaistes aptaujas anketa.

Tā kā pētāmā grupa ir cilvēki ar redzēs traucējumiem – gan neredzīgie, gan vājredzīgie, lai no viņiem uzzinātu interesējošo informāciju, maģistra darba autore ir lasījusi viņiem priekšā anketas jautājumus un pierakstījusi vai apvilksusi/atzīmējusi atbilstošās atbildes. Tie, kuri vāji redz, bet var salasīt tekstu, aizpildīja anketas paši, bet tādu bija skaitliski maz. Maģistra darba autore ir apzinājusi, ka cilvēkiem ar redzes problēmām ir grūti salasīt tekstu, kurš ir nodrukāts ar maziem burtiem, tāpēc teksts tika palielināts Times New Roman šriftā līdz 18 punktu

izmēram. Protams, varēja veidot vēl lielāku šriftu, bet kā ir novērojusi autore, Times New Roman 18 ir pilnīgi pietiekams, lai cilvēks ar redzes traucējumiem to izlasītu. Notika arī konsultācijas par šo jautājumu ar pārzinošiem speciālistiem, kuri apstiprināja, ka šie cilvēki spēs izlasīt šāda lieluma šriftā rakstīto tekstu.

Anketas tika aizpildītas Latvijas Neredzīgo bibliotēkā. Pati autore tur pavadīja pusotru mēnesi (no 27. februāra līdz 12. aprīlīm.), bibliotēkas darba laikā no pulksten 10:00 līdz 17:00 un mēģināja satikt cilvēkus, lai palīdzētu tiem aizpildīt anketas. Bija ļoti grūti sastapt cilvēkus, jo Latvijas Neredzīgo bibliotēkā cilvēki ilgstoši neuzkavējas lasītavā, kā sakumā domāja autore. Bibliotēkas lasītava un abonements atrodas atsevišķās telpās. Pārsvarā cilvēki nāk tieši uz abonementu, lai nodotu vai paņemtu grāmatas lasīšanai mājās. Vēl viena problēma, kura apgrūtināja pētījumu, ir tā, ka bibliotēka izsniedz grāmatas uz vienu mēnesi. Un cilvēkam ir visas tiesības nenākt uz bibliotēku biežāk, ka reizi mēnesī. Protams, ir ļoti labi, ka bibliotēka rūpējas par lasītajiem un izsniedz grāmatas ilgākam laika periodam, bet tas sagādāja grūtības pētniekam sastapties ar bibliotēkas lietotājiem, lai tie varētu aizpildīt anketas.

Bet tā kā Strazdmuiža visos laikos ir bija vieta tieši neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem, un tur dzīvo vairāk nekā 200 iedzīvotāju, tad autore devās tieši pie šiem cilvēkiem. Strazdmuižas ciemats atrodas Rīgā, ļoti skaistā vietā pilsētas nomalē pie Juglas ezera.

Autore sazinājās ar Latvijas Neredzīgo biedrības vadītāju, un tika atrasta iespēja aizpildīt anketas biedrības locekļu vidū. Tā, kā bibliotēka un biedrība atrodas netālu viena no otras, tad autore ir secinājusi, ka vieni un tie paši cilvēki var apmeklēt gan bibliotēku, gan darbojas biedrībā. Autore apmeklēja Latvijas Nacionālajā bibliotēku, bet tika konstatēts, ka lielāka daļa tās vājredzīgo un neredzīgo lietotāju ir tie paši cilvēki, kuri dzīvo Strazdmuižā un apmeklē Latvijas Neredzīgo bibliotēku.

Maģistra darba autore apmeklēja vairākus bibliotēkas rīkotos pasākumus, lai satiktu pēc iespējas plašāku cilvēku loku, un saņemtu atbildes uz anketas jautājumiem. Daži teica, ka pildījuši šo anketu Neredzīgo biedrībā, daži Daugavpils filiālbibliotēkā, daži atteicās to darīt, norādot, ka viņi vispār nelasa grāmatas un bibliotēkā apmeklē vienīgi pasākumus.

Viena daļa anketas tika izdrukātas un novietotas Latvijas Neredzīgo bibliotēkā, otra daļa atdotas Latvijas Neredzīgo biedrības vadībai, lai tie varētu anketēt cilvēkus. Papildus tam, anketas tika elektroniski nosūtītas uz Latvijas Neredzīgo bibliotēkas kopīgo e-pastu, lai netiktu pārkāptas cilvēktiesības, un lai autore neuzzinātu lietotāju vārdu un uzvārdu. Anketa tika izveidota ar google piedāvāto rīku „Google forms”. Saite uz anketu nosūtīta uz bibliotēkas kopīgo e-pastu. Pētījuma autore uz savu „Google disku” saņēma jau aizpildītas anketas. Aizpildītas anketas automātiski nonāk „Google diska” *excel*. Anketēšanās laikā iegūtie dati tika

kodēti un apstrādāti. Aptaujā iegūto kvantitatīvo datu apstrādei un analīzei izmantota datu apstrādes programma SPSS Statistics 22.

Kā pētījuma instruments, tika izmantota aptaujas anketa ar 32 jautājumiem. Kopīgiem spēkiem – ar LNerB un LNB un Latvijas Neredzīgo biedrības vadības palīdzību, tika savākta 41 anketa. Pētījums tika veikts laikā no 2017. gada 27. februāra līdz 12. aprīlim. Anketa (skat. 2. piel.) sastāv no atvērtiem un slēgtiem jautājumiem. 13 aizpildītas anketas tika saņemtas no Latvijas Neredzīgo biedrības, 10 - no Latvijas Neredzīgo bibliotēkas, bet 11 anketas no tiešsaistes un 7 no Latvijas Nacionālās bibliotēkas. Latvijas Neredzīgo biedrības vadībai izplatīšanai tika iedotas 16 anketas, bet saņemtas atpakaļ tikai 13 aizpildītas anketas (trīs anketas tika pazaudētas).

Pētījumā piedalījās neredzīgie un vājredzīgie vecumā no 18 gadiem līdz 51 gada vecumam un vairāk. Tika izvēlēts tieši šis vecuma posms, jo gribējās uzzināt tieši pieaugušo cilvēku lasīšanas paradumus. Maģistra darba sākumā tika domāts, ka pensijas vecuma mērķauditorija būs pieejamāka, bet izrādījās, ka šie cilvēki ir ļoti aizņemti, viņiem ir ļoti daudz dažādu pulciņu – angļu valodas apguve un citas nodarbības, tāpēc ar dažiem vajadzēja vienoties par konkrētu laiku, lai daži no viņiem varētu atbildēt uz anketas jautājumiem.

Mēneša vidū, kad aizpildītās anketas skaita ziņā bija nepietiekamā daudzumā, lai varētu veikt pilnvērtīgu pētījumu, un autore jau sāka zaudēt cerības, tad pamazām aizpildīto anketu skaits pieauga. Protams, autore apzinās, ka savākto anketu skaits ir ierobežots un būtu vēlams lielāks respondentu skaits, bet tomēr jāsaprot, ka ne visi cilvēki apmeklē bibliotēku. Dažus ar grāmatām apgādā kaimiņi, draugi vai paziņas, kuri nodod vai paņem grāmatas. Turklāt bibliotēkai ir pakalpojums, kad tās darbinieki piegādā nepieciešamo krājumu lasītāja dzīves vietā. Tā ir bibliotēka (LNerB), kura domāta tieši invalīdiem ar redzes traucējumiem, darba specifika. Jo šajā grupā ir cilvēki, kuriem ir bailes iziet no mājām (piemēram, ir gadījums kad cilvēks kļūstot neredzīgs, vienkārši nespēj orientēties vidē), vai arī nav neviens, kurš varētu viņus pavadīt līdz bibliotēkai, bibliotēkas apmeklētāju skaitu ietekmēja arī laika apstākļi.

Intervija

Tika veikta strukturētā intervija. Intervijas mērķauditorija bija bibliotēkas darbinieki, kuriem tika uzdoti jautājumi saistība ar to, kādu žanru daiļliteratūru šobrīd pieprasa, kādās valodās pārsvarā klausās audiogrāmatas, kādi tehniskie palīg līdzekļi pieejami lasītavā, un citi jautājumi, ar kuriem maģistra darba autore iepazīstinās pētījumā gaitā.

Strukturētā intervijā – pētnieks izmanto specialī sagatavotus jautājumus un cer saņemt konkrētas atbildes. Sagatavojot jautājumus pētnieka uzdevums ir nodrošināt visiem intervējamiem vienādas iespējas – visiem intervējamiem vienādus jautājumus (United States Office of Personnel Management, 2008, p. 3.).

Ir daudz veidi, kā var veikt strukturētu interviju. Piemēram, to var veikt telefoniski, klātienē (*face-to-face*), ar interneta starpniecību, izmantojot datora programmas, piemēram, Skype, vai arī izmantojot videotelefonu (Williams, n.d.). Šajā darbā intervija tika veikta ar e-pasta starpniecību.

Paša pētījuma sākumā, autore konsultējās ar Latvijas Neredzīgo bibliotēkas vadību un saņēma atļauju veikt anketēšanu bibliotēkā, un intervēt bibliotēkas darbiniekus. Ar bibliotēkas vadību tika panākta vienošanās ka intervijas jautājumi tiks sagatavoti rakstiski un nosūtīti uz bibliotēkas kopīgo e-pastu, kā tas tika izdarīts, lai netraucētu bibliotekāru ikdienas darbu. Arī bibliotēku darbinieki teica, ka tā viņiem būs visērtāk un viņi varēs apdomāt jautājumus un brīvā laikā sagatvot rakstiskas atbildes. Šajā gadījumā autorei pavērās iespēja saņemt atbildes arī no citām bibliotēkas filiālēm.

Pētījuma autore ir bijusi Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, kur vispirms ir kontaktējusies ar tās vadību. Konkrēti ar „*Uzziņu un informācijas centra Jāņa Pāvila II lasītavas*” vadītāju Zani Zvaigzni, lai varētu anketēt lietotājus un intervēt bibliotēkas darbiniekus, kuri apkalpo tieši neredzīgos un vājredzīgos cilvēkus. Tāpat, kā LNerB vadība, arī LNB vadība piekrita palīdzēt pētījumā autorei. Kā pirmajā gadījumā, arī šeit autore nosūtīja intervijas jautājumus uz lasītavas kopējo e-pastu. Daži darbinieki vēlējas palikt anonīmi, un tāpēc viņi iesniedza aizpildītās aptaujas lapas ar intervijas jautājumiem pētniecei tieši rokās, jo nevēlējās izpaust savu vārdu, uzvārdu un personīgā e-pasta adresi.

Kopā intervijā tika uzdoti 10 jautājumi. Saņemtas 9 intervijas – 5 intervijas no LNerB un 4 no LNB. Tā kā daži intervējamie vēlējas palikt anonīmi, tad, lai varētu tos atšķirt un iegūtos datus apstrādāt, maģistra darba autore intervējamiem piešķīra numurus, piemēram, Nr1, Nr.2 un tamlīdzīgi.

Secinājumi

Abas pētniecības metodes tika izvēlētas, jo pētījumā bija svarīgi uzzināt abu pušu viedokli par konkrētiem jautājumiem, šajā gadījumā - gan lasītāju viedokli par lasīšanas paradumiem, gan bibliotekāru viedokli par lasītāju lasīšanas paradumiem, tāpēc kā piemērotākās tika izvēlētas minētas metodes.

8. PĒTĪJUMA REZULTĀTI

8.1. Cilvēku ar redzes traucējumiem anketēšanas analīze par viņu lasīšanas paradumiem

Aptaujā piedalījās 41 respondents; vecumā no 18 līdz 20 gadiem (5%), no 21 līdz 30 gadiem (10%), no 31 līdz 40 gadiem (15%), no 41 līdz 50 gadiem (22%). Vislielākais respondentu skaits bija vecumā no 51 un vairāk gadiem (49%). Aptaujā piedalījās 15% neredzīgo un 85% vājredzīgo cilvēku, pēc apkopotiem datiem var redzēt, kā aktīvākas bija sievietes (73%), vīrieši (27%) aptaujā piedalījās mazākā skaitā.

Lasīšanas nozīme

Lasīšana nozīmē ļoti daudz neredzīgo un vājredzīgo cilvēku dzīvē. Tā ir brīvā laika aizpildīšana (to minēja 2 respondenti), zināšanu un informāciju iegūšana (12 respondenti), zināšanu krāšana (1 respondents), prāta trenēšana (1 respondents), viela pārdomām (1 respondents), vēstures izzināšana (1 respondents), vienam respondentam lasīšana ir saruna ar otru cilvēku – filozofu, kurš izklāsta savus uzskatus un liek domāt par dzīves jēgu, tā ir iekšējās pasaules bagātināšana (1 respondents), tā attīsta iztēli, paplašina redzes loku, kā arī tā ir atslodze smadzenēm (1 respondents), lasīšana ir arī izklaide un atpūta (6 respondenti). viens respondents atbildēja, ka „*grāmatas ļauj būt vairākās pasaulēs, izjust tās un izprast*”. Iespēja redzēt ir nenovērtējamā, cilvēki to bieži nenovērtē savas dzīves laikā, jo īpaši veseli cilvēki, kuriem nav problēmu ar veselību, bet, kad notiek nelaime un cilvēks kļūst par invalīdu, viņš sāk saprast veselības vērtības nozīmi, tā, piemēram, viens respondents pauda viedokli, ka „*lasīšana ir liela laime un vērtība. To var novērtēt, kad vairs nav acu gaismas*”. Lasīšana arī tiek uzskatīta par svarīgu dzīves sastāvdaļu. Grāmatu lasīšana ir nozīmīgs veids, kas veicina cilvēka intelektuālo un emocionālo attīstību, jo tieši lasīšana attīsta fantāziju, paplašina vārdu krājumu, pilnveido prasmi koncentrēties, veido prasmi saskatīt un nošķirt svarīgo no mazsvarīgā, paplašina pasaules uztveri, kā arī sniedz gandarījumu un prieku (sk. 3. piel.).

Lasītās grāmatas

Respondentiem tika lūgts atbildēt uz jautājumu *Kādu grāmatu Jūs lasāt tagad?* Kā tika noskaidrots, neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem patīk lasīt gan klasisku literatūru, gan jaunāko mūsdienu autoru daiļdarbus, kas izdoti salīdzinoši nesen.

Kā lasītākās grāmatas respondenti ir minējuši krievu klasisko un mūsdienu daiļliteratūru: F. Dostojevskijs „Idiots” (pieminēts 1 reizi), Dmitrijs Šepeļevs „Žanna” (1 reizi, respondents paskaidroja, ka „*šī grāmata ir par Žannas Friskes diviem smagiem gadiem*”), A.Mariņina „*Pēdējā rītausma*” (1 reizi).

No rietumu klasiskās literatūras un mūsdienu daiļdarbiem šobrīd biežāk lasītas ir grāmatas Džeroms K. Džeroms „*Trīs vīri laivā*” (1 reizi), Stīvens Kings (Stephen King) „*The Stand*” (1 reizi), Hanss Fallada „*Starp vilkiem*” (1 reizi), Tomass Mains Rīds „*Baltais virsaitis*” (1 reizi), Džeimss Heriots „*Visi labi, visi mīļi*” (Braila rakstā) (1 reizi), Meiva Binčija „*Šenkerigas likteņi*” (1 reizi), Laura Valdēna „*Lielo geizeru ielejā*” (1 reizi), Džoanna Ketlīna Roulinga „*Harijs Poters*” (1 reizi), Terēza Kreina „*Zelta medaljons*” (1 reizi) Markuss Zusaks „*Grāmatu zagle*” (1 reizi).

No latviešu klasiskās un mūsdienu literatūras ir minēti Jūlija Vecozola „*Dzidra*” (Braila rakstā, 1 reizi), Aleksandra Grīna „*Dvēseļu putenis*” (audiogrāmata, 1 reizi), Noras Ikstenas „*Mātes piens*” (1 reizi) Egīla Dambja „*Mīlestības lietus*” (dzejas krājums, 1 reizi), Māra Bērziņa „*Svina garša*” (audiogrāmata pieminēta 1 reizi un drukāta grāmata 1 reizi), Gunas Rozes „*Simtu pirmais kilometrs*” (1 reizi), Māras Svīres „*Māsas*” (1 reizi), Alda Bukša „*Parādu piedzinējs*” (1 reizi) Dainas Avotiņas „*Vīramāte*” (1 reizi).

Respondenti ir minējuši, ka viņi lasa ne tikai daiļliteratūru, bet arī nozaru literatūru – viņus interesē filozofija, vēsture, grāmatas par ceļojumiem, ģeogrāfiskiem atklājumiem, grāmatas par pareizu uzturu, piemēram, A. Tidriķa „*Tālskatī Austrālija*” (1 reizi), „*Sanktpēterburga. Ceļvedis*” (1 reizi), Z. Zariņa; L. Neimanes „*Uztura mācība*” (1 reizi), viens respondents minēja, ka „*uz dotu brīdi lasu literatūru, kas ir nepieciešama studijām – tā ir speciāla literatūra, mācību grāmatas*”, Lūles Vīlmas „*Piedodu sev*” (grāmatu sērija, 1 reizi), „*Bībele*” (1 reizi), Tēvs Pairs „*Vārdi*” (1 reizi), Frīdriha Nīčes „*Tā runāja zaratustra*” (1 reizi), Annes Aplbaumas „*Dzelzs priekšgars: Austrumeiropas pakļaušana 1944 – 1956*” (1 reizi), Ķīnas vēsture (1 reizi). Savukārt, septiņi respondenti dotajā brīdī nelasa nevienu grāmatu (sk. 4. piel.). Tas parāda, ka bibliotēka nav tikai grāmatu saņemšanas un izsniegšanas vieta, bet arī vieta, kur cilvēki apmeklē dažādus pasākumus un izmanto tehniskus palīgīdzekļus – datoru, Braila printeri un tamlīdzīgi.

Mīļākas grāmatas un mīļākie rakstnieki

32 respondentiem ir mīļākās grāmatas, bet bija arī tādi, kuri atbildēja, ka „*Grūti pateikt*” (2 reizes), tāpat bija tādi, kuriem nebija mīļāko grāmatu (5 respondenti). Kā tika noskaidrots, respondentu mīļāko grāmatu vidū ir ne tikai daiļliteratūra, bet arī nozaru grāmatas. Daži no respondentiem nevarēja nosaukt konkrētu grāmatu, viens respondents atbildēja, ka „*katrai grāmatai savs laiks*”. Savukārt cits – ka: „*Man nav mīļākās grāmatas, jo katra izlasītā ir unikāla. Tās kuras nepatīk, vienkārši nelasu*”.

No klasiskās daiļliteratūras neredzīgie un vājredzīgie cilvēki par mīļāko grāmatu ir atzinuši Džeka Londona „*Kopotos rakstus*” (1 reizi) un „*Mārtinu Īdenu*” (1 reizi), Mārgaretas Mičelas „*Vējiem līdzīgi*” (3 reizes), Šarlotes Brontē „*Džeina Eira*” (2 reizes), Džoas Adamsones

"*Dzimusi brīvībai*" (1 reizi), Aleksandra Dimā „*Trīs musketieri*” (1 reizi), minēti visi A. Dž. Kronina darbi (2 reizes) un Mihaila Bulgakova „*Meistars un Margarita*” (1 reizi). Daži respondenti nav varējuši precīzi nosaukt grāmatas nosaukumu vai autoru, tāpēc daži minējauši tikai autoru, un par ko stāstīts grāmatā – Aino Pervika, par meiteni Paulu (1 reizi). Viens respondents minēja, tie esot „*latviešu klasiķi. Par krievu muižniecību*”, citi respondenti precīzi minēja gan rakstnieka vārdu, gan grāmatas nosaukumu, piemēram, Karela Čapeka „*Dārznieka gads*” (1 reizi), Aksela Munte „*Stāsts par Sanmikelu*” (1 reizi), visus Regīnas Ezeras darbus (1 reizi), Reija Bredberija „*Pieneņu Vīns*” (1 reizi), Artūra Konana Doila „*Bāskervilu suns*” (1 reizi).

Dažiem respondentiem, neskatoties uz to, ka viņiem ir jau daudz gadu, mīļāko grāmatu vidū joprojām palikušas pasakas, tādas ka Alana Aleksandra Milna „*Vinnijs Pūks*” (1 reizi), Antuana de Sent-Ekziperī „*Mazais princis*” (pieminēts 1 reizi), respondents teica, ka šī grāmata ir domāta ne tikai bērniem, bet arī pieaugušiem, jo no tās var smelties daudz ko vērtīgu, un arī minēja Ziemeļamerikas pasaku „*Kā brālītis Trusītis uzvarēja Lauvu*” (1 reizi).

Par mīļākām grāmatām ir kļuvusi arī mūsdienīga daiļliteratūra – Jona Ajvida Lindkvista „*Cilvēks osta*” (1 reizi), Džūdas Devero „*Kārdinājums*” (1 reizi), Daces Judinas darbi (1 reizi), Danielas Stīlas darbi (1 reizi), Herbjorga Vasma „*Dinas grāmata*” (1 reizi), Vladimira Megre „*Anastasija*” (1 reizi) un M. Kjunī „*SUADA. Sadedzināta dzīva*” (1 reizi).

Kā jau ir minēts iepriekš, mīļāko grāmatu vidū, respondenti ir minējuši arī nozaru grāmatas, tādas kā: grāmatu par ģeogrāfiskiem atklājumiem (respondents nevarēja pateikt precīzi ne grāmatas autoru, ne nosaukumu, tikai teica, ka tā ir ļoti veca grāmata, kuru viņš lasījis bērnībā), R. Kijosaki „*Bagāts tētis, nabagais tētis*” (1 reizi), „*Kāzu iedvesmas grāmata*” (1 reizi) visas grāmatas, kas saistās ar psiholoģijas jomu, Levi psiholoģija (pieminēta 1 reizi) (sk. 5. piel.).

Acīmredzot, jaunāka daiļliteratūra tā spēj aizraut, ka cilvēki tagad to uzskata par vismīļāko lasāmvielu.

Tāpat respondentiem tika uzdots jautājums *Jūsu mīļākais rakstnieks?* 9 respondenti atzīmēja, ka viņiem nav mīļākā rakstnieka. Viens respondents atbildēja, ka „*man nav viena rakstnieka, pie kura pieturos vienmēr*”. Savukārt, cits respondents teica, ka: „*nevaru teikt. Es jūsmoju par dzeju, nevis par rakstnieku*”. Kā rāda iegūtie rezultāti, respondentu mīļāko rakstnieku vidū ir gan latviešu klasiķi, gan arī jaunāki autori – Rainis (pieminēts 2 reizes), Ojārs Vācietis (1 reizi), Kārlis Skalbe (1 reizi), Andrejs Upītis (1 reizi), Zigmunds Skujiņš (1 reizi), Regīna Ezera (1 reizi), Jānis Ivars Stradiņš (1 reizi).

Savukārt, no ārzemju rakstniekiem – vācu rakstnieks Ērihs Marija Remarks (pieminēts 1 reizi), skotu rakstnieki: Arturs Konans Doils (2 reizes), Valters Skots (1 reizi) un Arčibalds

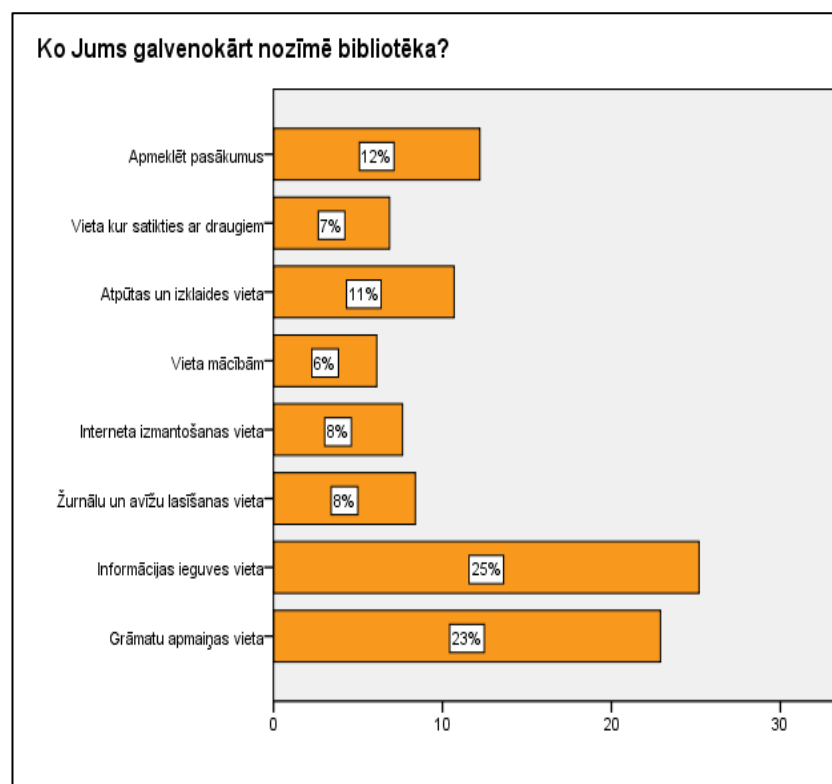
Džozefs Kronins (2 reizes), franču rakstnieks Žils Verns (1 reizi), zviedru rakstniece Astrīda Lindgrēna (1 reizi), austrāliešu rakstniece Kolīna Makkalova (1 reizi), britu zoologs, dabas pētnieks un aizstāvis, rakstnieks Džeralds Darels (1 reizi), norvēģu etnogrāfs, arheologs, ceļotājs, rakstnieks Tūrs Heijerdāls (1 reizi), amerikāņu rakstnieks Dīns Kūncs (1 reizi), indiešu garīgais skolotājs un rakstnieks Ošo (*Osho*) (1 reizi), zviedru ārsts un rakstnieks Aksels Munte (1 reizi), britu-amerikāņu romānu rakstniece Barbara Teilore Bredforda (1 reizi), norvēģu rakstniece Herbjorga Vasmu (1 reizi), britu rakstnieks Džeims Heriots (1 reizi), amerikāņu rakstniece Džūda Devero (1 reizi), vācu rakstniece Šarlote Linka (1 reizi). No mūsdienu ārzemju rakstniekiem tika minēti amerikāņu romānu rakstniece Daniela Stīla (2 reizes), amerikāņu fantastiku žanra rakstnieks Timotijs Zāns (1 reizi).

No krievu rakstniekiem Ļevs Tolstojs (1 reizi), Antons Čehovs (2 reizes), dzejniece Anna Ahmatova (2 reizes), dzejnieks Andrejs Vozņesenskis (1 reizi).

Savukārt, no mūsdienu latviešu rakstniekiem – Māra Zālīte (1 reizi), Inga Ābele (1 reizi), Laima Locāne (1. grupas redzes invalīde, 1 reizi), Lato Lapsa (1 reizi), Inguna Bauere (1 reizi), Anna Skaidrīte Gailīte (1 reizi) (sk. 6. piel.).

Bibliotēku loma lasītāju dzīvē un bibliotēkas pakalpojumu izmantošana

Aptaujas rezultāti rāda, ka neredzīgajiem un vājredzīgajiem respondentiem bibliotēka ir vieta, kur viņi iegūst jebkādu informāciju, kura ir noderīga, kā arī grāmatu apmaiņas vieta. Savukārt, bibliotēka nav vieta, kur cilvēki daudz izmantotu interneta pakalpojumus, lasītu žurnālus un avīzes, tas ir arī pašsaprotami, jo cilvēkiem ar veselības traucējumiem grūti nosēdēt bibliotēkā un lasīt žurnālus, avīzes vai pat grāmatas. To labāk darīt komfortablā vidē, piemēram, mājās. Kā novērojusi maģistra darba autore, kamēr uzturējās bibliotēkā gaidot respondentus, pa šo laiku neviens no neredzīgajiem vai vājredzīgajiem nelasīja presi lasītavā. Tikai pavisam neliels respondentu skaits uzskata, ka bibliotēka ir vieta, kur ir ērti mācīties. Tā kā ļoti liels skaits respondentu bija vecuma no 51 un vairāk gadu, tad šāds viedoklis ir saprotams (6%), bet neskatoties uz to, pētījuma autore ir pamanījusi, ka daļa no respondentiem apmeklē angļu valodas kursus LNB (sk. 8.1. att.), kas būtībā ir mācīšanās.

8.1. att. Respondentu viedoklis: bibliotēku loma viņu dzīvē

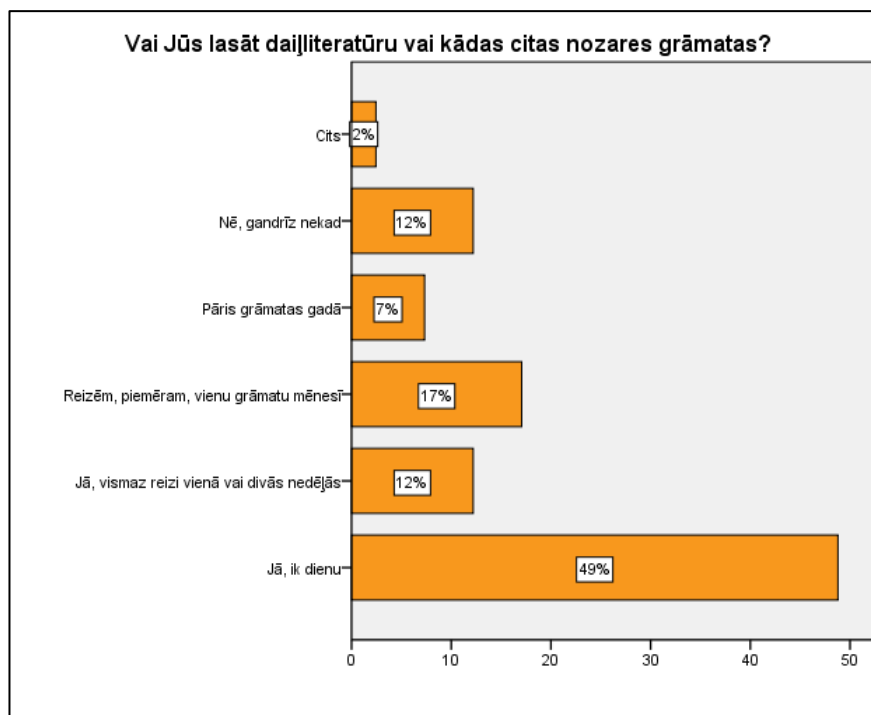
Neredzīgie un vājredzīgie cilvēki dod priekšroku audiogrāmatu klausīšanai, tā 33% respondentu atzīmēja, ka klausās audiogrāmatas (CD), 24% lasa grāmatas redzīgo rakstā, savukārt 11% lasa grāmatu Braila rakstā, 16% izmanto interneta pakalpojumus, 11% izmanto bibliotēkas pakalpojumu – priekšā lasīšanu, tikai 4% respondentu izmanto izdrukas Braila rakstā (sk. 7. piel. 7.1. att.).

Salīdzinot respondentu atbildes, atkarībā no viņu redzes traucējumu veida, tika noskaidrots, ka visi neredzīgie cilvēki, kuri ir piedalījušies aptaujā, ir atzīmējuši, ka klausās audiogrāmatas (CD) (100%), 57% vājredzīgo cilvēku klausās audiogrāmatas (CD), tikai 6% vājredzīgo respondentu izdrukā informāciju Braila rakstā, savukārt to dara tikai 17% neredzīgo cilvēku. Bibliotēkas pakalpojumu – priekšā lasīšanu neredzīgie cilvēki izmanto daudz vairāk (50%), nekā vājredzīgie cilvēki (17%), 34% vājredzīgo cilvēku izmanto interneta pakalpojumus, savukārt to neizmanto 17% neredzīgo cilvēku, 54% vājredzīgo cilvēku izmanto grāmatu krājumu redzīgo rakstā, 83% neredzīgo cilvēku lasa grāmatas Braila rakstā, 11% vājredzīgo cilvēku arī prot lasīt grāmatas Braila rakstā (sk. 7. piel. 7.2. att.).

Daīlliteratūras lasīšanas regularitāte un mīļākais daīlliteratūras žanrs

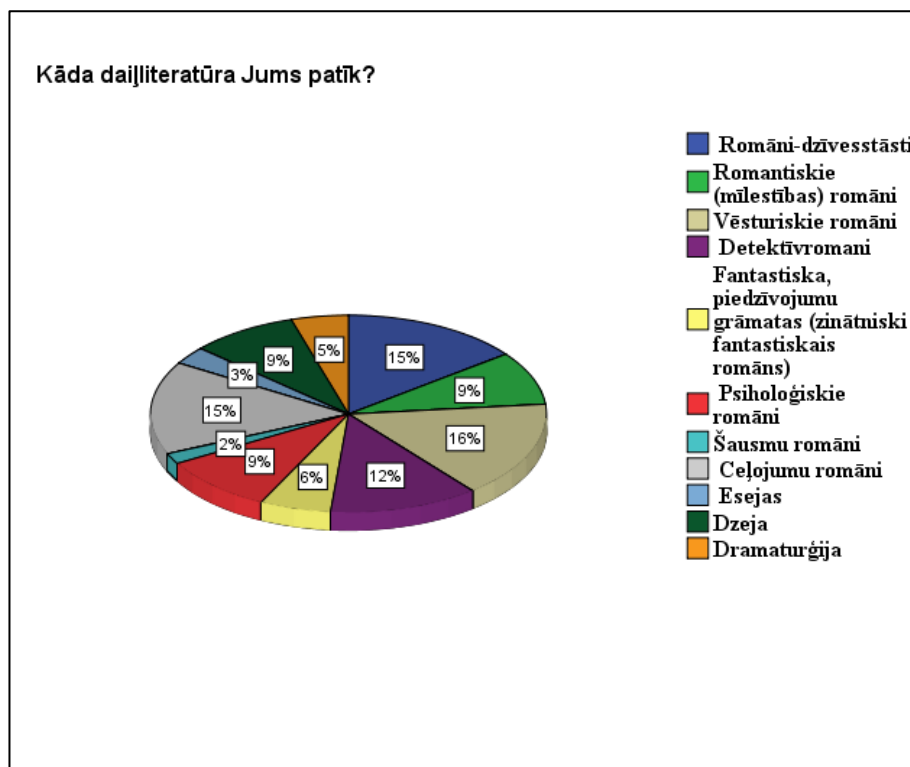
Analizējot lasīšanas regularitāti, var secināt, ka liela daļa neredzīgo un vājredzīgo respondentu ir cilvēki, kuri velta laiku lasīšanai katru dienu, jo no aptaujātajiem respondentiem uz jautājumu par daīlliteratūras, kā arī citu nozaru grāmatu lasīšanu atbildējuši ar „Jā, ik dienu” 49%, 17% aptaujāto respondentu norādījuši, ka lasa reizēm, piemēram, vienu grāmatu mēnesī,

12% respondentu atzina, ka „gandrīz nekad” nav lasījuši daiļliteratūras vai citas nozares grāmatas, savukārt 12% respondentu atzīmēja, ka „Jā, vismaz reizi vienā vai divās nedēļās”, bet savukārt 7% aptaujāto lasa reti, tikai pāris grāmatas gadā. Viens respondents atzīmēja, ka lasa „*ikdienā, bet ļoti maz*” (sk. 8.2. att.).

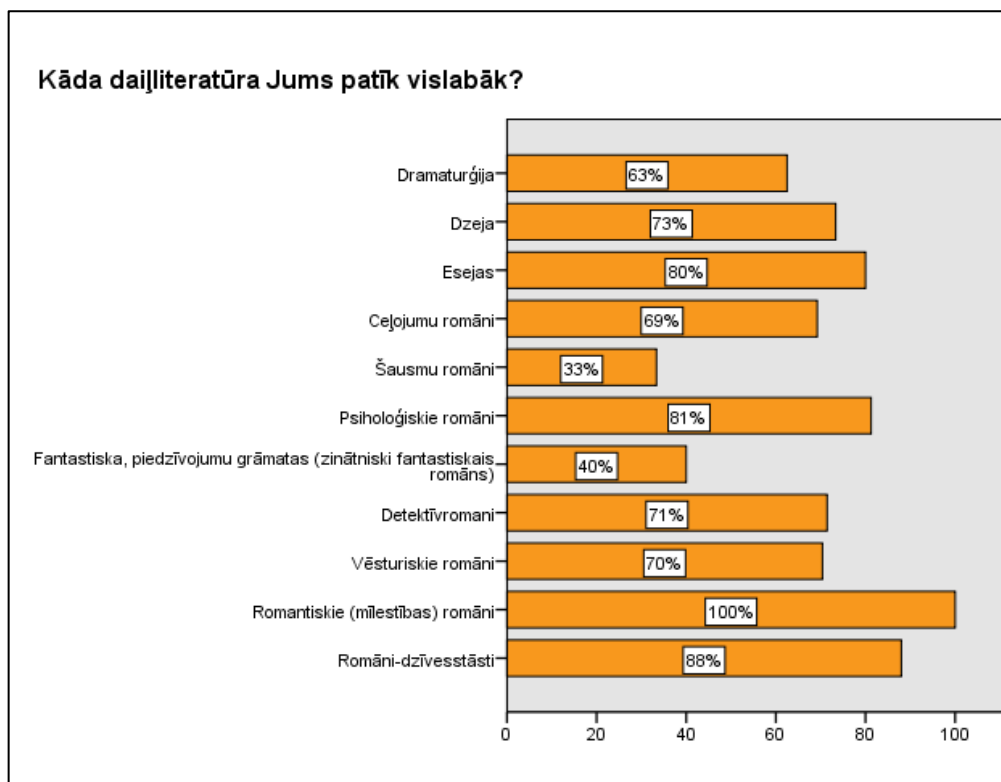
8.2. att. Lasīšanas regularitāte

No anketām var secināt, ka neredzīgiem un vājredzīgiem cilvēkiem vairāk patīk lasīt vēsturiskus romānus (16%), romānus-dzīvesstāstus (15%), ceļojumu romānus (15%), detektīvromānus (12%), romantiskus (mīlestības) romānus (9%), psiholoģiskus romānus (9%), dzeju (9%) fantastiku, piedzīvojumu grāmatas (zinātniski fantastiskus romānus) (6%), dramaturģiju (5%), esejas (3%), šausmu romānus (2%), (sk. 8.3. att.).

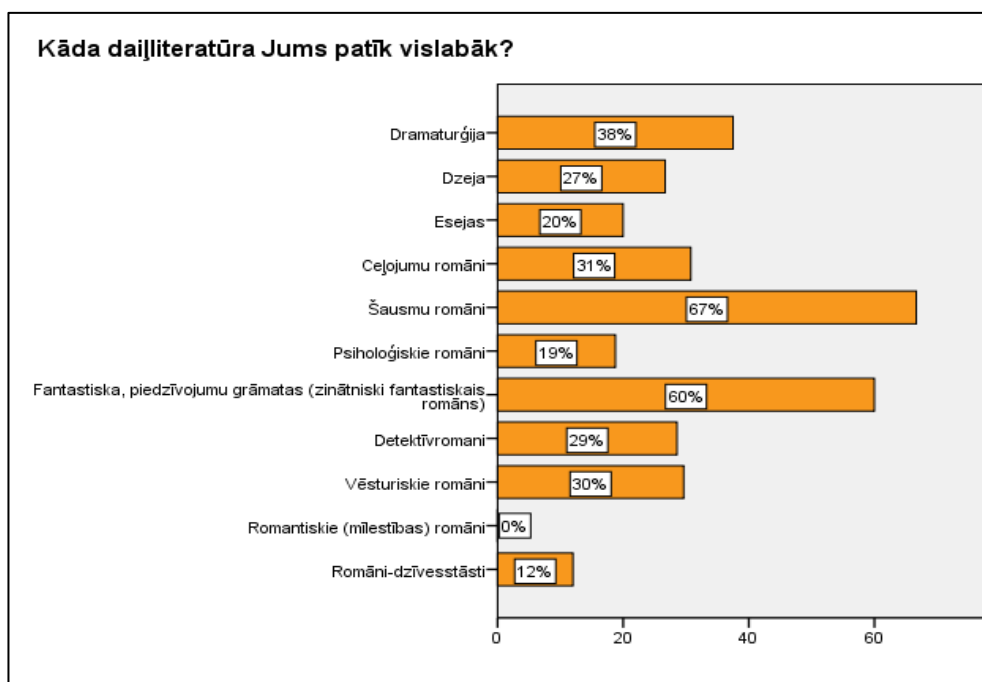

8.3. att. Respondentu izvēlētie žanri

Salīdzinot, kādam žanram priekšroku dod sievietes un kādam vīrieši, aptaujas rezultāti parāda, ka sievietes vairāk lasa romantiskus (mīlestības) romānus, romānus-dzīvesstāstus, psiholoģiskus romānus, esejas, dzejas, detektīvromānus, vēsturiskus romānus un ceļojumu romānus, bet vismazāk - šausmu romānus (sk. 8. 4. att). Savukārt, vīriešiem vairāk patīk lasīt šausmu romānus, fantastiku, piedzīvojumu grāmatas, dramaturģiju, ceļojumu romānus, vēsturiskus romānus, detektīvromānus un dzeju. Kā parādīja aptaujas rezultāti, vīrieši vispār nelasa romantiskus (mīlestības) romānus (sk. 8.5. att.).

8.4. att. Žanri, kuriem dod priekšroku sievietes

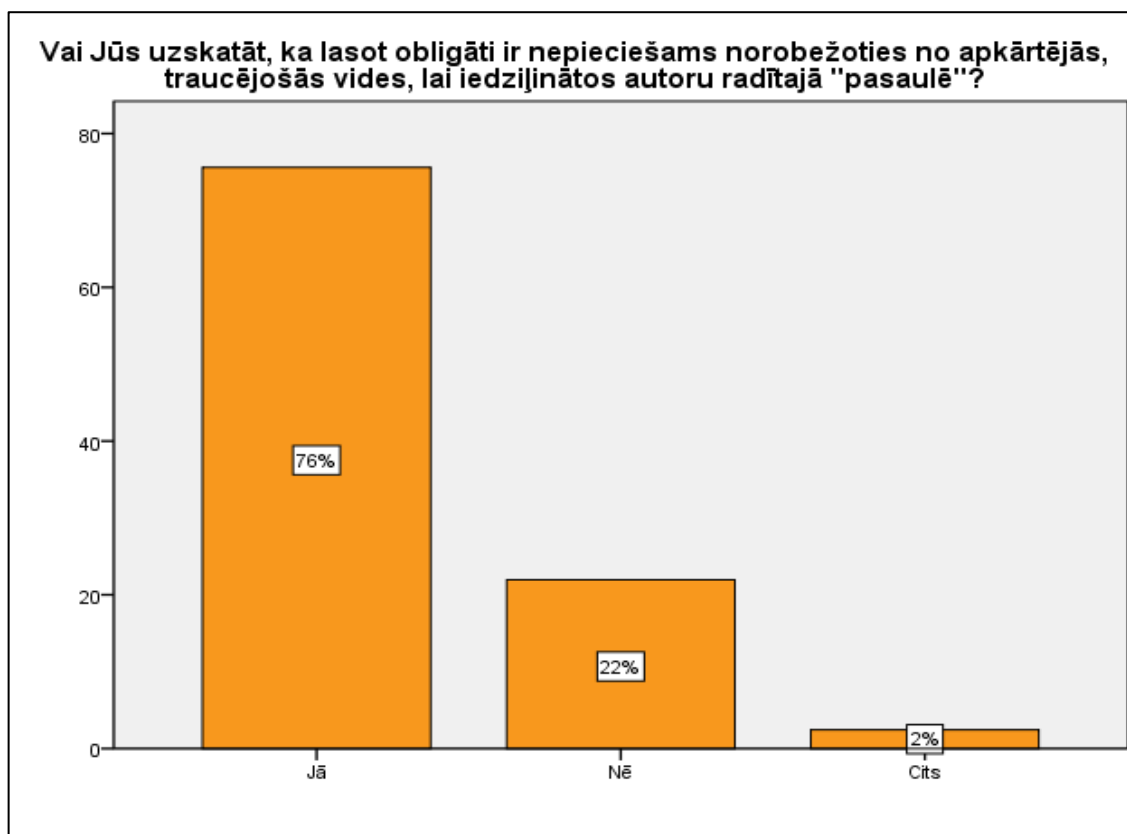
8.5. att. Žanri, kuriem dod priekšroku vīrieši

Lasīšanas vide un iedziļināšana autoru radītajā „pasaulē”

Apkopojot respondentu atbildes par uzdotu jautājumu *Kur Jums vislabprātāk patīk lasīt?* tiek secināts, ka neredzīgiem un vājredzīgiem cilvēkiem vissvarīgākā ir komfortabla vide, lai varētu netraucēti lasīt grāmatas, tas ir mājās, pie rakstāmgalda vai gultā (70%). 12%

apliecināja, ka viņiem patīk lasīt ārpus telpām, piemēram, parkā uz soliņa, atpūšoties pie ezera, tikai 11% respondentu atbildēja, ka bibliotēkā, 5% respondentu atzinuši, ka lasa darba vietā, pusdienu pārtraukuma laikā. Savukārt, viens respondents pie cita varianta atbildēja, ka lasa „autobusā pa ceļam uz mājām – jo ceļš aizņem 4 stundas” (sk. 7. piel. 7.3. att.).

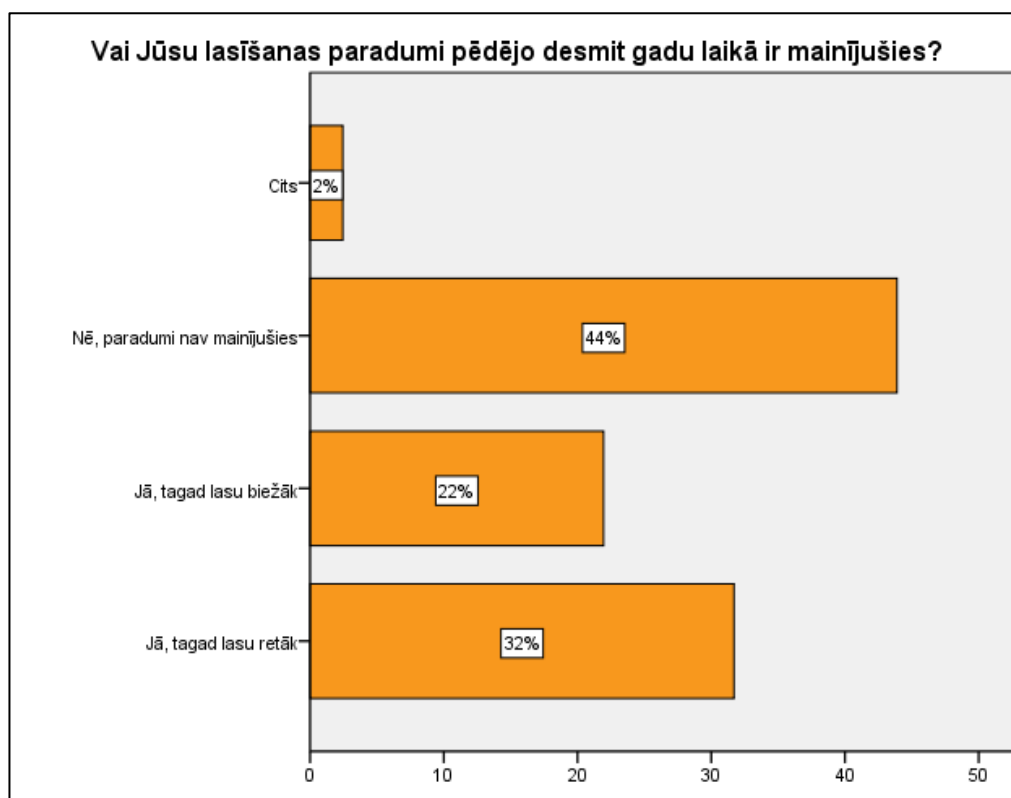
Neredzīgie un vājredzīgie cilvēki uzskata, ka, lai lasītu daiļliteratūru nepieciešams norobežoties no apkārtējās, traucējošās vides un iedziļināties autoru radītajā „pasaulē”, tā uzskata 76% respondentu, 22% uzskata, ka nav nepieciešams norobežoties no apkārtējās, traucējošās vides, lai iedziļinātos teksta saturā, savukārt 2% minēja, ka „vadoties pēc grāmatas satura” (sk. 8.6. att.).

8.6. att. Iedziļināšana autoru radītajā „pasaulē”

Lasīšanas paradumi un lasāmvielas iegūšanas ceļi

Pētījumā laikā tika noskaidrots *Vai Jūsu lasīšanas paradumi pēdējo desmit gadu laikā ir mainījušies?* Kā tika noskaidrots, lielākai daļai respondentu (44%) lasīšanas paradumi nav mainījušies, 32% tagad lasa retāk, 22% tagad lasa biežāk, savukārt 2% respondentu norādīja, ka tagad daudz klausās audiogrāmatas (CD) – nevis lasa grāmatas (sk. 8.7. att.).

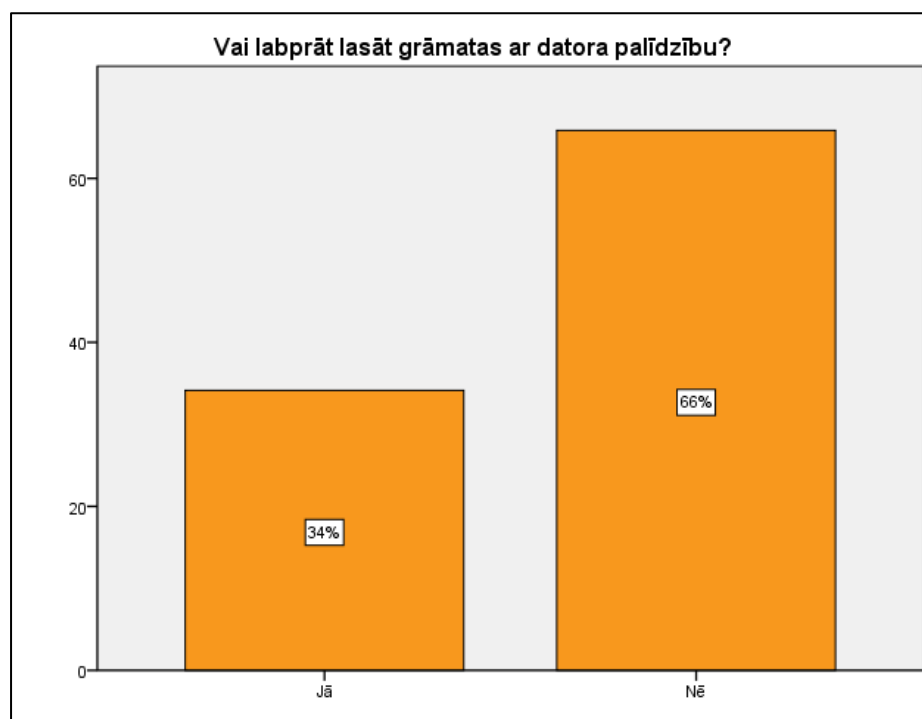

8.7. att. Kā mainījās respondentu lasīšanas paradumi pēdējo desmit gadu laikā

Lielāka daļa respondentu ņem grāmatas bibliotēkā (56%), 20% aizņemas grāmatas no radiem, draugiem un/vai paziņam, savukārt tikai 24% nopērk un/vai lasa interneta vietnēs (sk. 7. piel. 7.4. att.). Savukārt uz jautājumu *Vai labprāt lasāt grāmatas ar datora palīdzību?* tika noskaidrots, ka lielākai daļai cilvēku nepatīk lasīt grāmatas ar datoru palīdzību, bet bija tādi, kuri lasa grāmatas datorā (sk. 8.8. att.).

Ja aptaujas rezultātus salīdzina pa vecuma grupām, izrādās, ka respondenti no 18 līdz 20 gadiem nelabprāt lasa grāmatas digitalizētā veidā (50%), savukārt 50% respondentu lasa grāmatas ar datora palīdzību, vecumā no 21 līdz 30 gadiem vispār nelasa datorā (0%), 83% respondentu vecumā no 31 līdz 40 gadiem lasa datorā, no 41 līdz 50 gadiem to dara 56% respondentu, vecumā no 51 un vairāk arī lasa ar datora palīdzību, bet tikai 15%, turpretī 85% respondentu cienījama vecumā šāds lasīšanas veids nav pieņemams.

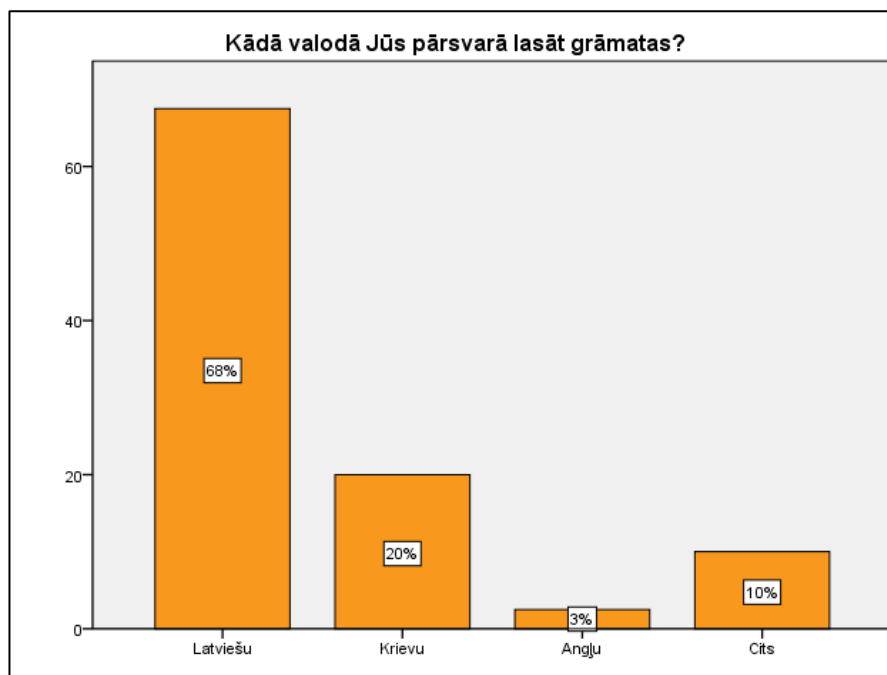
Mūsdienās, kad internets kļuvis par rīku, ar kura palīdzību var iegūt informāciju, tajā var ne tikai izlasīt informāciju, bet ar tā starpniecību var arī iegādāties grāmatas. Vairums respondentu (73%) atzīmēja, ka lejupielādē grāmatas par brīvu, tikai 7% nopērk grāmatas grāmatnīcās, savukārt 20% respondentu lasa grāmatu fragmentus un īsus darbus tīmekļa vietnēs (sk. 7. piel. 7.5. att.).

8.8. att. Grāmatu lasīšana ar datora palīdzību

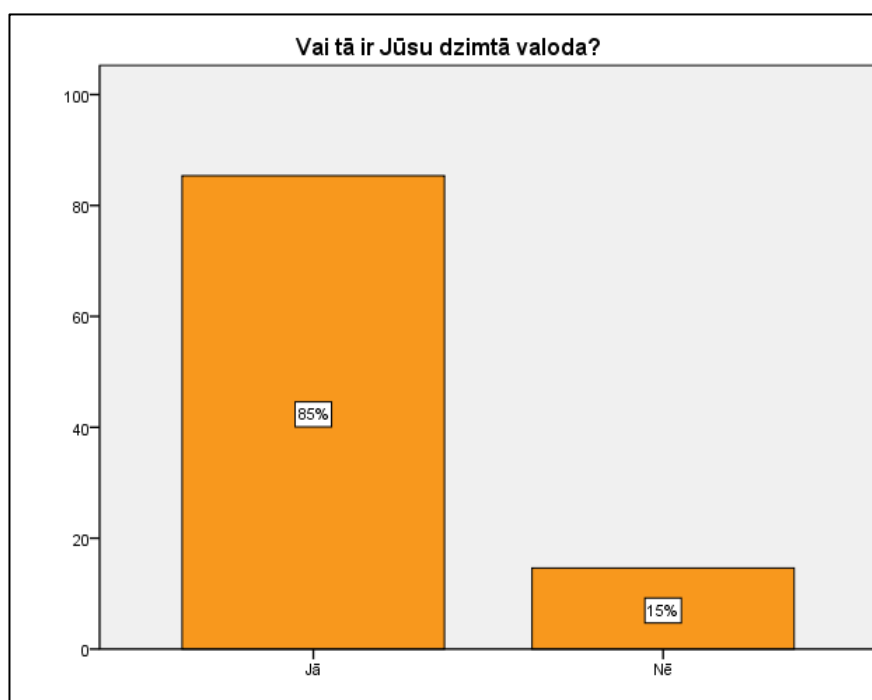
Valodas, kurās respondenti lasa grāmatas

Aptaujas rezultāti rāda, ka 80% respondentu galvenokārt ģimenē runā latviešu valodā, 17% runā krievu valodā, savukārt 2% izmanto abas valodas – gan latviešu, gan krievu. Bet kas saistās ar grāmatu lasīšanu, tad rezultāti rāda, ka lielāka daļa respondentu lasa grāmatas latviešu valodā (68%), 20% krievu valodā, 3% angļu valodā, savukārt 10% procenti atzīmēja citu variantu – 4 respondenti lasa daiļliteratūru bilingvāli – gan latviešu, gan krievu valodās, savukārt viens respondents lasa grāmatas četrās valodās – latviešu, krievu, poļu un vācu valodās (sk. 8.9. att.).

8.9. att. Valodas, kuras pārsvarā respondenti lasa grāmatas

85% respondentu atzīmēja, ka tā ir viņu dzimtā valoda, bet 15% respondentu atzīmēja, ka tā nav viņu dzimtā valoda. Ļoti daudz cilvēki, ar kuriem autore runāja, teica, ka viņu dzimtā valoda ir ne tikai viena, bet vairākas. Tāpēc viņiem ļoti grūti nosaukt konkrēti vienu valodu. Viens respondents teica, ka abas - krievu un latviešu valoda ir dzimtā valoda (sk. 8.10. att.).

8.10. att. Grāmatu lasīšana dzimtajā valodā

Kā galveno iemeslu lasīšanai svešvalodās, respondenti norāda, ka viņiem „labāk patīk lasīt darbus to oriģinālvalodā, jo tulkots daiļdarbs nekad nebūs tik iespaidīgs (18%), 27%

atbildēja, „vēlos uzlabot svešvalodas zināšanas”. 18% respondentu uzskata, ka oriģinālvalodā grāmatās „ir lielāks vārdu krājums, kas bagātina literāro materiālu”. 36% respondentu atzīmēja „cits variants” un norādīja, ka „*patīk lasīt latviešu valodā*”, „*vairāk pieejamas literatūras*”. „*latviešu valodā ir maz komiksu*”, „*abas valodas pārzinu, abās labi uztveru*” (sk. 7. piel. 7.6. att.).

Lasīšanas motīvi un brīvais laiks, lai lasītu grāmatas

Aptauja rāda, ka bibliotēku apmeklētāji min visdažādākos lasīšanas motīvus. Respondentu lasīšanas motīvi ir ļoti dažādi, tā lielāka daļa atzīmēja, ka lasa vaļaspriekam (46%), 17% mācību vajadzībām, 30% izglītojošu zinātnisko literatūru, 6% respondentu atbildēja, ka „*atslodzei*”, „*Informācijas iegūšanai*”, „*meklēt atbildes, risinājumus dzīves situācijai*”, „*lasīšana ir mana dzīves nepieciešamība*”, citam lasīšana nozīmē „*emocijas, adrenalīns*” (sk. 7. piel. 7.7. att.).

Uz jautājumu *Vai Jums ir brīvais laiks, lai lasītu grāmatas?* lielāka daļa, 78% respondentu atzīmēja, ka viņiem ir brīvais laiks, lai lasītu grāmatas, savukārt 12% respondentiem nav brīva laika, lai veltītu laiku lasīšanai, savukārt 10% respondentu atbildēja, ka ir „*maz brīva laika*”, „*reti*”, „*atrodas*”, „*dažreiz*” (sk. 7. piel. 7.8. att.).

8.2. Bibliotēkāju interviju analīze – viedoklis par lasīšanas paradumiem lasītāju vidū

Bibliotēka, kā socializācijas vieta

Bibliotēkāju skatījumā, atbildot uz autores uzdoto jautājumu: *Vai bibliotēka ir vieta, kur cilvēki ar redzes traucējumiem pavada laiku satiekoties ar draugiem, lasot grāmatas, žurnālus, piedalās viņiem domātos pasākumos?* tika saņemtas pozitīvas atbildes. Viena no LNB respondentiem (Nr.1), kura vēlējas palikt anonīma ir atbildējusi, ka: „*Jā, cilvēki ar redzes traucējumiem šeit tiek ar draugiem, lasa grāmatas un žurnālus, kā arī apmeklē apmācības un pasākumus.*” Tāpat respondente minēja, ka 2016. gadā LNB notika cilvēku ar redzes traucējumiem fotogrāfiju izstāde. Kā respondente minēja:

Viens no šādiem pasākumiem bija foto izstādes „Pasaule mūsu acīm” atklāšana Latvijas Nacionālajā bibliotēkā (2016. gadā), kuras radās, Rīgas Vājredzīgo un Neredzīgo „Redzi mani” sadarbojoties ar Latvijas Neredzīgo biedrības Rīgas pilsētas organizāciju un foto klubu „Rīga”. Šajā izstādē varēja apskatīt 50 labākās cilvēku ar redzes traucējumiem radītās fotogrāfijas, kā arī nobalsot par labāko. Pirmo trīs vietu uzvarētāji tika apbalvoti īpašā ceremonijā LNB.

Savukārt cita respondente (Nr.2) no LNB ir atbildējusi, ka bibliotēku apmeklē no neredzīgajiem un vājredzīgajiem tikai tie, kuri ir aktīvākie un kuri var droši pārvietoties, tie arī pulcējas grupiņās. Šeit var piekrist respondentei, jo ir neredzīgi cilvēki, kuriem nav bail iziet

no mājām, viņi ļoti viegli paši pārvietojas pa pilsētu, bibliotēku. Tāpat ir gan neredzīgie, gan vājredzīgie, kuri ir ļoti aktīvi un visur grib piedalīties. Arī respondente (Nr.3) no LNB norādījusi, ka cilvēki satiekas bibliotēkā, lai izlasītu grāmatu vai žurnālu, un pēc tam to kopā grupā pārrunātu. Savukārt cita respondente (Nr.4) ir atbildējusi, ka „*vājredzīgie šeit satiekas, lai lasītu grāmatas*”.

LNERB respondente no Daugavpils filiālbibliotēkas Jana Šlapaka deva izvērstāku atbildi:

Kā liecina iepriekš veiktās lasītāju aptaujas, bibliotēka veic ļoti svarīgu saskarsmes centra funkciju – lasītāji ar redzes traucējumiem labprāt komunicē ar bibliotēkas darbiniekiem un citiem bibliotēkā satiktajiem paziņām, kā arī aktīvi apmeklē pasākumus, uzsverot, ka tie sniedz papildu saskarsmes iespēju. Ārpus pasākumiem lasītāji bibliotēkā parasti pavada vairāk laika, lasot uz vietas periodiskos izdevumus (tostarp izmantojot bibliotēkā pieejamās palielināšanas iekārtas), izmantojot datorus un interneta pieslēgumu...

Tāpat J. Šlapaka minēja, kā reizēm cilvēki satiekas bibliotēkā uz kolektīvās preses priekšā lasīšanu. Arī Ilona Laicāne no Balvu filiālbibliotēkas minēja, ka cilvēki „*savu brīvo laiku labprāt pavada bibliotēkā, kur satiek savus domubiedrus*”.

Visās šajās atbildēs var saskatīt līdzību ar lietošanas un gandarījuma teoriju, jo teorija skaidro to, ka cilvēki socializējas, viņiem ir vēlme satikties ar jauniem draugiem un uzturēt attiecības ar citiem cilvēkiem. Sociālās vajadzības tiek apmierinātas, ja ir izveidots sociālais kontakts ar citiem cilvēkiem, kuriem ir līdzīgas intereses.

Daiļliterāras žanri un iecienītākā pašmāju un ārzemju literatūra

LNB un LNERB respondentiem sniedza ļoti līdzīgas atbildes uz jautājumu – *Kādu žanru daiļliteratūru šobrīd vairāk pieprasa?* LNB respondenti minēja, ka lietotāji lasa gan dzīvesstāstus, gan dzejas grāmatas, biogrāfisko literatūru par cilvēkiem ar redzes traucējumiem, prozu – stāstus, romānus, latviešu tautas pasakas, kā arī klausās pasakas. Visi respondenti minēja, ka ar daiļliteratūru šie cilvēki noteikti neaprobežojas un labprāt pieprasa grāmatas par uzņēmējdarbību, psiholoģiju, dārza kopšanu, folkloru, gan arī materiālus par vēsturi. LNB respondenti atzīmē, ka LNB ir daudz audiogrāmatu, kuras pārsvara klausās lietotāji.

Savukārt LNERB respondenti minēja, ka vairāk pieprasa romānus, dzīvesstāstus, vēsturiskus romānus, detektīvromānus, romantiskus romānus. J. Šlapaka atbildēja, ka: „*Vispieprasītākie daiļliterāras žanri mūsu (Daugavpils) filiālbibliotēkā pašlaik ir mīlas romāni, kriminālromāni un ģimenes sāgas; diezgan populāri ir arī vēsturiskie romāni, piedzīvojumu romāni, dzīvesstāsti, dzeja*”. I. Laicāne atbildēja, ka: „*Lasītāji dalās divās kategorijās: Vīrieši, kuri vairāk grib detektīvus un vēsturi. Sievietes vairāk izvēlās sadzīves romānus un, protams, mīlas stāstus. Vēl liela nozīme ir grāmatu reklāmām pa TV, radio utt. –*

cilvēki dzird, un nāk jautāt par jaunumiem". LNerB respondente, kura vēlējas palikt anonīma atbildēja, ka pieprasa dažādus romānus, bet ne šausmu romānus. Divi intervējamie ir norādījuši, ka lietotāji pieprasa ceļojumu aprakstus.

No respondentiem tika noskaidrots, kāda literatūra ir vairāk pieprasīta: *Ko vairāk pieprasa – pašmāju literatūru vai ārzemju literatūru?* No LNB visi respondenti ir minējuši, ka lietotāji lasa gan pašmāju literatūru, gan ārzemju, bet tomēr dod priekšroku grāmatām latviešu valodā. Viena no respondentiem atbildēja, ka „*vienlīdzīgi gan latviešu, gan ārzemju literatūru, bet pārsvarā rakstītu vai tulkotu latviešu valodā*”.

Arī no LNerB respondenti ir minējuši, ka cilvēki ar redzes problēmām lasa gan pašmāju literatūru, gan ārzemju autoru darbus. Jana Šlapaka minēja, ka:

Vecāka gadagājuma lasītāji, atkarībā no dzimtās valodas, priekšroku dod latviešu vai krievu oriģinālliteratūrai, tomēr pārsvarā lasītājiem svarīgākais grāmatu izvēles kritērijs ir žanrs, autors, diktors (audiogrāmatu gadījumā). Pagaidām vairāk pieprasīta ir literatūra krievu valodā, jo lasītāji izvēlas lasīt savā dzimtajā valodā.

Šeit jāuzsver, ka Daugavpils ir daudznacionāla pilsēta. Procentuāli krievvalodīgo iedzīvotāju (50,5%) ir nedaudz vairāk (Daugavpils.lv, 2017). Savukārt, Balvos grāmatas lasa latviešu valodā, bet ir arī izņēmumi. Cilvēki pārsvarā lasa grāmatas, kuras ir aktuālas un jaunākas grāmatas, kuras izdotas grāmatu izdevniecībās. Bet neskatoties uz to, ka iznāk jauna literatūra, cilvēki „*vēlās vēlreiz pārlasīt “pašmāju klasiku”*”.

Latviešu oriģinālliteratūra

LNB bibliotekāri, atbildot uz jautājumu: *Kāda latviešu oriģinālliteratūra ir visvairāk pieprasīta?* ir minējuši, ka visvairāk pieprasīti ir jaunākie romāni, piemēram, Noras Ikstenas „*Mātes piens*”. Cilvēki lasa latviešu tautas pasakas, pieprasa dažādus romānus, autobiogrāfijas, dzīvesstāstus. Viena no respondentiem (Nr.3) atbildēja, ka visvairāk pieprasīti ir „*biogrāfiskie romāni, par ievērojamiem, populāriem skatuves māksliniekiem*”. Savukārt, cita respondente (Nr.4) ir atbildējusi, ka viņai lietotāji neko nav prasījuši no daiļliteratūras. Tāpēc uz šo jautājumu viņai nebija atbildes un viņa nezināja, ko cilvēki lasa vai klausās.

Savukārt, LNerB respondenti ir minējuši, ka lietotāji pieprasa gan detektīvromānus, gan sadzīves romānus, gan ceļojumu romānus, gan dzīvesstāstus. Savukārt, Ilona Laicāne atbildēja, ka: „*prasīt jau prasa pilnīgi visu, bet bibliotēkas iespējas ir ierobežotas*”. Viena no respondentiem (Nr.2) minēja, ka: „*Šobrīd populāras ir Latvijas vēstures romānu sērija “Mēs. Latvija, XX gadsimts”*”. Neskatoties uz to, ka cilvēki lasa jaunāko literatūru, un tāda veidā iepazīstās ar grāmatām, kuras raksta mūsdienu latviešu autori, tomēr cilvēki atgriežas pie latviešu klasikas, tā piemēram, Jana Šlapaka atbildēja, ka:

Ļoti iecienīti ir trimdas latviešu autoru (G. Janovskis, I. Grebзде, A. Eglītis, J. Klīdzējs u.c.) un klasiķu (R. Blaumanis, A. Upīts u.c.) darbi. Pieprasīta ir arī mūsdienu oriģinālliteratūra (ģimenes sāgas, dzīvesstāsti, detektīvromāni), tomēr tās izvēli ļoti būtiski ietekmē žanrs un autora rakstības stils.

Audiogrāmatas (CD) un valodas, kurās tās klausās

Respondentiem tika uzdots jautājums – *Pēc Jūsu novērojumiem cilvēki vairāk dod priekšroku lasīt Braila rakstā vai klausīties audiogrāmatu?* LNB respondenti ir atbildējuši, ka LNB nav grāmatu Braila rakstā, tāpēc LNB lietotāji klausās tikai audiogrāmatas. Tā respondente (Nr.4) atbildēja, ka: „*Mums nav pieejama literatūra Braila rakstā, bet piedāvājam audiogrāmatas*”. Tomēr viena no respondentēm (Nr.2) minēja, ka pēc viņas novērojumiem, neredzīgie un vājredzīgie lietotāji vairāk apmeklē LNB, lai viņiem palasītu priekšā presi vai grāmatas. LNB ir audiovizuālā lasītava, kur cilvēki var paklausīties vai paskatīties filmas, koncertierakstus.

Tāpat LNerB visi respondenti ir atbildējuši, ka lasītāji dod priekšroku audiogrāmatām. Ilona Laicāne norādīja, ka: „*pārsvārā klausās audiogrāmatas, jo ir daudz lielāks piedāvājums satūra ziņā*”, tomēr ir viena lasītāju daļa, kura dod priekšroku lasīt grāmatas Braila rakstā. Arī Jana Šlapaka minēja, ka vairāk klausās audiogrāmatas, tomēr viņa atzīmēja, ka iemesli ir ļoti dažādi, kāpēc cilvēki izvēlas audiogrāmatas: „*viens no būtiskākajiem – nespēja apgūt Braila rakstu*”.

Respondenti no LNB, atbildot uz jautājumu – *Kādās valodās pārsvārā klausās audiogrāmatas?* ir minējuši, ka neredzīgie un vājredzīgie klausās audiogrāmatas vairāk latviešu valodā, bet bija respondenti, kuri nevarēja sniegt atbildi uz šo jautājumu.

Arī no LNerB respondentu saņemtajām atbildēm, var redzēt, ka cilvēki pārsvara klausās audiogrāmatas latviešu valodā. Savukārt, cilvēkiem izvēlē galvenā nav valoda, bet gan lasāmvielas saturs. Tā atbildēja I. Laicāne: „*Bet, ja ir laba un interesanta grāmata, tad latviešu tautības cilvēki nebaidās ņemt un klausīties grāmatas krieviski un otrādi*”. Tāpat respondenti ir atzinuši, ka neredzīgie un vājredzīgie mazāk klausās audiogrāmatas krievu valodā un neklausās angļu valodā. Tomēr Daugavpils filiālbibliotēkas respondente Jana Šlapaka atbildēja, ka cilvēki klausās audiogrāmatas proporcionāli līdzīgi – gan latviešu, gan krievu valodās.

Valodas, kurās bibliotēkas lietotāji lasa grāmatas Braila rakstā

Tāpat bija respondenti no LNB, kuri nevarēja sniegt atbildi uz jautājumu – *Kādās valodās pārsvārā lasa grāmatas Braila rakstā?* Viena no respondentiem (Nr.4) atbildēja, ka LNB nav grāmatas Braila rakstā. Savukārt, visi respondenti no LNerB ir varējuši sniegt šādu informāciju, jo LNerB ir speciāla bibliotēka, kura apkalpo neredzīgos un vājredzīgos cilvēkus, un kurā ir paredzēts krājums Braila rakstā. Pārsvara visi minēja, ka cilvēki ar redzes

traucējumiem lasa latviešu valodā. Tomēr respondente no Daugavpils filiālbibliotēkas minēja, ka grāmatas Braila rakstā pārsvarā lasa krievu valodā.

Tehniskie palīgīdzekļi

Respondentiem tika jautāts – *Kādi tehniskie palīgīdzekļi pieejami lasītavā?* Respondenti no LNB ir minējuši, ka ir pieejamā lasāmā mašīna, digitālā lupa, 2 stacionāras palielināmās lupas, Braila raksta rakstāmmašīna (drukātājs) un dators ar runas sintēzes programmu, Braila raksta tulkotājs, Braila raksta printeris, 4 speciālie datori, skeneri ar balss sintēzes programmu, ekrānlasošās datorprogrammas, skeneri ar teksta atpazīšanu, datorpeles ar skeneriem. Arī LNB respondenti sniedza līdzīgas atbildes, norādot, ka bibliotēkās ir pieejami 2 datori ar programmām Zoomtex un Jaws, cietais disks ar audiogrāmatu ierakstiem, viens dators ar Brailu rindu, viena multiiekārta, ekrānlupa. Balvos, piemēram, ir pieejama telelupa, palielināšanas iekārta TOPAZ (tā pamatā ir galda lupa, ar kuras palīdzību ir iespējams labāk izlasīt drukātos un elektroniskos tekstus, kā arī tiek atvieglota attēlu un nelielu priekšmetu aplūkošana). Piemēram, respondente no Daugavpils filiālbibliotēkas minēja par palielināšanas iekārtu – elektronisko video lupu.

Auditorijas vecums un darbs ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem

No respondentiem tika noskaidrots, ka pārsvara bibliotēku apmeklē neredzīgie un vājredzīgie cilvēki vecumā no 50 un vecāki, viena no LNB respondentēm (Nr.2) atbildēja, ka dažiem no viņiem līdzī nāk bērni. LNB apmeklē arī neredzīgie un vājredzīgie vecumā no 40 līdz 70 gadiem. Arī respondenti no LNB atbildēja, ka bibliotēku pārsvarā apmeklē lasītāji virs 40 gadiem, piemēram, Balvu filiālbibliotēkā tie ir lasītāji no 45 līdz 65 gadiem, arī Daugavpils filiālbibliotēkas lietotāji iekļaujas vecuma grupā no 40 gadiem. Savukārt cita respondente (Nr.3) no X filiālbibliotēkas ir atbildējusi, ka pamata lietotāji ir pensionāri.

Tika saņemtas ļoti dažādas atbildes uz jautājumu: *Kādas grūtības Jums sagādā darbs ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem?* Visiem bibliotekāriem, kuri strādā ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem, nesagādā nekādas grūtības apkalpot šos cilvēkus. Tomēr neapšaubāmi, šiem cilvēkiem jāvelta lielāka uzmanība, jāseko, lai cilvēks ne pret ko neatduras, jāpalīdz ar tehnikas izmantošanu un tamlīdzīgi. Piemēram, viena no LNB respondentiem (Nr.2) atbildēja, ka „*Ja nenāk līdzī pavadonis, tad darbiniekiem jāvelta uzmanība tikai šim vienam cilvēkam*”. Savukārt, cita respondente (Nr.3) atbildēja, ka lai strādātu ar neredzīgajiem cilvēkiem ir nepieciešama pacietība un izpratne un, ka ne vienmēr darbinieki prot veikli apieties ar tehniku, kura ir paredzēta tieši neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem. Bija arī atbildes, ka darbinieki neredz nekādu atšķirību darbā ar cilvēkiem, kuriem ir redzes traucējumi un cilvēkiem, kuriem nav nekādu redzes problēmu.

Arī no LNERB saņemtajām atbildēm var secināt, ka bibliotekāriem nemaz nesagādā grūtības strādāt ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem. Daži ir minējuši, ka viņiem ir liela pieredze, tāpēc viņi nesajūt grūtības darbā ar šiem cilvēkiem. Tomēr J. Šlapaka atbildēja, ka: „darbs ar neredzīgiem un vājredzīgiem cilvēkiem noteikti rada papildu psiholoģisko slodzi un prasa augstas empātijas spējas”. Tomēr respondente minēja nevis grūtības, kas saistās ar lietotāju apkalpošanu, bet gan to, ka bibliotēkā ir nepietiekami liels krājums, kurš sastāv no audiogrāmatām. Respondente min to ka:

Tomēr kā lielāko problēmu bibliotekārajā darbā jāmin nepietiekams audiogrāmatu daudzums (īpaši krievu valodā) – ņemot vērā to, ka lasītāji ar redzes traucējumiem, īpaši vecāka gadagājuma cilvēki un nestrādājošie, ļoti daudz lasa, pašlaik pieejamais krājums audioformātā nespēj apmierināt viņu vajadzības un intereses.

Secinājumi

Svarīgu sociālo funkciju realizē Latvijas Neredzīgo bibliotēka ar filiālēm, nodrošinot ar pieejamiem informācijas nesējiem (Braila raksta izdevumi, audiogrāmatas un citiem materiāliem) redzes invalīdus – neredzīgos un vājredzīgos visā valsts teritorijā. Latvijas Neredzīgo bibliotēka ar filiālēm ir vienīga specializēta bibliotēka Latvijā, kas var nodrošināt bibliotēkas lietotājus ar visiem nepieciešamiem krājumiem un iekārtam. Tādēļ Latvijas Nacionālā bibliotēkā nav grāmatu Braila rakstā. Maģistra darba autore uzskata, ka tik mazā valstī, kā Latvija, viena bibliotēka spēj nodrošināt neredzīgiem un vājredzīgiem cilvēkiem nepieciešamo krājumu. Pie tam LNB nevar izsniegt uz mājām grāmatas, piemēram, lasot grāmatu Braila rakstā ir vajadzīgs liels laiks, ar vienu mēnesi nepietiek, lai izlasītu grāmatu Braila rakstā, neredzīgam, un, kā parādīja pētījums, pat vājredzīgam cilvēkam vajag komfortablu vidi, attiecīgi tās ir mājās, lai izlasītu grāmatu Braila rakstā.

DISKUSIJA

Latvijas un ārzemju pētījumi rāda, ka pētniekiem, pētot neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumus jābūt gataviem atrasties bibliotēkā un veikt klātienē intervijas (*face-to-face*), jautājumu uzdošanai izmantojot iepriekš sagatavotu anketu. Vislabāk to veikt kopā ar asistentiem, jo vienam ir ļoti grūti aptaujāt respondentus. Daudzi cilvēki grib pārrunāties par dzīvi. Un ja, bibliotēkā šajā laikā atrodas vēl cilvēki, ir pašsaprotami, ka viņi negaidīs, kad pētnieks atbrīvosies, tā daudzi lasītāji, kas ir potenciālie respondenti nesagaida, savu kārtu, kā arī viņi nav ieinteresēti anketu aizpildīšanā, jo cilvēkiem mūsdienās uzdod pārāk daudz jautājumus, kuri būtībā neko nemaina viņu dzīvē, tādēļ daudzi cilvēki izvairās no dažādu anketu pildīšanas un vienkārši aiziet prom.

Ārzemēs veiktie pētījumi parāda, ka neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem lasīšana ir ļoti svarīga. Arī autore noskaidroja, ka lasīšanai ir ļoti liela loma cilvēku dzīvē. Daudzi no respondentiem tikai tagad, kad zaudējuši redzi ir sapratuši, ka lasīt grāmatas ir ļoti liela bagātība, kuru nenovērtē, kad redze ir normāla – skaidru un asu attēlu var saskatīt gan tuvumā, gan tālumā.

Maģistra darba anketēšanas rezultāti rāda, ka lasīšana sagādā cilvēkiem baudu, prieku, rosina dažādas emocijas, palīdz atbildēt uz jautājumiem, ko skaidro lietošanas un gandarījuma teorija, kā arī hermeneitikas-fenomenoloģijas teorija, tāpēc arī šīs teorijas ir ņemtas par pamatu, lai izskaidrotu neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumus.

Lietošanas un gandarījuma teorijas galvenais jautājums: kāpēc cilvēki lieto un izmanto medijus, vai pārfrazējot pētījuma kontekstā - kāpēc cilvēki lieto un lasa grāmatas, ļauj atbildēt viennozīmīgi, tāpēc, ka lasīšana uz brīdi palīdz novērsties no reālas dzīves un iegrimt varoņu dzīvē, kur var atrast atbildes uz sev aktuāliem jautājumiem. Pētījumi, kuri tika analizēti nodaļā „Lasīšanas nozīme cilvēka dzīvē” rāda, ka pētnieki no dažādām universitātēm ir spējusi pierādīt, ka tieši daiļliteratūra palīdz cilvēkiem uzvārēt savas hroniskas sāpēs. Nevienas citas nozares grāmata, - tikai daiļliteratūra spēj cilvēkam dāvēt tādu „niršanas” efekta izjūtu, kad cilvēks pilnībā iztēlojas sevi varoņa vietā. Tāda veidā cilvēks saņem grāmatas lasīšanas terapeitisko efektu, kurš ārstē cilvēka psiholoģisko stāvokli.

Ārzemēs pētāmo neredzīgo un vājredzīgo cilvēku ir daudz vairāk, jo arī valstis ir lielākas. Attiecīgi tur sastopams lielāks skaits cilvēku ar redzes traucējumiem, iespējams iegūt daudz vairāk datu, nekā mazā valstī.

Darba autore apkopojā līdzīgas atbildes gan no bibliotēku lasītāju puses, gan no bibliotēkas darbinieku puses. Abu pušu viedokļi sakrīta, piemēram, jautājumā par daiļliteratūras

izvēli, - cilvēkiem patīk lasīt pasakas, latviešu klasiku, gan mūsdienu latviešu daiļliteratūru, romantiskus (mīlestības) romānus, visvairāk tie lasa vēsturiskus romānus, romānus-dzīvesstāstus, detektīvromānus, piedzīvojumu romānus, dzeju.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Maģistra darba autore pētījuma sākumā izvirzīja uzdevumus, kurus īstenoja – sameklējot atbilstošas teorijas, kuras tika pielietotas šajā darbā - filozofiskā teorija – hermeneitikas-fenomenoloģijas un vidēja līmeņa saskarnozare teorija. Lietošanas un gandarījuma teorija, izmantota lasīšanas paradumu pētījumā, jo teorijas skaidro to, kā cilvēki iegūst baudu, atputu, estētisko baudījumu, meklē atbildes uz svarīgiem jautājumiem grāmatu lasīšanas laikā.

Sameklējot atbilstošus ārzemju pētījumus, tika aprakstīts, veids kādā lasīšana ietekmē cilvēku dzīvi. Pētījumi parādīja, ka lasīšanu var nosaukt par ārējo psiholoģisko aspektu, jeb par katra cilvēka personīgo psihologu, kurš palīdz jebkurā situācijā. Daži pētnieki ir pārliecināti, ka ne visa veida un žanra daiļliteratūra spēj uzlabot cilvēka labsajūtu, bet to noteikti spēj klasiskā daiļliteratūra.

Analizētā zinātniskā literatūra ļāva noskaidrot, ka redzes traucējumus iedala divās grupās: stipri redzes bojājumi (aklums) un vāja redze. Cilvēki ar stipriem redzes bojājumiem (neredzīgie) bieži ir atkarīgi no Braila raksta, datora ar ekrānu-lasošajām programmām un baltā spieķa. Savukārt, cilvēkiem ar vāju redzi (vājredzīgajiem) gan ar stiprām brillu lecām, gan ar palielināmā stikla palīdzību ir iespēja lasīt patstāvīgi un orientēties apkārtējā vidē.

Cilvēku redze ir viņu bagātība, kura jāsaudzē, bet ir ļoti daudz faktoru, kas neļauj visiem cilvēkiem saglabāt perfektu redzi visu mūžu.

Cilvēki, kuri ir zaudējuši redzi, diemžēl bieži nevar to atgūt. Ne ārsti, ne tuvinieki nevar to atdot vai uzlabot, bet viņi var atvieglot šo cilvēku dzīvi, mēģinot padarīt pilnvērtīgāku un daudzpusīgāku, palīdzēt adaptēties sabiedrībā, un tas ir visas sabiedrības uzdevums. Vairāku pasaules valstu uzņēmumi piedāvā speciālas ierīces neredzīgiem un vājredzīgiem cilvēkiem, kas spēj padarīt viņu dzīvi ērtāku un, iespējams, laimīgāku. Pateicoties dažādām mūsdienās izstrādātām ierīcēm, redzes invalīdiem pilnībā ir pieejami datori, planšetdatori un skārienjūtīgie telefoni. Katru gadu parādās jaunu ierīču koncepti, kuri paredz neredzīgo un vājredzīgo cilvēku dzīves kvalitātes uzlabošanu. Piemēram, Latvijas Neredzīgo bibliotēkā trūkst mūsdienīgs tehniskais nodrošinājums (lai gan bibliotēkai to ļoti vajag), ko savā maģistra darbā uzsvēra S. Kokoreviča. Arī šī darba ietvaros, pētot Ministru kabineta noteikumus Nr. 1472 „*Kārtība, kādā Latvijas Neredzīgo biedrība un Latvijas Nedzirdīgo savienība sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un nodrošina tehniskos palīgīdzekļus – tiftotehniku un surdotehniku*” darba autore nonāca pie secinājuma, ka noteikumos minētais tehniskais aprīkojums, kurš ir paredzēts

neredzīgajiem un vājredzīgajiem, ir novecojis, un būtu laiks to nomainīt ar mūsdienu situācijai atbilstošu aprīkojumu.

Latvijā šobrīd bibliotēkās nav pieejami vairāki lasīšanas rīki, kuri tika analizēti šajā darbā, bet, kuri būtu vajadzīgi neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem, piemēram, lasīšanas ierīci „Anagraphs” (ko var savienot ar jebkuru e-grāmatu vai personālo datoru, izmantojot rezistentu sensoru ekrānu, lai izveidotu Braila punktus ar vaska palīdzību), lasīšanas ierīci „HandSight” (ar šīs ierīces palīdzību, neredzīgie cilvēki var lasīt grāmatas, žurnālus un laikrakstus, un daudz ko citu, neizmantojot Braila sistēmu. Šo ierīci uzliek uz rādītājpirkstu, ar kuru cilvēks skar lasāmo rindu), plaukstdators „BrailleNote Touch” (sniedz vājredzīgajiem un neredzīgajiem cilvēkiem iespēju izmantot jebkuru parastu tekstu vai grāmatu, kura nav Braila rakstā), Braila planšete „insideONE” (taktila Braila planšete).

Pētījums „*Neredzīgo un vājredzīgo pieaugušo cilvēku lasīšanas ietekmes novērtējums*” (*Assessing the Impact of Reading for Blind and Partially Sighted Adults*) (Creaser; Spacey, 2012) paradīja, ka daudziem cilvēkiem ar redzes traucējumiem, nespēja lasīt radītu destabilizējošo tukšumu viņu dzīvē. Arī maģistra darba dati atklāj, ka cilvēki nespēj dzīvot bez lasīšanas. Piemēram, viens respondents minēja, ka „*lasīšana ir liela laime un vērtība. To var novērtēt, kad vairs nav acu gaismas*”. Cits minēja, ka „*tā ir svarīga dzīves sastāvdaļa*”. Jo lasīšana sagādā viņiem baudu, prieku, atpūtu, zināšanu ieguvī, prāta trenēšanu, un ja tiks atņemta iespējas lasīt, tās trūkums padarīs šo cilvēku dzīvi tukšu. Pēc autore domām, lasīšana ir kā gaiss, kuru atņemot, cilvēks nebūs spējīgs ne elpot, ne dzīvot.

Pētījuma pirmā hipotēze skanēja šādi: Neredzīgie un vājredzīgie cilvēki vairāk dod priekšroku Braila raksta grāmatām, jo lai gan e-grāmatas un audiogrāmatās atvieglo lasīšanu, tās nesniedz ļoti svarīgas taktīlas izjūtas, bet ar taktīlām izjūtām informācija tiek uztverta daudz pilnīgāk. Hipotēze ir apstiprinājusies tikai daļēji, pētījuma laikā netika atrasts neviens arguments, kurš ļautu apstiprināt hipotēzi pilnībā. Gan intervijas ar bibliotekāriem, gan bibliotēku lietotāju anketēšana rāda, ka neredzīgie un vājredzīgie cilvēki priekšroku dod audiogrāmatām, tā 33% respondentu atzīmēja, ka klausās audiogrāmatas (CD), savukārt tikai 11% lasa grāmatas Braila rakstā, no tā var secināt, ka lielāka daļa cilvēku dod priekšroku audiogrāmatu klausīšanai. Sakumā šāda hipotēze tika izvirzīta, jo autore iepriekš bija lasījusi daudz literatūras, gan arī runājusi ar bibliotēkas darbiniekiem par šo tēmu. Un bija radies priekšstats, ka ir cilvēki, kuriem nepatīk audiogrāmatas (nepatīk ieraksta balss, intonācija), tiem labāk patīk taktīla lasīšana. Bet maģistra darba pētījums parāda pretējo. Intervijās ar bibliotekāriem noskaidrojās, ka lielākā bibliotēkas lietotāju daļa klausās audiogrāmatas, tāpat noskaidrojās, ka iemesls tam, kāpēc dod priekšroku audiogrāmatām, ir tas, ka viņi nespēj apgūt Braila rakstu. Kā minēts teorētiskajā daļā, Braila rakstu apgūt ir sarežģīti, jo īpaši, ja cilvēks

zaudējis redzi pieaugušā vai cienījamā vecumā. Līdzīgi arī citos pētījumos, kuri tika analizēti šajā pētījumā, apgalvots, ka cilvēki ar redzes traucējumiem izmanto audiogrāmatas, nevis Braila raksta grāmatas. Klausīties ieskaņotu tekstu – tā ir tieši to cilvēku, kuri ieraksta grāmatu satura interpretācija, to izpratnes līmenis par tekstu, emocijas, subjektīvā uztvere, kas ne vienmēr ir līdzvērtīgi autora iecerei, gan arī ne vienmēr saskan ar klausītāja individualitāti. Attiecīgi, teksts Braila rakstā, kad to lasa neredzīgs vai vājredzīgs cilvēks, veicina apzinātāku un dziļāku daiļliteratūras saprašanu lasīšanas laikā (Петушко, 2003, стр. 2.). Tomēr nevar apgalvot, ka visi cilvēki ar nopietnām redzes problēmām klausās vienīgi audiogrāmatas. Bibliotēkas darbinieki intervijās ir norādījuši, ka ir viena lasītāju daļa, kura dod priekšroku lasīt grāmatas Braila rakstā, bet e-grāmatai priekšroku dod tikai 34% aptaujāto cilvēku.

Otra hipotēze skanēja šādi: Lasīšana spēlē ļoti lielu lomu neredzīgo un vājredzīgo cilvēku dzīvē, jo tā sniedz prieku, atpūtu, atvieglo zināšanu iegūšanu, un nodrošina ērtu lasīšanu mājās apstākļos. Neredzīgie un vājredzīgie cilvēki bieži lasa grāmatas arī svešvalodās – latvieši lasa krievu valodā, bet krievvalodīgie – latviešu valodā. Šī hipotēze ir apstiprinājusies pilnībā – pētījuma rezultāti rāda, ka lasīšanai ir liela loma cilvēku dzīvē, un uzskata, ka bez grāmatām viņi nespēšot dzīvot, jo lasīšana ir bauda, atpūta, zināšanu iegūšana. Visvarak respondentiem patīk lasīt grāmatas mājās, pie rakstāmgaldā vai gultā (70%).

Bet kas saistās ar grāmatu lasīšanu, tad rezultāti rāda, ka lielākā daļa respondentu lasa grāmatas latviešu valodā (68%), 20% krievu valodā, 85% respondentu atzīmēja, ka tā ir viņu dzimtā valoda, bet 15% respondentu atzīmēja, ka tā nav viņu dzimtā valoda.

Var secināt, ka gan ārzemēs, gan Latvijā reti veikti pētījumi, par neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumiem, pēdējā laikāšie jautājumi pētīti maz, pārsvarā tie veikti veikti samērā sen. Tādēļ daļa pētījumu datu ir novecojuši un ir nepieciešams veikt jaunus pētījumus, lai iegūtu aktuālākus datus.

Maģistra darba autore apzinās, ka pētījumā skarta ir tikai maza daļa, no tā, ko vēl var pētīt par neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumiem. Kā viens no praktiskiem pētījuma turpinājuma veidiem varētu būt izpētīt neredzīgo un vājredzīgo bērnu lasīšanas paradumus, turpinot izpētīt ne tikai lasīšanas paradumus, bet arī kur un kādās tīmekļa vietnēs neredzīgie un vājredzīgie cilvēki meklē vajadzīgo informāciju.

Pētījuma kontekstā izstrādātie priekšlikumi, kuri paaugstinātu pakalpojumu kvalitāti pētāmai mērķauditorijai:

- Ārvalstīs ir ļoti daudz lasīšanas ierīces, ar kuru palīdzību varētu un vajadzētu nodrošināt gan LNB, gan arī LNerB. Protams, bibliotēkas par saviem līdzekļiem nevarēs iegādāties šādu tehniku, tādēļ ir nepieciešams sabiedrības atbalsts un sponsoru palīdzība, lai to varētu īstenot. Piemēram,

ārzemju bibliotēkās ir iespēja izsniegt e-grāmatas uz mājām, savukārt, Latvijā tādu pakalpojumu nav, nerunājot par to, ka bibliotēkās nav pat e-grāmatu. Tāpat jānodrošina bibliotēkas ar plašāku audiogrāmatu klāstu, protams, viena bibliotēka nespēj ierakstīt visas grāmatas, tāpēc vajadzētu piesaistīt izdevējus, ierakstu studijas un sponsorus, lai to varētu īstenot.

- Neskatoties uz to, ka pētījumā iegūtie dati parādīja, ka bibliotekāriem nesagādā grūtības apkalpot cilvēkus ar redzes traucējumiem, tomēr, bibliotekārus vajadzētu nodrošināt ar iespēju iziet psiholoģiskas apmācības kursu, jo šajā mērķa grupā ir cilvēki, kuri cieš no psihiskiem traucējumiem un tas apgrūtina pareizas komunikācijas veida izvēli, piemēram, lai šis cilvēks nekļūtu agresīvs.

- Būtu lietderīgi organizēt bibliotēkās apmācības, kur neredzīgie un vājredzīgie cilvēki varētu uzzināt par tiešsaistes bezmaksas bibliotēkām, kurās ir pieejamas bezmaksas grāmatas.

PATEICĪBAS

Izsaku vissirsnīgāko pateicību savam maģistra darba vadītājam Prof. Jurgim Šķilteram par atbalstu darba tapšanā sniegtajiem padomiem un ieteikumiem

Izsaku lielu pateicību Dr. Philol. Dainai Pakalnai par atbalstu, un par to, ka pamudināja rakstīt tieši par šo tēmu.

Izsaku lielu pateicību Asoc. Prof. Baibai Holmai par palīdzību, par studiju kursiem, kuru laikā tika atrastas maģistra darbam piemērotas teorijas, kuras tika pielietotas šajā darbā.

Izsaku lielu pateicību savai recenzentei sociālo zinātņu doktorei Aigai Grēniņai par vērtīgo kursu, kura laikā autore noformulēja maģistra darba pētāmo virzienu, un par to, ka viņa lasīs šo darbu.

Izsaku lielu pateicību Latvijas Neredzīgo bibliotēkai par atbalstu un palīdzību, kā arī par atļauju anketēt bibliotēkas lietotājus un intervēt darbiniekus. Tāpat pateicos, ka tika rasta iespēja izsniegt man nepieciešamos materiālus, lai tiktu uzrakstīts šis darbs, un par to, ka bibliotekāri bija ļoti atsaucīgi un atbildēja uz jautājumiem.

Izsaku lielu pateicību Latvijas Nacionālai bibliotēkai par atbalstu, par to, ka atļāva anketēt savus lietotājus, par to, ka bibliotekāri bija ļoti atsaucīgi un atbildēja uz intervijas jautājumiem.

Izsaku lielu pateicību visiem respondentiem, kuri atbildēja uz anketas jautājumiem. Ļoti sirsnīgi cilvēki, kuri gribēja palīdzēt un emocionāli atbalstīja mani. Ļoti daudz kas ir stāstīts, taču anketas paredz tikai konkrētas, īsas atbildes, līdz ar to, pārējā informācija tieši netika iekļauta maģistra darba tapšanā.

Tāpat, lielu pateicību gribu izteikt Latvijas Neredzīgo biedrības vadībai, par to, ka palīdzēja un paņēma anketas, lai izplatītu tās Latvijas Neredzīgo biedrības biedriem.

Paldies visiem, kuri sniedza vērtīgus padomus, varbūt daži pat nenojauš, ka snieguši darba tapšanai nozīmīgu informāciju, bet ilgstoši uzturoties bibliotēkā, autore daudz ko iemācījās un saprata, ka nav grūti strādāt ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem, bet tieši pretēji, palīdzēt šiem cilvēkiem ir svētīgi.

Paldies manam kursabiedrenēm par atbalstu un motivāciju. Neskatoties uz to, ka mums nebija lekciju, mēs vienalga bijām kopā un morāli palīdzējam viena otrai.

Paldies manai ģimenei, ka izturēja šo posmu kopā ar mani, atbalstīja un motivēja.

Liels Paldies visiem!

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

- Apinis, P. (1998). *Cilvēks: Anatomija fizioloģija patoloģijas pamati*. Rīga: SIA „Nacionālais Medicīnas apgāds”. 371. lpp.
- Baka, A.; Grunevalds, K. (1998). *Grāmata par aprūpi*. Rīga: Preses nams. 87-92. lpp
- Barts, R. (2012). *Teksta bauda*. Sērija „Theoria”. Rīga: LU literatūras, folkloras un mākslas institūts; apgāds „Mansards”. 85. lpp.
- Baumane, K. (2002). *Redze un brilles*. SIA „Nacionālais medicīnas apgāds”. 119. lpp.
- Bērziņa, D. (2006). *Vieglā valoda un pakalpojumu snigšana cilvēkiem ar īpašām vajadzībām pašvaldību publiskajās bibliotēkās*. No grām.: Latvijas Universitātes raksti. Bibliotēkzinātne. 699.sēj., 9.-23. lpp. Izgūts no www.lu.lv/materiali/apgads/raksti/699.pdf
- Bite, G. (2015). *Pieskārienu grāmatas: Braila raksta nodaļas desmitgade*. Rīga: Latvijas Neredzīgo bibliotēka. 43. lpp.
- Daugavpils.lv (2017). *Sabiedrība*. Izgūts no <https://www.daugavpils.lv/lv/society>
- Freiberģa, I. *Pedagoģiskās mijiedarbības aspekti literārā darba personiskās jēgas veidošanai pirmsskolas vecumā: Aspects of Pedagogical Interaction in the Formation of Personal Meaning of a Literary Work at Preschool Age*. Izgūts no <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/viewFile/553/327>
- Gaile, I. (Sast.). (1998). *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā 1889. – 1961*. Rīga: Latvijas Neredzīgo bibliotēka. 52. lpp.
- Freidenfelde, E. (2016). *Bērniem un jaunatnei domāto taktilo grāmatu grafiskā dizaina izveides iespējas*. (Bakalaura darbs). Rīga: LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības bakalaura studiju programmas Mākslas.
- Guļevska, D.; Rozenštrauha, I.; Šnē, D. (red.). (2006). *Latviešu valodas vārdnīca. 30 000 pamatvārdu un to skaidrojumu*. Rīga: Avots.
- Gusarova, A. (2013). *Lasīšanas kultūra Rēzeknē: Antropoloģijas pētījums*. (Maģistra darbs). Rīga: LU Sociālo zinātņu fakultāte Komunikācijas studiju nodaļa.
- Karulis, K. (1992). *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. Rīga: Avots. 503. lpp.
- Kokorēviča, S. (2013). *Latvijas neredzīgo bibliotēkas pakalpojumu kvalitāte lietotāju vērtējumā*. (Maģistra darbs). Rīga: LU Sociālo zinātņu fakultāte Informācijas un bibliotēku studiju nodaļa.
- Lācis, E.B. (2010). *Runājošs tonometrs (RUS)*. Izgūts no <http://tiflotehnika.lv/index.php?prece=9>

- Latvijas Nacionāla bibliotēka. (2016). *Tiešsaistes terminu bankā: arhīvi, bibliotēkas, muzeji. termini*.lnb.lv
- Latvijas PSR Zinātņu akadēmija Andreja Upīša Valodas un Literatūras institūts. (1980). *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. sējums. Rīga: Izdevniecība „Zinātne”.
- Latvijas Universitātes Optometrijas un redzes zinātnes nodaļa. (2011-2013). „*Skolas vecuma bērnu redzes un redzes uztveres traucējumu pētīšana un diagnostikas metodiku izstrāde*”. Izgūts no <http://www.lu.lv/redze/noderiga-informacija/skoleniem-un-vinu-vecakiem/informativi-apraksti-par-redzes-funkcijam/redzes-asums/>
- Latvijas Neredzīgo biedrība. (2017). *Tiflotehnikas katalogs*. Izgūts no <http://www.lnbiedriba.lv/ru/lnb-tifl>
- Mališeva, I. (2009). *Acu slimības: Kā tās ārstēt un novērst*. No krievu val. tulk. Alberts Aldersons. Rīga: Izdevniecība „Zvaigzne ABC”. 96. lpp.
- Martinsone, I. (sast.). (2002). *Latvijas Neredzīgo bibliotēka 40: Vakar, šodien, rīt...* Rīga: Latvijas Neredzīgo bibliotēka. 129. lpp.
- Mārtinsone, K.; Pipere, A.; Kamerāde, D. (Red.). (2016). *Pētniecība: teorija un prakse*. Rīga: RaKa, 216-237. lpp.
- Ministru kabinets. (2009). *Karība, kādā Latvijas Neredzīgo biedrība un Latvijas Nedzidīgo savienība sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un nodrošina tehniskos palīg līdzekļus – tiflotehniku un surbotehniku*. Izgūts no <https://likumi.lv/doc.php?id=202630>
- Pavariņa Z. (2010). *Redzes invalīdu bibliotekārā apkalpošana, izmantojot informācijas tehnoloģijas*. (Bakalaura darbs). Rīga: LU Sociālo zinātņu fakultāte Informācijas un bibliotēku studiju nodaļa.
- Salējs, M. (2012). *Es būšu tev acis*. Rīga: Latvijas Neredzīgo bibliotēka.
- Supe, I. (2003). *Rokasgrāmata neirolōģijā: ģimenes ārstiem un internistiem*. Rīga: Nacionālais apgāds. 286. lpp.
- Vardnica.lv (2017). *Kinētisks*. Izgūts no <http://www.vardnica.lv/svesvardu-vardnica/k/kinetisks>
- Velde, L. (2009). *Hermeneitiskā teorija*. ”Teorētiskā bāze maģistra darba izstrādei”. Izgūts no <http://doingresearch.pbworks.com/f/Velde.doc>
- Adetoro, N. (2010). *Reading interest and information needs of persons with visual impairment in Nigeria*. Izgūts no <http://sajlis.journals.ac.za/pub/article/view/85>
- Adler. M. J.; Doren van Ch. (1972). *How to Read a Book: The Classic Guide to Intelligent Reading*. Published by Simon & Schuster, Inc. p. 424.

- Ash: Vision for living. (n.d.). *Handheld Digital Magnifier; Portable Electronic Magnifier; Desktop Electronic Magnifier; Education & Workplace Electronic Magnifier*. Izgūts no <http://www.ashlowvision.com/video-magnifiers-cctv-magnifiers-magnification-aids-reading-magnifiers-digital-magnifiers/handheld-magnifier-video-magnifier-digital-magnifier-low-vision-aid-reading-magnifier.1766.html>
- Barnes, C., Mercer, G. & Shakespeare, T. (1999). *Exploring Disability: A Sociological Introduction*. Cambridge and Maldon, MA: Polity Press.
- Billington, J.; Humphreys, A. L.; Mc Donnel, K. & Jones, A. (2016). *An Evaluation of a Literature-Based Intervention for People with Chronic Pain*. Izgūts no <http://www.thereader.org.uk/media/93146/ReadingandChronicPainFinalReport.pdf>
- California Department of Education. (2006). *Braille Reading Standards: Adopted by the California State Board of Education*. Izgūts no <http://www.cde.ca.gov/sp/se/sr/documents/brailreadstand.pdf>
- Colorado State University. (2017). *Survey Research*. Izgūts no <https://writing.colostate.edu/guides/guide.cfm?guideid=68>
- Creaser, C. & Spacey, R. (2012). *Assessing the Impact of Reading for Blind and Partially Sighted Adults*. Izgūts no <https://readingagency.org.uk/news/Final%20research%20report.pdf>
- Damngeeky. (2015). *Anagraphs – Electronic Braille reader that hooks on to mobile devices*. Izgūts no <http://www.damngeeky.com/2014/04/24/20680/anagraphs-electronic-braille-reader-hooks-mobile-devices.html>
- Edison, T. (n.d.). *The Phonograph and its Future*. Izgūts no https://ocw.mit.edu/courses/comparative-media-studies-writing/cms-407-media-and-methods-sound-fall-2012/readings/MITCMS_407F12_Edison.pdf
- Eschenbach Optik. (2015). *MaxTV, MaxDetail, and MaxEvent*. Izgūts no <http://www.eschenbach.com/e73b38e1-2849-4031-91b5-853513dd0494/products-telescopes-galilean-detail.htm>
- Fleron, J.F. (1999). *Mathematical and Educational Quotation Server at Westfield State University*. Izgūts no <http://www.westfield.ma.edu/math/faculty/fleron/quotes/viewquote.asp?letter=d>
- Freedom Scientific. (n.d.). *The World's Most Popular Windows Screen Reader*. Izgūts no <http://www.freedomscientific.com/Products/Blindness/JAWS>
- Getz, I. (2003). *What do Blind People Want from Talking Books?* World Library and Information Congress: 67th IFLA General Conference and Council. Izgūts no

<http://webdoc.sub.gwdg.de/ebook/aw/2003/ifla/vortraege/iv/ifla69/papers/074e-Getz.pdf>

Goldman, C. (2012). This is your brain on Jane Austen, and Stanford researchers are notes.

Izgūts no <http://news.stanford.edu/news/2012/september/austen-reading-fmri-090712.html>

Gunnemann, K.V. (2003). *Heinrich Mann's Novels and Essays: The Artist as Political Educator*. p. 193. Izgūts no

https://books.google.lv/books?id=ZUnduhW6vkgC&pg=PA193&lpg=PA193&dq=Heinrich+Mann+today+books+%E2%80%93+that+is+tomorrow%27s+work&source=bl&ots=Bk8v6qTi6&sig=wP_et0qYDJbnr65kyL_0JohGrkM&hl=lv&sa=X&ved=0ahUKEwj0wv-SubPTAhWFE5oKHRC1ALMQ6AEIIDAA#v=onepage&q=Heinrich%20Mann%20today%20books%20%E2%80%93%20that%20is%20tomorrow%27s%20work&f=false

Haridakis, P.M.; Rubin, A.M. (2009). *Motivation for Watching Television Violence and Viewer Aggression*. Izgūts no

https://www.researchgate.net/publication/261573512_Motivation_for_Watching_Television_Violence_and_Viewer_Aggression

Internet Encyclopedia of Philosophy (b.g.). *Literary Theory*. Izgūts no

<http://www.iep.utm.edu/literary/>

insidevision. (2016). *Tactile Braille Tablet insideONE*. Izgūts no

http://www.insidevision.fr/produits_braille_bloc_notes_tablette_insideone_UK_01.html

Johnson, L.B. (1964). *Proclamation 3622 – White Cane Safety Day, 1964*. October 6. Izgūts no

<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=75235>

Kidd, C. D.; Castano, E. (2013). *Reading Literary Fiction Improves Theory of Mind*. Izgūts no

<http://scottbarrykaufman.com/wp-content/uploads/2013/10/Science-2013-Kidd-science.1239918.pdf>

Kowalczyk, D. (n.d.). *What Is Survey Research? – Definition, Methods & Types*. Izgūts no

<http://study.com/academy/lesson/what-is-survey-research-definition-methods-types.html>

Lyons, J. (n.d.). *Etymology of Abdominal Visceral Terms*. Izgūts no

https://www.dartmouth.edu/~humananatomy/resources/etymology/Abdominal_viscera.htm

- Makotsi, R. (2005). *Sharing resources – how library networks can help reach education goals*. Izgūts no <https://pdfs.semanticscholar.org/c5ad/3692f8bfc620b24a54a3c25b5e56a6898b41.pdf>
- nvaccess. (2017). *What is NVDA?* Izgūts no <https://www.nvaccess.org/>
- Reading Sight. (n.d.a). *Braille displays*. Izgūts no http://readingsight.org.uk/reading_technology/braille_displays/
- Reading Sight. (n.d.b). *Braille printers*. Izgūts no http://readingsight.org.uk/reading_technology/braille_printers/
- Rubery, M. (Ed.). (2011). *Audiobooks, Literature, and Sound Studies*. Izgūts no <https://www.kobo.com/ww/en/ebook/audiobooks-literature-and-sound-studies-2>
- Stearns, L.; Ruofei, D.; Uran, O. (n.d.). *Evaluating Haptic and Auditory Directional Guidance to Assist Blind People in Reading Printed Text Using Finger-Mounted Cameras*. Izgūts no https://makeabilitylab.umiacs.umd.edu/media/publications/Evaluating_Haptic_and_Auditory_Directional_Guidance_to_Assist_Blind_People_in_Reading_Printed_Text_Using_Finger-Mounted_Cameras_Ito2cyZ.pdf
- Sussman, M. (2004). *The Program for Better Vision: How to see better in minutes a day without glasses or contacts!* Izgūts no <http://program-for-better-vision.com/audio/AVX7IBM34TG/The-Program-for-Better-Vision.pdf>
- Thomas, D. (1982). *The Experience of Handicap*, London: Methuen. p. 4
- United States Office of Personnel Management. (2008). *Structured Interview: A Practical Guide*. Theodore Roosevelt Building 1900 E Street, NW Washington. 3. Ipp. Izgūts no <https://www.opm.gov/policy-data-oversight/assessment-and-selection/structured-interviews/guide.pdf>
- Washington State Department of Services for the Blind. (2010). *Dispelling Myths: All stereotypes of people who are blind or visually impaired achieve one end*. Izgūts no <http://dsb.wa.gov/resources/dispelling-myths.shtml>
- West, R.L.; Turner, L.H. (2010). *Uses and Gratifications Theory*. Introducing Communication Theory: Analysis and Application. Boston: McGraw-Hill, pp. 392-398.
- Williams, Y. (n.d.). *Structured Interview: Definition, Process & Example*. Izgūts no <http://study.com/academy/lesson/structured-interview-definition-process-example.html>
- Woolley, G. (2011). *Reading Comprehension: Assisting Children with Learning Difficulties*. Izgūts no

http://www.springer.com/cda/content/document/cda_downloadaddocument/9789400711730-c1.pdf?SGWID=0-0-45-1158048-p174102871

World Health Organization. (2014). *Visual impairment and blindness*. Izgūts no <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs282/en/>

World Health Organization. (n.d.). *Blindness*. Izgūts no <http://www.who.int/blindness/causes/en/#>

Yadamsuren, B. *Incidental exposure to online news in everyday life information seeking context: Mixed Method study*. Izgūts no <https://www.asis.org/Conferences/AM09/open-proceedings/posters/107.xml>

Zohoorian-Fooladi N.; Abrizah. A. *Exploration of uses and gratification of social media application among academic librarians in Malaysia: a preliminary study*. http://repository.um.edu.my/26302/1/2_16%20Niusha%20Abrizah%20Exploration%20of%20uses%20and%20gratification%20of%20social%20media%20NHA%20edited.pdf

Акимушкин, В.М.; Моргулис, И.С. (1980). *Основы тифлологии. Психолого-педагогические основы социально-трудовой адаптации инвалидов по зрению*. Киев „Радянська школа” стр. 62.

Выготский, Л.С. (1983). *Собрание сочинений в шести томах*. Izgūts no <https://www.marxists.org/russkij/vygotsky/cw/pdf/vol5.pdf>

Богин, Г. И. (2014). *Филологическая герменевтика*. Izgūts no <http://litresp.ru/chitat/ru/%D0%91/bogin-georgij-isaevich/filologicheskaya-germenevtika/1>

Бочарова, Е.А. (2009). *Специальная психология*. Izgūts no <http://oa.lib.nsmu.ru/files/docs/201201271134.pdf>.

Бедзир, Н. (2013). *Лекции по методологии литературоведческих исследований*. Izgūts no <http://nataliabedzir.com/2013/12/11/%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D0%B8-%D0%BF%D0%BE-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8-%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%87/>

Дрешер, Ю. Н.; Латыпова О. П. (b.g.). *Теоретические основы библиотерапии*. Izgūts no <http://gpntb.ru/win/inter-events/crimea2006/disk2/023.pdf>

Зосименко, И.А. (2013). *Социология массовых коммуникаций*. МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ федеральное

государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования «УЛЬЯНОВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ТЕХНИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ». Ульяновск: УлГТУ. стр. 357.

Комаров, В. (2016). *Незрячие люди смогу читать без шрифта Брайля с помощью новой разработки учёных из США.* Izgūts no

http://www.smartaids.ru/articles/blog.php?page=post&blog=high_technologies&post_id=nezryachie-lyudi-smogut-chitat-bez-shrifta-braylya-s-pomoshchyu-novoy-

Короткина, Е. А. (Сост.), (2012). *Информационное обслуживание отдельных категорий пользователей.* Izgūts no

<https://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=8&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwihn ->

[Nu8fTAhUBLZoKHZ3tDcEQFghRMAc&url=https%3A%2F%2Flib.vsu.by%2Fxmlui%2Fbitstream%2Fhandle%2F123456789%2F2850%2F%25D0%259A%25D0%25BE%25D1%2580%25D0%25BE%25D1%2582%25D0%25BA%25D0%25B8%25D0%25BD%25D0%25B0%2520%25D0%2595.%25D0%2590.%2520%25D0%2598%25D0%25BD%25D1%2584%25D0%25BE%25D1%2580%25D0%25BC%25D0%25B0%25D1%2586%25D0%25B8%25D0%25BE%25D0%25BD%25D0%25BD%25D0%25BE%25D0%25B5%2520%25D0%25BE%25D0%25B1%25D1%2581%25D0%25BB%25D1%2583%25D0%25B6%25D0%25B8%25D0%25B2%25D0%25B0%25D0%255BD%25D0%25B8%25D0%25B5%2520%25D0%25BE%25D1%2582%25D0%25B4%25D0%25B5%25D0%25BB%25D1%258C%25D0%25BD%25D1%258B%25D1%2585%2520%25D0%25BA%25D0%25B0%25D1%2582%25D0%25B5%25D0%25B3%25D0%25BE%25D1%2580%25D0%25B8%25D0%25B9%2520%25D0%25BF%25D0%25BE%25D0%25BB%25D1%258C%25D0%25B7%25D0%25BE%25D0%25B2%25D0%25B0%25D1%2582%25D0%25B5%25D0%25BB%25D0%25B5%25D0%25B9.pdf%3Fsequence%3D5%26isAllowed%3Dy&usg=AFQjCNGojKJvQXJ1BJKQNOYr99aVddz4Lg](https://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=8&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwihn -)

Литвак, А.Г. (1998). *Психология слепых и слабовидящих.* Izgūts no http://pedlib.ru/Books/3/0497/3_0497-1.shtml#book_page_top

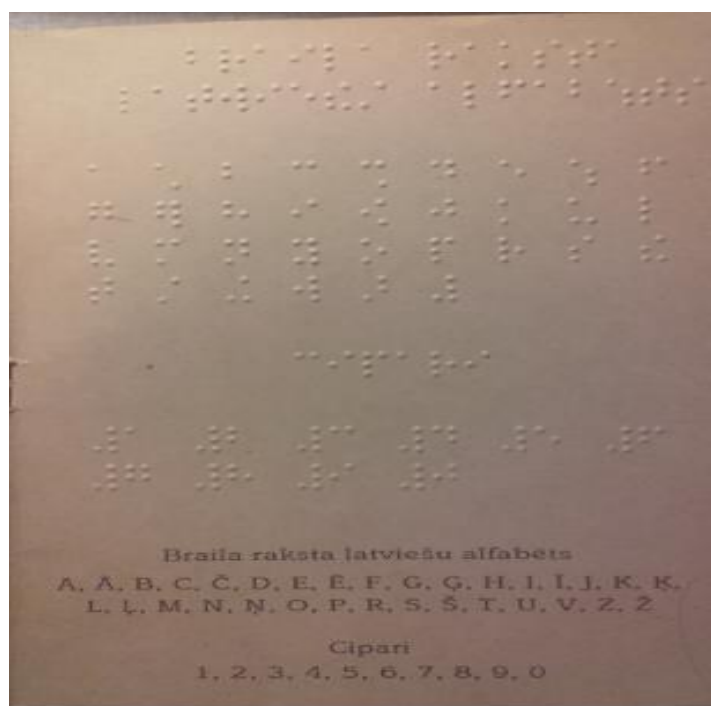
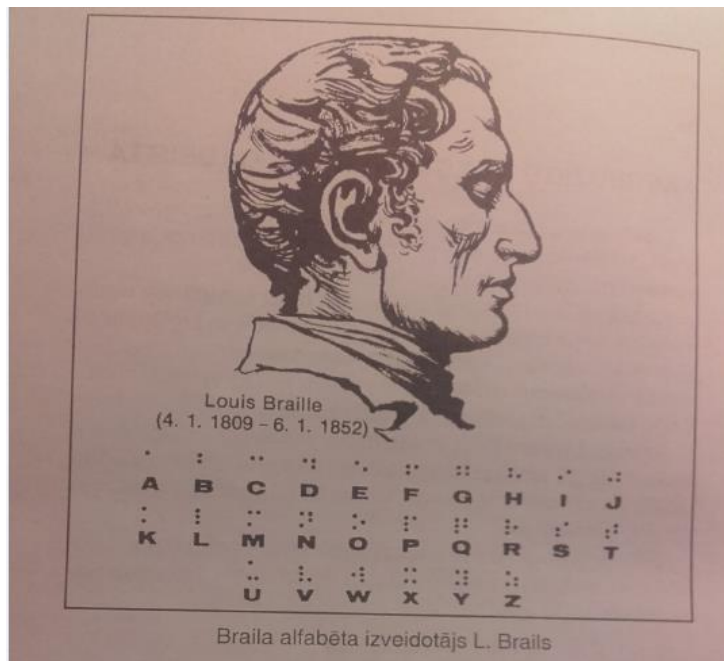
Логос. (2002). *Вместе пишем и читаем по Брайлю: Пособие для изучения системы Брайля.* Москва: ООО “Логос” ВОС”. Izgūts no http://pedlib.ru/Books/2/0353/2_0353-1.shtml

Петушко, Н. (2003). *Библиотерапия: компенсаторное чтение.* Izgūts no <http://libconfs.narod.ru/2003/s2/petushko.htm>

- Проглядова, Г.А. (2016). *Предупреждение и преодоление трудностей в освоении рельефно-точечного шрифта Брайля слепыми учащимися младших классов*. Izgūts no <http://институт-коррекционной-педагогики.рф/ob-institute/dissertacionnyj-sovet/gosudarstvennaja-nauchnaja-atteścacija/kandidatskie-dissertacii-1/preduprezhdenie-i-preodolenie-trudnostej-v>
- Сулова, И.М. (Сост.). (1986). *Библиотечное дело: терминологический словарь*. Москва: «КНИГА».
- Турьшева, О.Н. (2012). *Теория и методология зарубежного литературоведения: Учебное пособие*. Izgūts no <https://lit.wikireading.ru/48121>
- Хализев, В. (1999). *Теория литературы*. Москва: Высшая школа. Стр. 233.-234.

PIELIKUMI

Braila raksta latviešu alfabēts (No grām.: Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā 1889. – 1961.)

Aptaujas anketa

Labdien! Mani sauc Sofija Širškova, esmu Bibliotēkzinātnes un informācijas maģistru programmas studente un veicu pētījumu par lasīšanas paradumiem. Lūdzu, piedalieties manā pētījumā un aizpildiet šo anketu, apvelkot skaitļus pie atbilstošajiem atbilžu variantiem vai ierakstot savas atbildes. Aptauja ir anonīma. Iegūtā informācija tiks izmantota apkopotā veidā.

Jau iepriekš pateicos par līdzdalību!

1. Ko Jūsprāt nozīmē lasīšana?

---

2. Kādu grāmatu Jūs lasāt tagad?

---

3. Jūsu mīļākā grāmata? (Kāda?)

---

4. Jūsu mīļākais rakstnieks? (Kurš vai kura?)

---

5. Ko Jums galvenokārt nozīmē bibliotēka?

Grāmatu apmaiņas vieta	1
Informācijas ieguves vieta	2
Žurnālu un avīžu lasīšanas vieta	3
Interneta izmantošanas vieta	4
Vieta mācībām	5
Atpūtas un izklaides vieta	6
Vieta kur satikties ar draugiem	7
Apmeklēt pasākumus	8

6. Kādus bibliotēkas pakalpojumus Jūs izmantojat?

Audiogrāmatas (CD)	1
Grāmatu krājumu Braila rakstā	2
Grāmatu krājumu redzīgo rakstā	3
Interneta izmantošanas vieta	4
Priekša lasīšana	5
Informācijas izdrukas Braila rakstā	8

7. Vai Jūs lasāt daiļliteratūru vai kādas citas nozares grāmatas? (Lūdzu, atzīmējiet vienu piemēroto atbilžu variantu.)

Jā, ik dienu	1
Jā, vismaz reizi vienā vai divās nedēļās	2
Reizēm, piemēram, vienu grāmatu mēnesī	3
Paris grāmatas gadā	4
Nē, gandrīz nekad	5
Cits variants (Kāds?)	8

8. Kāda daiļliteratūra Jums patīk vislabāk? (Lūdzu, atzīmējiet visus piemērotos atbilžu variantus.)

Romāni - dzīvesstāsti	1
Romantiskie (mīlestības) romāni	2
Vēsturiskie romāni	3
Detektīvromāni	4
Fantastika, piedzīvojumu grāmatas (zinātniski fantastiskais romāns)	5
Psiholoģiskie romāni	6
Šausmu romāni	7
Ceļojumu romāni	8

Esejas	9
Dzeja	10
Dramaturģija	11
Cits variants (Kāds?)	98

9. Kur Jums vislabprātāk patīk lasīt? (*Lūdzu, atzīmējiet visus piemērotos atbilžu variantus.*)

Mājās, pie rakstāmgalda vai gultā	1
Darba vietā, pusdienu pārtraukuma laikā	2
Ārpus telpām, piemēram, parkā uz soliņa, atpūšoties pie ezera u.c.	4
Bibliotēkā	5
Cits variants (Kāds?)	8

10. Vai Jūs uzskatāt, ka lasot obligāti ir nepieciešams norobežoties no apkārtējās, traucējošās vides, lai iedziļinātos autoru radītajā „pasaulē”?

Jā	1
Nē	2
Cits variants (Kāds?)	8

11. Vai Jūsu lasīšanas paradumi pēdējo desmit gadu laikā ir mainījušies? (*Lūdzu, atzīmējiet visus piemērotos atbilžu variantus vai ierakstiet savu.*)

Jā, tagad lasu retāk	1
Jā, tagad lasu biežāk	2
Nē, paradumi nav mainījušies	3
Cits variants (Kāds?)	8

12. Kādā veidā iegūstat grāmatas, ko vēlaties izlasīt?
(Lūdzu, atzīmējiet visus piemērotos atbilžu variantus vai ierakstiet savu.)

Paņemu bibliotēkā	1
Aizņemos no radiem, draugiem un/vai paziņām	3
Nopērku un/vai lasu interneta vietnēs	4
Cits variants (kāds?)	8

13. Vai labprāt lasāt grāmatas ar datora palīdzību?

Jā	1 <i>Lūdzu, pārejiat pie 14. jautājuma</i>
Nē	2 <i>Lūdzu, pārejiat pie 15. jautājuma</i>

14. Kādā veidā izmantojat internetu, lai lasītu grāmatas?
(Lūdzu, atzīmējiet visus piemērotos atbilžu variantus vai ierakstiet savu.)

Nopērku grāmatas digitālajās grāmatnīcās	1
Lasu grāmatu fragmentus vai īsos darbus interneta portālos	2
Lejupielādēju grāmatas par brīvu	3
Cits variants (kāds?)	8

15. Kādā valodā Jūs pārsvarā lasāt grāmatas? *(Lūdzu, atzīmējiet vienu piemēroto atbilžu variantu.)*

Latviešu	1
Krievu	2
Angļu	3
Cita (Kāda?)	8

16. Vai tā ir Jūsu dzimtā valoda?

Jā	1
Nē	2

17. Ja iepriekšminētā nav Jūsu dzimtā valoda, kāds ir iemesls lasīt konkrēti šajā valodā? (*Lūdzu, atzīmējiet visus piemērotos atbilžu variantus vai ierakstiet savu.*)

Vēlos uzlabot svešvalodas zināšanas	1
Šajā valodā nopērkamās grāmatas ir lētākas	2
Man labāk patīk lasīt darbus to oriģinālvalodā, jo tulkojot daiļdarbs nekad nebūs tik iespaidīgs	3
Šajā valodā, manuprāt, ir lielāks vārdu krājums, kas bagātina literatūras materiālu	4
Cits variants (kāds?)	8

18. Jūsu lasīšanas motīvi? (*Lūdzu, atzīmējiet visus piemērotos atbilžu variantus vai ierakstiet savu.*)

Vaļaspriekam	1
Zinātniski- izglītojoša	2
Mācību vajadzībām	3
Cits variants (kāds?)	8

19. Vai Jums ir brīvais laiks, lai lasītu grāmatas?

Jā	1
Nē	2
Cits variants (Kāds?)	8

Dažas ziņas par Jums

20. Jūsu dzimums

Sieviete	1
Vīrietis	2

21. Kādā valodā galvenokārt Jūs runājat ģimenē? *(Lūdzu, atzīmējiet vienu piemērotu atbilžu variantu)*

Latviešu	1
Krievu	2
Citā (Kāda?)	8

22. Kāds ir Jūsu vecums *(Lūdzu, atzīmējiet vienu piemērotu atbilžu variantu)*

18 līdz 20 gadi	1
21 līdz 30 gadi	2
31 līdz 40 gadi	3
41 līdz 50 gadi	4
51 un vairāk gadi	5

23. Kādas Jums ir redzes traucējumi?

Neredzīgs	1
Vāja redze	2

PALDIES par atsaucību!

Atbildes uz jautājumu: *Ko Jūsaprāt nozīmē lasīšana?*

	Skaitis	Procenti
Aizpilda laiku	1	2,4
Atpūta	2	4,9
Brīva laikā aizpildīšana	1	2,4
Iegūt zināšanas un atslogat smadzenes	1	2,4
Iegūt zināšanas, brīvo laikā pavadīšana	1	2,4
Informācija ieguve	1	2,4
Informācijas iegūšana, emocijas, izklaide un viela pārdomām	1	2,4
Informācijas iegūšana, vēstures izzināšana	1	2,4
Informācijas iegūšana, zināšanu papildināšana.	1	2,4
Informācijas ieguve, atpūta, mācīšanās u.c.	1	2,4
Informācijas ieguve, zināšanas, izklāde	1	2,4
Izglītošanās, iekšējās pasaules bagātināšana, attīsta iztēli, papildina redzes loku. Grāmatas ļauj būt vairākās pasaulēs, izjust tās un izprast. Lasīšana liek domāt	1	2,4
Izklaide un informācija	2	4,9
Izklaide, jaunas informācijas iegūšana	1	2,4
Izzināšana, paplašina redzesloku	1	2,4
Izzināt kaut ko jaunu	1	2,4
Jaunu zināšanu iegūšana, Laika kavēšana.	1	2,4
Lasīšana Brailā	1	2,4

Lasīšana ir liela laime un vērtība. To var novērtēt, kad vairs nav acu gaismas.	1	2,4
Lasīšana ir noderīga informācijas iegūšana. Lasīšana ir arī izklaide, ja tā nenes informatīvo raksturu	1	2,4
Lasīšana ir zināšanas par kaut ko. Lasot es atklāju kaut ko jaunu priekš sevis	1	2,4
Lasīšana nozīmē sevis nepārtraukta attīstīšanu un izglītošanu intelektuāli	1	2,4
Lasītas informācija – analizēšana, vizualizēšana, iztēles pilnveidošana, valodas bagātināšana, stereotipu laušana u.t.t. Un, protams, atpūta.	1	2,4
Latviešu valodas bagātināšana, iegūt jaunas zināšanas	1	2,4
Pirmkārt tā palīdz uzlabot atmiņu, vairāk rosina iztēli nekā kino skatīšanās. Ir grūtības lasīt tiem cilvēkiem, kuriem ir redzes traucējumi (izņemot Braila rakstu), samērā ātri nogurst acīs. Jo vairāk cilvēki lasa, jo vairāk iegūst informāciju.	1	2,4
Plaša informācijas pasaule	1	2,4
Prāta trenēšana, vairāk zināšanu	1	2,4

Redzesloka paplašināšana	4	9,8
Saruna ar otru cilvēku – filozofu. Viņš man pasāka un liek man domāt.	1	2,4
Sava redzesloka paplašināšana un izklaide	1	2,4
sevis izglītošana	1	2,4
Tā ir svarīga dzīves sastāvdaļa	1	2,4
Tā ir zinību krāšana	1	2,4
Uzzināt kaut ko jaunu	1	2,4
Zināšanu ieguve	1	2,4
Zināšanu papildināšana	1	2,4
Kopā	41	100,0

Atbildes uz jautājumu: Kādu grāmatu Jūs lasāt tagad?

	Skaitis	Procenti
"Svina garša"	1	2,4
"Dzelzs priekšskars"	1	2,4
"Baltais virsaitis"	1	2,4
"Dzidra". Jūlijs Vecozols (Braila raksta)	1	2,4
"Mātes piens"	1	2,4
"Starp vilkiem". Hanss Fallada	1	2,4
"Šenkerigas likteņi"	1	2,4
"Uztura mācība". Z. Zariņš; L. Neimane	1	2,4
"Vārdi". Tēvs Paisijs	1	2,4
A. Tidriķis. "Tālskatī Austrālija"	1	2,4
A. Bukšs Parādu piedzinējs	1	2,4
Audio - Māra Bērziņa "Svina garša"	1	2,4
Avotiņa Vīramāte	1	2,4
Bībeli	1	2,4
Egīls Dambis. "Mīlestības lietus"	1	2,4
F. Dostojevskijs "Idiots"	1	2,4
grāmatu "Zagle"	1	2,4
Hariju Poteru	1	2,4
Heriots, Džeimss. "Visi labi, visi mīļi" (Braila raksta)	1	2,4
Klausos "Dvēseļu puteni"	1	2,4
Kreina T. Zelta medaljons	1	2,4
Ķīnas vēsture	1	2,4
L. Valdena "Lielo geizeru ielejā"	1	2,4
Lūle, Vīlma "Piedodu sev"	1	2,4
Mācību grāmatu	1	2,4

Mariņina A. Pēdējā rītausma	1	2,4
Nekādu	6	14,6
Nekādu nelasu	1	2,4
Nīče "Tā runāja zaratustra"	1	2,4
Orģinālliteratūru. Roze. "Simtu pirmais kilometrs"	1	2,4
Sanktpēterburga. Ceļvedis.	1	2,4
Stephen King - The Stand	1	2,4
Svīre Māsas	1	2,4
Tagad es lasu "Žanna" D. Šepeļevs. Šī grāmata ir par Žannas Friskes diviem smagiem gadiem	1	2,4
Trīs vīri laivā	1	2,4
Uzdotu brīdi lasu literatūru kas nepieciešama studijām – tas ir speciāla literatūra	1	2,4
Kopā	41	100,0

Atbildes uz jautājumu: Jūsu mīļākā grāmata? (Kāda?)

	Skaitis	Procenti
"Kāzu iedvesmas grāmata"	1	2,4
"Meistars un Margarita"	1	2,4
"Vējiem līdzi"	1	2,4
"Vējiem līdzi", "Džeina Eira"	1	2,4
A. Kronina grāmatas	1	2,4
Aino Pervika. Par meiteni Paulu	1	2,4
Aksels Munte. "Stāsts par Sanmikelu"	1	2,4
Aleksandrs Dimā "Trīs musketieri", Šarlote Brontē "Džeina Eira"	1	2,4
Bāskervilu suns	1	2,4
Bībele	1	2,4
Dinas grāmata	1	2,4
Džeks Londons. Kopoti raksti.	1	2,4
Džoja Ādamsone "Dzimusi brīvībai"	1	2,4
Džūda Devero "Kārdinājums"	1	2,4
Grūti pateikt	2	4,9
Ģeogrāfiskie atklājumi	1	2,4
Judinas grāmatas	1	2,4
Kā brālītis Trusītis uzvarēja Lauvu- pasaka	1	2,4
Karels Čapeks. "Dārznieka gads"	1	2,4
Katrai grāmatai savs laiks	1	2,4
Komiksi	1	2,4
Latviešu klasiķi. Par krievu muižniecību	1	2,4

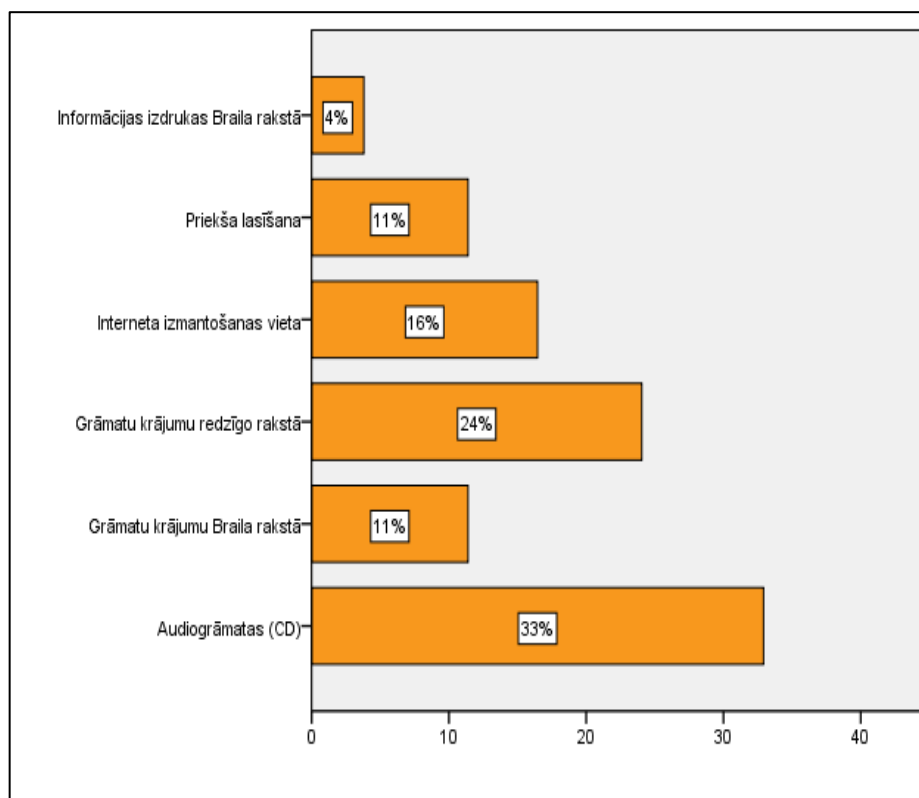
Levi psihologija, "Vinnijs Pūks", "Mazais princis", "Pieneņu Vīns"	1	2,4
Man nav mīļākās grāmatas, jo katra izlasītā ir unikāla. Tās kuras nepatīk vienkārši nelasu.	1	2,4
Māra Zālīte "Pieci pirksti"	1	2,4
Megre "Anastasija"	1	2,4
Mīļākās grāmatas nav.	1	2,4
Nav	1	2,4
Nav vienas mīļākās	1	2,4
Nav vienas mīļākās grāmatas	1	2,4
Nevaru nosaukt konkrētu grāmatu	1	2,4
R. Kijosaki "Bagāts tētis, nabagais tētis"	1	2,4
Regīna Ezera, A. Kronina darbi	1	2,4
Romāns "Mārtins Īdens"	1	2,4
Sērija "Star Wars"	1	2,4
Stīlas D. grāmatas	1	2,4
SUADA. Sadedzināta dzīva	1	2,4
Vējiem līdzīgi	1	2,4
Viennozīmīgi nevar atbildēt, šobrīd Jons Avide Lindkvists - Cilvēks osta	1	2,4
Visas psiholoģijas	1	2,4
Kopā	41	100,0

Atbildes uz jautājumu: Jūsu mīļākais rakstnieks? (Kurš vai kura?)

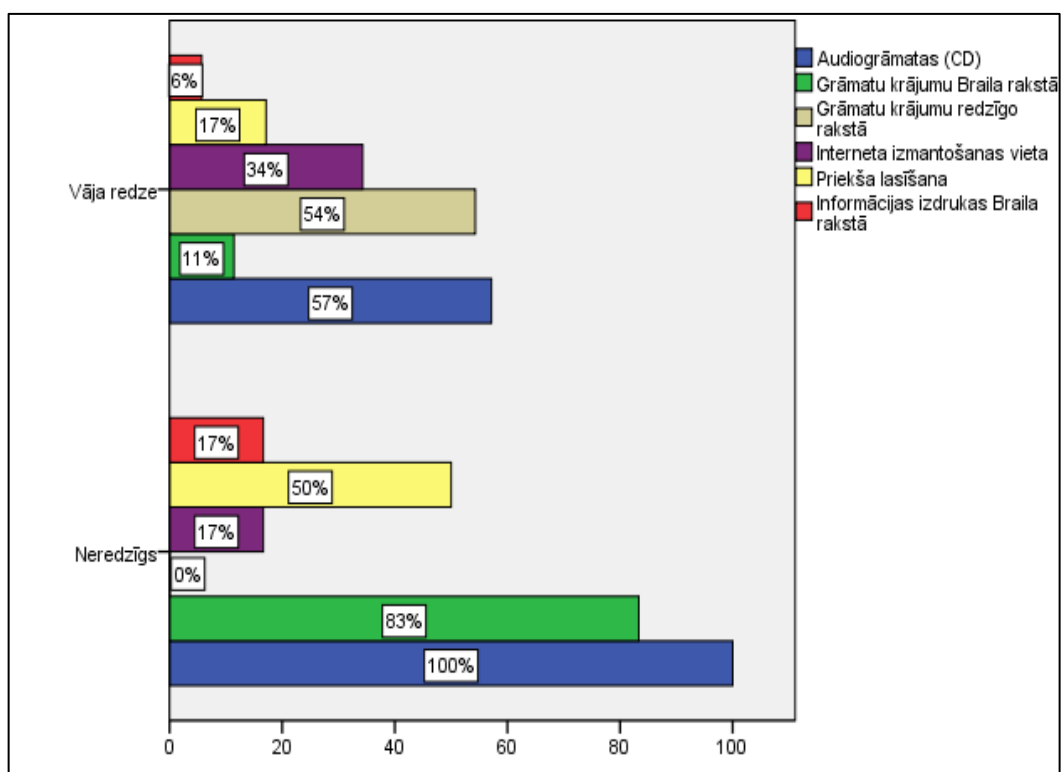
	Skaits	Procenti
A. Kronins	1	2,4
A. Munte, Inga Ābele, Lato Lapsa, Inguna Bauere	1	2,4
Ahmatova, Čehovs u.c.	1	2,4
Arturs Konans Doils	1	2,4
Arturs Konans Doils, Osho, Ļevs Tolstojs u.c.	1	2,4
Astrīda Lindgrēna "Karlsone kas dzīvo uz jumta"	1	2,4
B. Teilore Bredforda	1	2,4
Čehovs	1	2,4
Daniela Stīla	1	2,4
Darels, Heijerdāls, Valters Skots	1	2,4
Daudz, nav viena mīļāka	1	2,4
Daudzi	1	2,4
Dīns Ķuncs, Andrejs Vozņesenskis	1	2,4
Džeims Heriots	1	2,4
Džūda Devero, Šarlote Linka	1	2,4
Gailīte S.	1	2,4
Grūti pateikt	1	2,4
Judina , Stīla	1	2,4
Judina ,Stradiņš	1	2,4
Kolīna Makkalova "Dziedoņi ērkšķu krūmā"	1	2,4
Konkrēts nav	1	2,4
Konkrētu nevaru nosaukt. Patīk daudzi	1	2,4
Laima Locāne	1	2,4
Man nav viena rakstnieka, pie kura pieturos vienmēr	1	2,4
Māra Zālīte	1	2,4

Nav	5	12,2
Nav mīļāko rakstnieku.	1	2,4
Neveru teikt. Es jūsmoju par dzeju, nevis par rakstnieku.	1	2,4
Rainis	1	2,4
Regīna Ezera, Arčibalds Kronins	1	2,4
Remarks	1	2,4
Skalbe, Rainis, Upītis	1	2,4
Timotijs Zāns	1	2,4
Vācietis	1	2,4
Vasmu H.	1	2,4
Zigmunds Skujiņš	1	2,4
Žils Verns	1	2,4
Kopā	41	100,0

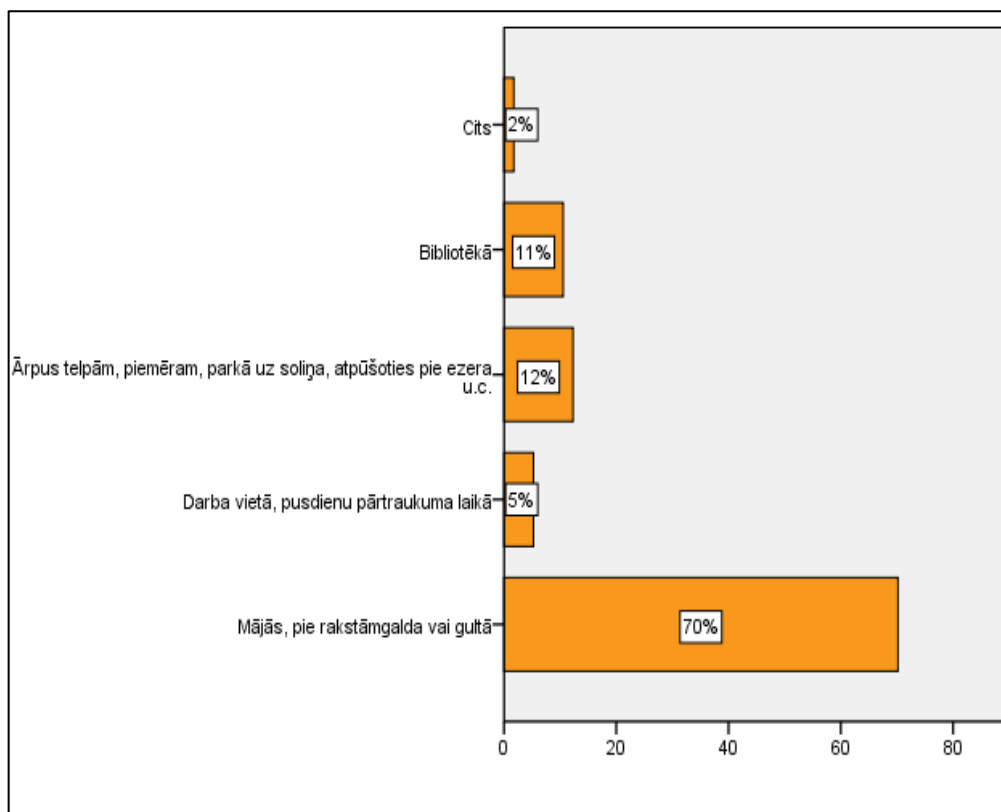
Pētījuma anketas rezultātu apkopojums diagrammās

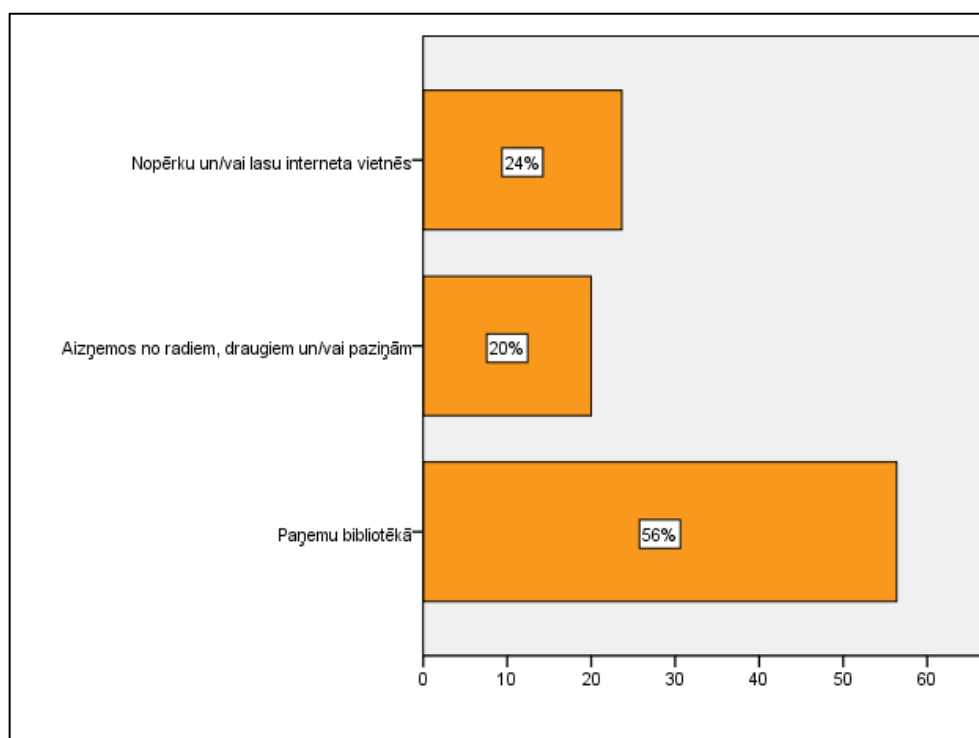
7.1. att. Kādus bibliotēkas pakalpojumus Jūs izmantojat?

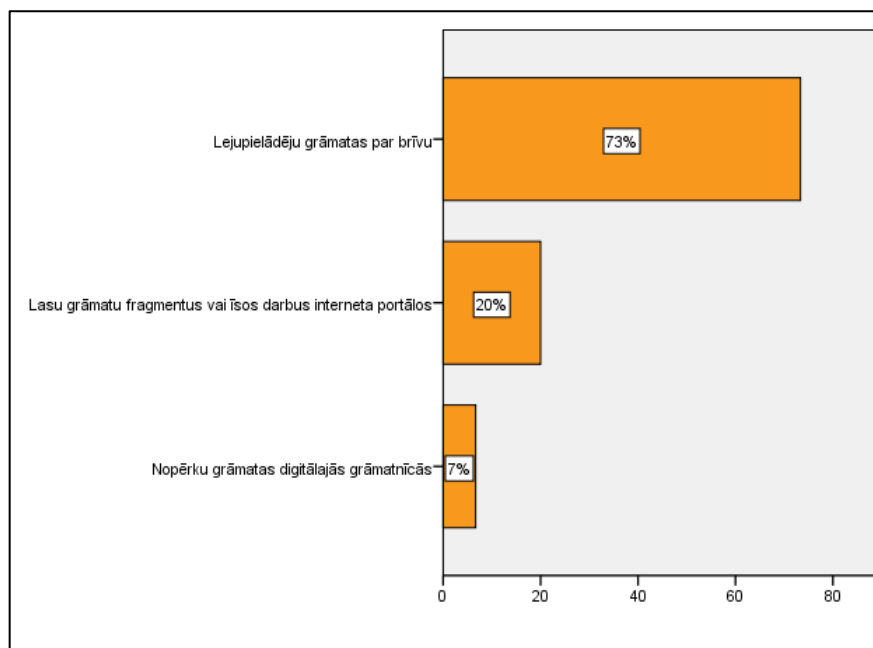
7.2. att. Respondentu atbildu salīdzinājums, atkarībā no viņu redzes traucējumu veida

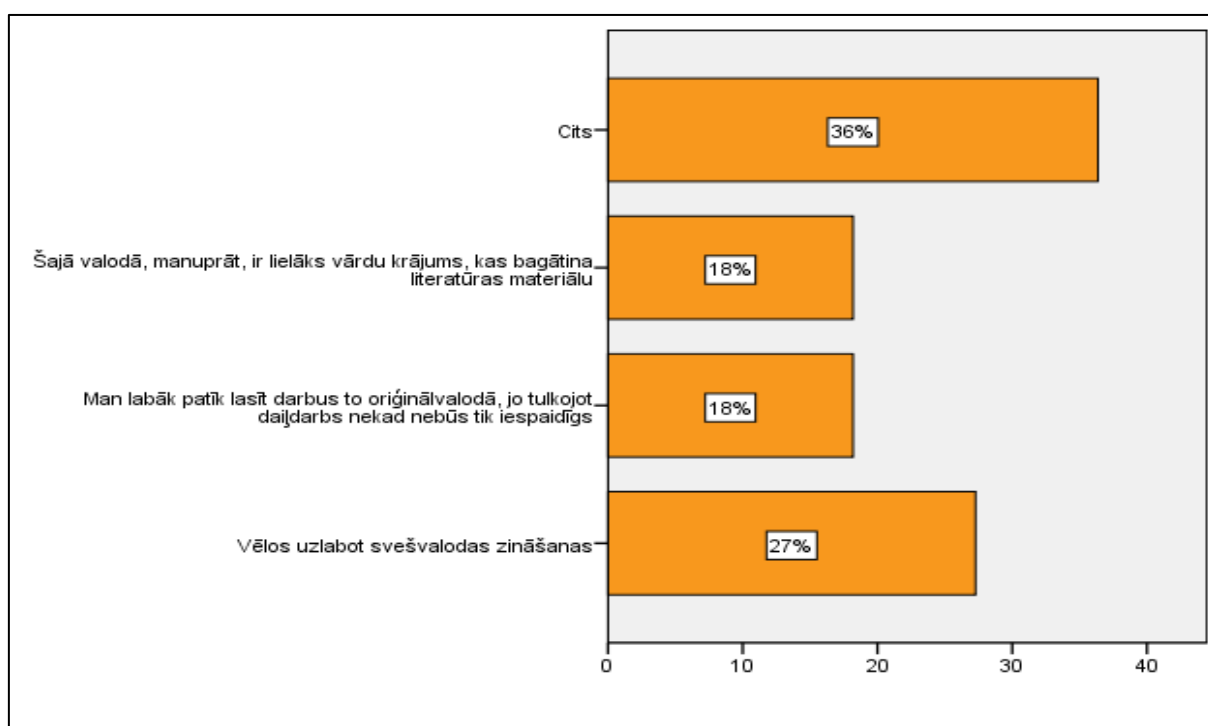
7.3. att. Kur Jums vislabprātāk patīk lasīt?

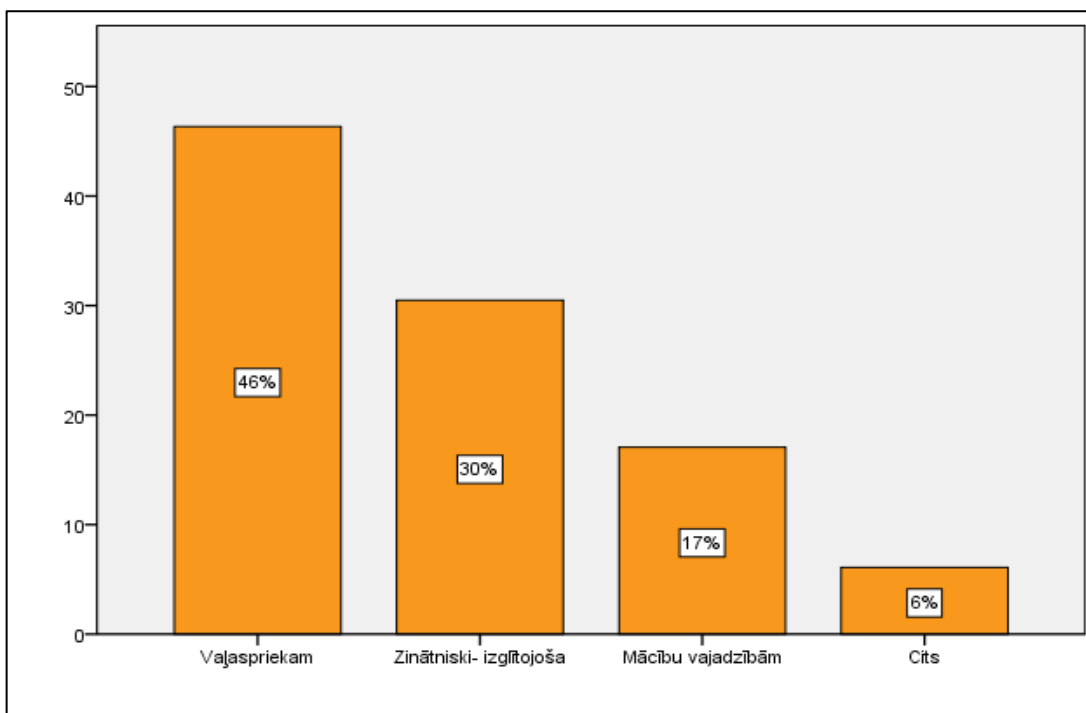
7.4. att. Kāda veidā iegūstat grāmatas, ko vēlaties izlasīt?

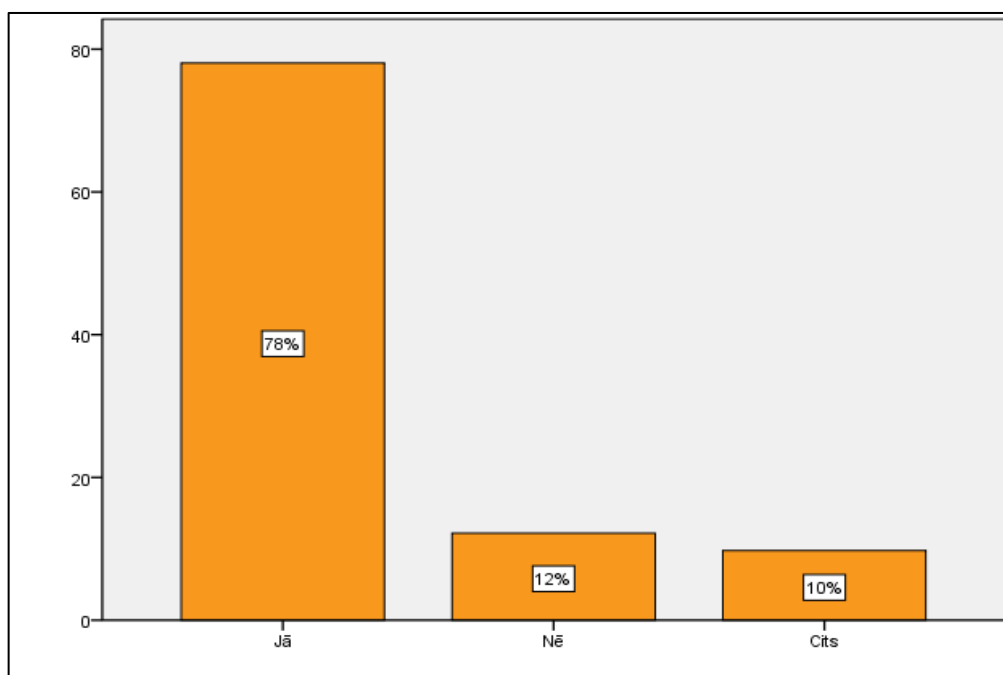
7.5. att. Kādā veidā izmantojat internetu, lai lasītu grāmatas?

7.6. att. Ja iepriekšminētā nav Jūsu dzimtā valoda, kāds ir iemesls lasīt konkrēti šajā valodā?

7.7. att. Jūsu lasīšanas motīvi?

7.8. att. Vai Jums ir brīvais laiks, lai lasītu grāmatas?

Intervija pa e-pastu ar Nr.1 respondentu

Vai bibliotēka ir vieta, kur cilvēki ar redzes traucējumiem pavada laiku – satiekoties ar draugiem, lasot grāmatas, žurnālus, piedalās viņiem domātos pasākumos?

Jā, cilvēki ar redzes traucējumiem šeit tiekas ar draugiem, lasa grāmatas un žurnālus, kā arī apmeklē apmācības un pasākumus. Viens no šādiem pasākumiem bija foto izstādes „Pasaule mūsu acīm” atklāšana Latvijas Nacionālajā bibliotēkā (2016. gadā), kuras radās, Rīgas Vājredzīgo un Neredzīgo „Redzi mani” sadarbojoties ar Latvijas Neredzīgo biedrības Rīgas pilsētas organizāciju un foto klubu „Rīga”. Šajā izstādē varēja apskatīt 50 labākās cilvēku ar redzes traucējumiem radītās fotogrāfijas, kā arī nobalsot par labāko. Pirmo trīs vietu uzvarētāji tika apbalvoti īpašā ceremonijā LNB.

Kādu žanru daiļliteratūru šobrīd vairāk pieprasa? (Piemēram, romāni – dzīvesstāsti, vēsturiskie romāni, detektīvromāni, psiholoģiskie romāni, šausmu romāni. un tamlīdzīgi).

Pieprasa prozu – stāstus, romānus un latviešu tautas pasakas –, dzeju, taču ar daiļliteratūru noteikti neaprobežojas. Labprāt lasa arī grāmatas uzņēmējdarbībā, psiholoģijā, dārzu kopšanā.

Ko vairāk pieprasa – pašmāju literatūru vai ārzemju literatūru, latviešu, angļu vai krievu valodā?

Vienādi gan pašmāju, gan ārzemju, bet vairāk gan latviešu valodā.

Kāda latviešu oriģinālliteratūra ir visvairāk pieprasīta?

Latviešu tautas pasakas un romāni.

Pēc Jūsu novērojumiem cilvēki vairāk dod priekšroku lasīt Braila rakstā vai klausīties audiogrāmatu?

Klausīties audiogrāmatas.

Kādās valodās pārsvarā klausās audiogrāmatas?

Latviešu.

Kādās valodās pārsvarā lasa grāmatas Braila rakstā?

Nemācēšu atbildēt.

Kādi tehniskie palīgīdzekļi pieejami lasītavā?

Jāņa Pāvila II lasītavā ir īpaši pielāgotas un aprīkotas darba telpas cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Ir pieejamā lasāmā mašīna, digitālā lupa, Braila raksta rakstāmmašīna (drukātājs) un dators ar runas sintēzes programmu.

Kāds pamatā ir auditorijas vecums?

40-60.

Kādas grūtības Jums sagādā darbs ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem?

Neesmu saskārusies ar papildu grūtībām, proti, nenovēroju atšķirību tieši darba ziņā starp cilvēkiem ar redzes traucējumiem un cilvēkiem bez redzes traucējumiem.

Paldies par Jūsu veltītu laiku!

Intervija pa e-pastu ar Nr. 2 respondentu

Vai bibliotēka ir vieta, kur cilvēki ar redzes traucējumiem pavada laiku – satiekoties ar draugiem, lasot grāmatas, žurnālus, piedalās viņiem domātos pasākumos?

Jā, aktīvākie cilvēki un kuri var droši pārvietoties, pulcējas grupiņās un nāk uz bibliotēku.

Kādu žanru daiļliteratūru šobrīd vairāk pieprasa? (Piemēram, romāni – dzīvesstāsti, vēsturiskie romāni, detektīvromāni, psiholoģiskie romāni, šausmu romāni. un tamlīdzīgi).

Tā, kā LNB nav jauno grāmatu – audiogrāmatas – daudz (vairāk pasakas.....), un nav iespēja paņemt uz māju klausīties, tad un vietas kāds lasa priekša kādu psiholoģijas grāmatu, dzejas grāmatu, biogrāfijas par cilvēkiem ar redzes traucējumiem...

Ko vairāk pieprasa – pašmāju literatūru vai ārzemju literatūru, latviešu, angļu vai krievu valodā?

Vairāk tulkotā literatūra latviešu valodā, grāmatas latviešu valodā.

Kāda latviešu oriģinālliteratūra ir visvairāk pieprasīta?

Vairāk lasa autobiogrāfijas, dzīvesstāstus.

Pēc Jūsu novērojumiem cilvēki vairāk dod priekšroku lasīt Braila rakstā vai klausīties audiogrāmatu?

LNB lasa priekšā vairāk.

Kādās valodās pārsvarā klausās audiogrāmatas?

Vairāk latviešu valodā ir dzirdēts, ka jautā.

Kādās valodās pārsvarā lasa grāmatas Braila rakstā?

Nemācēšu atbildēt, nav gadījies tāds gadījums.

Kādi tehniskie palīgīdzekļi pieejami lasītavā?

LNB – Braila rakstāmašīna/tulkotājs/printeris, 2 stacionāras palielināmās lupas, 4 speciālie datori, skeneri ar balss sintēzes programmu, ekrānlasošās datorprogrammas.

Kāds pamatā ir auditorijas vecums?

50 un vecāki, ir arī bērni līdz.

Kādas grūtības Jums sagādā darbs ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem?

Ja nenāk līdzī pavadonis, tad darbiniekiem jāvelta uzmanība tikai šim vienam cilvēkam.

Paldies par Jūsu veltītu laiku!

Vai bibliotēka ir vieta, kur cilvēki ar redzes traucējumiem pavada laiku – satiekoties ar draugiem, lasot grāmatas, žurnālus, piedalās viņiem domātos pasākumos?

Jā, lasa žurnālus, grāmatas kopā – grupā pārrunā.

Kādu žanru daiļliteratūru šobrīd vairāk pieprasa? (Piemēram, romāni – dzīvesstāsti, vēsturiskie romāni, detektīvromāni, psiholoģiskie romāni, šausmu romāni. un tamlīdzīgi).

Dzīvesstāsti. Ne tikai daiļliteratūra – psiholoģijas nozare, folklorā.

Ko vairāk pieprasa – pašmāju literatūru vai ārzemju literatūru, latviešu, angļu vai krievu valodā?

Latviešu literatūra.

Kāda latviešu oriģinālliteratūra ir visvairāk pieprasīta?

Jaunākie romāni – Ikstena, Matēs piens. Biogrāfiski romāni, par ievērojamiem, populāriem skatuves māksliniekiem.

Pēc Jūsu novērojumiem cilvēki vairāk dod priekšroku lasīt Braila rakstā vai klausīties audiogrāmatu?

LNB nav grāmatu Braila rakstā. Audiovizuālajā lasītavā – filmas, koncertieraksti.

Kādās valodās pārsvarā klausās audiogrāmatas?

Ne varēšu atbildēt.

Kādās valodās pārsvarā lasa grāmatas Braila rakstā?

Ne varēšu atbildēt.

Kādi tehniskie palīgīdzekļi pieejami lasītavā?

Ekrānlasošas programmas, palielinātas lupas, Braila printeris.

Kāds pamatā ir auditorijas vecums?

no 50 un vecāki

Kādas grūtības Jums sagādā darbs ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem?

Nepieciešama pacietība un izpratne. Ne vienmēr darbinieki prot veikli aprīties ar tehniku. nepieciešamas iemaņas.

Paldies par Jūsu veltītu laiku!

Vai bibliotēka ir vieta, kur cilvēki ar redzes traucējumiem pavada laiku – satiekoties ar draugiem, lasot grāmatas, žurnālus, piedalās viņiem domātos pasākumos?

Jā, vājredzīgie šeit satiekas, lai lasītu grāmatas.

Kādu žanru daiļliteratūru šobrīd vairāk pieprasa? (Piemēram, romāni – dzīvesstāsti, vēsturiskie romāni, detektīvromāni, psiholoģiskie romāni, šausmu romāni. un tamlīdzīgi).

Pieprasa vairāk materiālus par psiholoģiju un vēsturi.

Ko vairāk pieprasa – pašmāju literatūru vai ārzemju literatūru, latviešu, angļu vai krievu valodā?

Vienlīdzīgi gan latviešu, gan ārzemju literatūru, bet pārsvarā rakstītu vai tulkotu latviešu valodā.

Kāda latviešu oriģinālliteratūra ir visvairāk pieprasīta?

Man, piemēram, no daiļliteratūras nav neko prasījuši.

Pēc Jūsu novērojumiem cilvēki vairāk dod priekšroku lasīt Braila rakstā vai klausīties audiogrāmatu?

Mums nav pieejama literatūra Braila rakstā, bet piedāvājam audiogrāmatas.

Kādās valodās pārsvarā klausas audiogrāmatas?

Latviešu.

Kādās valodās pārsvarā lasa grāmatas Braila rakstā?

Mums nav.

Kādi tehniskie palīgīdzekļi pieejami lasītavā?

Braila raksta printeris, elektroniskās lupas, skeneri ar teksta atpazīšanu, datorpeles ar skeneriem. Pieejamas arī speciālās programmatūras datoriem.

Kāds pamatā ir auditorijas vecums?

40 – 70 gadi.

Kādas grūtības Jums sagādā darbs ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem?

Nesagādā grūtības.

Paldies par Jūsu veltītu laiku!

Intervija pa e-pastu ar Nr. 5 respondentu

Vai bibliotēka ir vieta, kur cilvēki ar redzes traucējumiem pavada laiku – satiekoties ar draugiem, lasot grāmatas, žurnālus, piedalās viņiem domātos pasākumos?

Satiekas ar draugiem, piedalās pasākumos, lasa žurnālus, bet grāmatas un audiogrāmatas tikai maina.

Kādu žanru daiļliteratūru šobrīd vairāk pieprasa? (Piemēram, romāni – dzīvesstāsti, vēsturiskie romāni, detektīvromāni, psiholoģiskie romāni, šausmu romāni. un tamlīdzīgi).

Dažādus romānus un ceļojumu aprakstus, bet ne šausmu romānus un izotēriku.

Ko vairāk pieprasa – pašmāju literatūru vai ārzemju literatūru, latviešu, angļu vai krievu valodā?

Pieprasa gan pašmāju, gan ārzemju literatūru latviešu valodā.

Kāda latviešu oriģinālliteratūra ir visvairāk pieprasīta?

Pieprasa detektīvromānus, sadzīves romānus.

Pēc Jūsu novērojumiem cilvēki vairāk dod priekšroku lasīt Braila rakstā vai klausīties audiogrāmatu?

Manā bibliotēkā – audiogrāmatas.

Kādās valodās pārsvarā klausās audiogrāmatas?

Latviešu valodā.

Kādās valodās pārsvarā lasa grāmatas Braila rakstā?

Latviešu valodā.

Kādi tehniskie palīgīdzekļi pieejami lasītavā?

2 datori ar programmām Zoomtex, Jaws, t.sk.viens ar Braila rindu, ekrānlupa, cietais disks ar audiogrāmatu ierakstiem, viena multiiekārta.

Kāds pamatā ir auditorijas vecums?

Pārsvarā lasītāji virs 40 gadiem.

Kādas grūtības Jums sagādā darbs ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem?

Nekādu grūtību nav, liela pieredze.

Paldies par Jūsu veltītu laiku!

Intervija pa e-pastu ar Ilonu Laicāni

Vai bibliotēka ir vieta, kur cilvēki ar redzes traucējumiem pavada laiku – satiekoties ar draugiem, lasot grāmatas, žurnālus, piedalās viņiem domātos pasākumos?

Jā, noteikti. Grāmatas gan klausās mājās, bet savu brīvo laiku labprāt pavada bibliotēkā, kur satiek savus domubiedrus.

Kādu žanru daiļliteratūru šobrīd vairāk pieprasa? (Piemēram, romāni – dzīvesstāsti, vēsturiskie romāni, detektīvromāni, psiholoģiskie romāni, šausmu romāni. un tamlīdzīgi).

Lasītāji dalās divās kategorijās:

Vīrieši, kuri vairāk grib detektīvus un vēsturi.

Sievietes vairāk izvēlās sadzīves romānus un, protams, mīlas stāstus.

Vēl liela nozīme ir grāmatu reklāmām pa TV, radio utt. – cilvēki dzird, un nāk jautāt par jaunumiem.

Ko vairāk pieprasa – pašmāju literatūru vai ārzemju literatūru, latviešu, angļu vai krievu valodā?

Balvos, ar nelieliem izņēmumiem, grāmatas lasa latviešu valodā.

Vairāk pieprasa to, kas tajā brīdī ir aktuāls un jauns grāmatu izdevniecībās.

Bet tomēr ik pa laikam cilvēki vēlas vēlreiz pārlasīt “pašmāju klasiku”.

Kāda latviešu oriģinālliteratūra ir visvairāk pieprasīta?

Prasīt jau prasa pilnīgi visu, bet bibliotēkas iespējas ir ierobežotas.

Pēc Jūsu novērojumiem cilvēki vairāk dod priekšroku lasīt Braila rakstā vai klausīties audiogrāmatu?

Pārsvārā klausās audiogrāmatas, jo ir daudz lielāks piedāvājums satura ziņā, bet ir lasītāji, kas ņem tikai Braila grāmatas.

Kādās valodās pārsvārā klausas audiogrāmatas?

Balvos audiogrāmatas pārsvārā lasa latviešu valodā. Bet, ja ir laba un interesanta grāmata, tad latviešu tautības cilvēki nebaidās ņemt un klausīties grāmatas krieviski un otrādi. Angļu valodā audiogrāmatas neklausās.

Kādās valodās pārsvārā lasa grāmatas Braila rakstā?

Latviešu valodā.

Kādi tehniskie palīgīdzekļi pieejami lasītavā?

Telelupa, palielināšanas iekārta TOPAZ, Braila rinda, Braila printeris, Braila klaviatūra un datori ar specialo programmu vājredzīgiem un neredzīgiem apmeklētājiem

Kāds pamatā ir auditorijas vecums?

45 – 65 gadi

Kādas grūtības Jums sagādā darbs ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem?

Praktiski nekādas.

Paldies par Jūsu veltītu laiku!

Intervija pa e-pastu ar Nr. 6 respondentu

Vai bibliotēka ir vieta, kur cilvēki ar redzes traucējumiem pavada laiku – satiekoties ar draugiem, lasot grāmatas, žurnālus, piedalās viņiem domātos pasākumos?

Jā.

Kādu žanru daiļliteratūru šobrīd vairāk pieprasa? (Piemēram, romāni – dzīvesstāsti, vēsturiskie romāni, detektīvromāni, psiholoģiskie romāni, šausmu romāni, un tamlīdzīgi).

Vēsturiskie romāni, detektīvromāni, dzīvesstāsti, romantiskie romāni, ceļojumu apraksti.

Ko vairāk pieprasa – pašmāju literatūru vai ārzemju literatūru, latviešu, angļu vai krievu valodā?

Gan pašmāju gan ārzemju literatūru latviešu valodā.

Kāda latviešu oriģinālliteratūra ir visvairāk pieprasīta?

Šobrīd populāras ir Latvijas vēstures romānu sērija “Mēs. Latvija, XX gadsimts”, ceļojumu romāni.

Pēc Jūsu novērojumiem cilvēki vairāk dod priekšroku lasīt Braila rakstā vai klausīties audiogrāmatu?

Viennozīmīgi audiogrāmatas.

Kādās valodās pārsvarā klausās audiogrāmatas?

Latviešu valodā, krievu val. mazāk.

Kādās valodās pārsvarā lasa grāmatas Braila rakstā?

Latviešu valodā.

Kādi tehniskie palīgīdzekļi pieejami lasītavā?

Datori (arī ar Braila raksta rindu un ekrānlasošo programmu JAWS), printeris, skeneris, teksta palielināšanas ierīces, Braila raksta printeris.

Kāds pamatā ir auditorijas vecums?

Pārsvarā vidējās paaudzes lasītāji.

Kādas grūtības Jums sagādā darbs ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem?

Nav grūtību.

Paldies par Jūsu veltītu laiku!

Vai bibliotēka ir vieta, kur cilvēki ar redzes traucējumiem pavada laiku – satiekoties ar draugiem, lasot grāmatas, žurnālus, piedalās viņiem domātos pasākumos?

Jā, noteikti. Kā liecina iepriekš veiktās lasītāju aptaujas, bibliotēka veic ļoti svarīgu saskarsmes centra funkciju – lasītāji ar redzes traucējumiem labprāt komunicē ar bibliotēkas darbiniekiem un citiem bibliotēkā satiktajiem paziņām, kā arī aktīvi apmeklē pasākumus, uzsverot, ka tie sniedz papildu saskarsmes iespēju. Ārpus pasākumiem lasītāji bibliotēkā parasti pavada vairāk laika, lasot uz vietas periodiskos izdevumus (tostarp izmantojot bibliotēkā pieejamās palielināšanas iekārtas), izmantojot datorus un interneta pieslēgumu, kā arī kolektīvās preses priekšlasīšanas reizēs.

Kādu žanru daiļliteratūru šobrīd vairāk pieprasa? (Piemēram, romāni – dzīvesstāsti, vēsturiskie romāni, detektīvromāni, psiholoģiskie romāni, šausmu romāni un tamlīdzīgi).

Vispieprasītākie daiļliteratūras žanri mūsu filiālbibliotēkā pašlaik ir mīlas romāni, kriminālromāni un ģimenes sāgas; diezgan populāri ir arī vēsturiskie romāni, piedzīvojumu romāni, dzīvesstāsti, dzeja.

Ko vairāk pieprasa – pašmāju literatūru vai ārzemju literatūru, latviešu, angļu vai krievu valodā?

Vecāka gadagājuma lasītāji atkarībā no dzimtās valodas priekšroku dod latviešu vai krievu oriģinālliteratūrai, tomēr pārsvarā lasītājiem svarīgākais grāmatu izvēles kritērijs ir žanrs, autors, diktors (audiogrāmatu gadījumā). Pagaidām vairāk pieprasīta ir literatūra krievu valodā, jo lasītāji izvēlas lasīt savā dzimtajā valodā.

Kāda latviešu oriģinālliteratūra ir visvairāk pieprasīta?

Ļoti iecienīti ir trimdas latviešu autoru (G. Janovskis, I. Grebzde, A. Eglītis, J. Klīdzējs u.c.) un klasiķu (R. Blaumanis, A. Upīts u.c.) darbi. Pieprasīta ir arī mūsdienu oriģinālliteratūra (ģimenes sāgas, dzīvesstāsti, detektīvromāni), tomēr tās izvēli ļoti būtiski ietekmē žanrs un autora rakstības stils.

Pēc Jūsu novērojumiem, cilvēki vairāk dod priekšroku lasīt Braila rakstā vai klausīties audiogrāmatu?

Lasītāju vidū ir tādi, kuri izmanto abus grāmatu formātus, tomēr jāatzīst, ka priekšroka tiek dota audioformātam (iemesli ir ļoti dažādi, viens no būtiskākajiem – nespēja apgūt Braila rakstu).

Kādās valodās pārsvarā klausās audiogrāmatas?

Latviešu un krievu valodā (valodu attiecība ir diezgan līdzīga).

Kādās valodās pārsvarā lasa grāmatas Braila rakstā?

Krievu valodā.

Kādi tehniskie palīgīdzekļi pieejami lasītavā?

Lasīšanai uz vietas paredzētas palielināšanas iekārtas (elektroniskā videolupa, telelupa).

Kāds pamatā ir auditorijas vecums?

Lasītāju ar redzes traucējumiem vairākums iekļaujas vecuma grupā no 40 gadiem.

Kādas grūtības Jums sagādā darbs ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem?

Darbs ar neredzīgiem un vājredzīgiem cilvēkiem noteikti rada papildu psiholoģisko slodzi un prasa augstas empātijas spējas, tomēr kā lielāko problēmu bibliotekārajā darbā jāmin nepietiekams audiogrāmatu daudzums (īpaši krievu valodā) – ņemot vērā to, ka lasītāji ar redzes traucējumiem, īpaši vecāka gadagājuma cilvēki un nestrādājošie, ļoti daudz lasa, pašlaik pieejamais krājums audioformātā nespēj apmierināt viņu vajadzības un intereses.

Paldies par Jūsu veltītu laiku!

Vai bibliotēka ir vieta, kur cilvēki ar redzes traucējumiem pavada laiku – satiekoties ar draugiem, lasot grāmatas, žurnālus, piedalās viņiem domātos pasākumos?

Jā.

Kādu žanru daiļliteratūru šobrīd vairāk pieprasa? (Piemēram, romāni – dzīvesstāsti, vēsturiskie romāni, detektīvromāni, psiholoģiskie romāni, šausmu romāni. un tamlīdzīgi).

Romāni, dzīvesstāsti, vēsturiskie romāni, detektīvromāni.

Ko vairāk pieprasa – pašmāju literatūru vai ārzemju literatūru, latviešu, angļu vai krievu valodā?

Gan gan.

Kāda latviešu oriģinālliteratūra ir visvairāk pieprasīta?

Dzīvesstāsti.

Pēc Jūsu novērojumiem cilvēki vairāk dod priekšroku lasīt Braila rakstā vai klausīties audiogrāmatu?

Audiogrāmatas.

Kādās valodās pārsvarā klausās audiogrāmatas?

Latviešu.

Kādās valodās pārsvarā lasa grāmatas Braila rakstā?

Latviešu.

Kādi tehniskie palīgīdzekļi pieejami lasītavā?

Dažādas palielināmās iekārtas dators ar specializēto programmu.

Kāds pamatā ir auditorijas vecums?

Pensionāri.

Kādas grūtības Jums sagādā darbs ar neredzīgajiem un vājredzīgajiem cilvēkiem?

Nekadas.

Paldies par Jūsu veltītu laiku!

Maģistra darbs „*Neredzīgo un vājredzīgo cilvēku lasīšanas paradumi*” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (neskaitot titullapu, satura rādītāju, apzīmējumu sarakstu, pateicības, izmantotos informācijas avotus, pielikumus un dokumentāro lapu) ir 180 539 rakstuzīmes (ieskaitot intervālus).

Autore: _____ Sofija Širškova
(*personiskais paraksts*)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai
(*nevajadzīgo nosvītrot*)

Vadītājs: profesors Dr. phil. Jurgis Šķilters _____ .2017.
(*personiskais paraksts*)

Recenzents: pasniedzēja Dr.sc.comm. Aiga Grēniņa _____
(*personiskais paraksts*)

Darbs iesniegts Informācijas un bibliotēku studiju nodaļā ____ .2017.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Gundega Kreicberga _____
(*personiskais paraksts*)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē ____ .06.2017. protokola. Nr.

_____
Komisijas sekretāre: lektore M.sc.soc. Iveta Kalniņa _____
(*personiskais paraksts*)